

banka ve
ekonomik
yorumlar
Aylık Dergi

banka ve ekonomik yorumlar

AYLIK DERGI

ON İKİ SAYININ İÇİNDEKİLER / 1990

AÇIKLAMA:

«Yazarların Soyadlarının Alfabetik Sırasına Göre Yazılar» ve «Ekonomik Göstergeler» bölümlerinde, satır sonlarında yer alan rakamlardan birincisi Dergi sayısını, ikincisi ise sayfa numarasını gösterir.

YAZARLARIN SOYADLARININ ALFABETİK SIRASINA GÖRE YAZILAR

AÇMA, Dr. Bülent Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Sanayileşme	11 : 31
AHISKA, Yalçın Ticaret Bankalarının İşlevi Ne Olmalı?	12 : 37
AKGÜÇ, Dr. Öztin 1989 Yılında Bankalar, Mevduat ve Krediler	7 : 5
AKTAN, Yrd. Doç. Dr. Coşkun Can Özelleştirme Tercihi: Bir Analiz	9 : 27
ALPER, Doç. Dr. Yusuf Yeni Yayınlar: Sosyal Güvenlik Hukuku; Prof. Dr. Ali Güzel – Doç. Dr. Ali Rıza Okur	8 : 61
ALTINTAŞ, Doç. Dr. Nilsen Dış Basından: Mutlu Yeni Bir Yıl Daha mı? Dış Basından: Yakmak İçin Para Dış Basından: Daha İyi Bir Sürünme Dış Basından: Sallandı, Ancak Karışmadı Dış Basından: Avantaj Yunanistan'ın Dış Basından: Korku; Modanın Sönüşü Dış Basından: Akıllı Para ve Şamatacılar	1 : 43 2 : 47 3 : 49 4 : 51 5 : 49 6 : 51 7 : 55

Dış Basından: Duvardaki Ayna	8 : 39
Dış Basından: Tüm Tekel Kârlarının En İyisi	9 : 37
Dış Basından: Planlı Kargaşadan Plansız Kargaşaya	10 : 47
Dış Basından: Ticaret Reformu İçin Bir Tarife	11 : 45
Dış Basından: Devalüasyon Ne Zaman İtaatsizliği Doğurur?	12 : 45

ARKUN, Prof. Dr. Osman Fikret

Serbet Muhasebecilik ve Mali Müşavirlik Mesleği	2 : 57
---	--------

ARTUKOĞLU, M. Metin

Türkiye'de İhracat Kredileri ve Türk Eximbank Uygulamaları	9 : 41
--	--------

ASLAN, Yrd. Doç. Dr. Nurdan

Avrupa Topluluğu'nda 1992 Ekonomik Entegrasyonuna Yaklaşırken Para Piyasası Sorunları ve Türkiye	2 : 51
Maliye Politikasının Kalkınma ve Ticaret Politikası Üzerindeki Etkisi	3 : 53

BERKSOY, Doç. Dr. Turgay

Türkiye'nin Son On Yıllık Dış Borç Gelişimi; Bazı Gözlemler	1 : 29
---	--------

BOLAK, Yrd. Doç. Dr. Mehmet

Sermaye Piyasası	1 : 21
Sermaye Piyasası	2 : 20
Sermaye Piyasası	3 : 29
Sermaye Piyasası	4 : 35
Sermaye Piyasası	5 : 31
Sermaye Piyasası	6 : 35
Sermaye Piyasası	7 : 43
Sermaye Piyasası	8 : 25
Sermaye Piyasası	9 : 21
Sermaye Piyasası	10 : 31
Sermaye Piyasası	11 : 25
Sermaye Piyasası	12 : 29

BUCHANAN, James M.

(Çeviren: Dr. Coşkun Can Aktan)

Politikanın Ekonomik Analizi: Kamu Tercihi Teorisi	3 : 37
--	--------

ÇAKMAN, Doç. Dr. M. Kemal

Vergi Kaçakçılığı ve Bunun Politik ve Ekonomik Uzantıları Üzerine	2 : 27
Türkiye Konvertibiliteyi İdame Ettirebilir mi?	10 : 37

DURER, Yrd. Doç. Dr. Salih

3182 Sayılı Bankalar Kanunu'na İlişkin 6 No.lu Tebliğ Hakkında Düşünceler	6 : 25
---	--------

ERDEĞİRMENÇİ, Dr. Rıza

Hangi Liberal Ekonomi, Hangi Çağdaşlık?	6 : 48
Körfez Krizi Savaşla mı, Yoksa Barışla mı Biter?	10 : 51

ERKAN, Prof. Dr. Hüsnü

1990'lı Yıllarda Türkiye Ekonomisi: "GAP-Ege ve İzmir"	4 : 55
--	--------

ERSOY, Prof. Dr. Uğur

Endüstriyel Gelişmede Bilimsel Araştırmanın Rolü	2 : 39
--	--------

ESEN, Yrd. Doç. Dr. Oğuz

Gelişmekte Olan Ülkelerden Sermaye Kaçışı: Ölçülmesi, Nedenleri ve Sonuçları	5 : 39
--	--------

FERMAN, Doç. Dr. Murat

Teknoloji Transferi	8 : 31
---------------------	--------

GÜNDÜZ, Dr. Ali Yılmaz

Türkiye'de Bölgesel Dengesizlikleri Gidermeye Yönelik Politikalar; GAP Örneği	6 : 41
---	--------

KILKIŞ, Dr. Yıldırım

Ayın Ekonomik Olayları	1 : 50
Ayın Ekonomik Olayları	2 : 61
Ayın Ekonomik Olayları	3 : 61
Ayın Ekonomik Olayları	4 : 61
Ayın Ekonomik Olayları	5 : 53
Ayın Ekonomik Olayları	6 : 55
Ayın Ekonomik Olayları	7 : 59
Ayın Ekonomik Olayları	8 : 59
Ayın Ekonomik Olayları	9 : 51
Ayın Ekonomik Olayları	10 : 57
Ayın Ekonomik Olayları	11 : 57
Ayın Ekonomik Olayları	12 : 59

KURDAŞ, Kemal

Ekonomide Bunalıma Doğru	2 : 5
--------------------------	-------

OKTAR, Yrd. Doç. Dr. Suat

Sovyet Tarımında Perestroyka	4 : 45
Marks'tan Mark'ın Egemenliğine: Birleşik Almanya Ülküsü	8 : 45

OKTAR, Yrd. Doç. Dr. Tiğınç

Çevre Politikası ve Uygulamasına Dünya Bankası'nın Yaklaşımı	8 : 55
--	--------

PALAMUT, Prof. Dr. Mehmet E.

Yeni Yayınlar: Merkezi Planlamada Maliye Politikası ve Gelişmeler;

Doç. Dr. Nuri Burhan

1 : 53

Kesintisiz Bir Kamusal Kaynak: Gelir Ortaklığı Senedi

4 : 41

Özürülerin Vergilendirilmesi

8 : 51

SAĞCAN, Prof. Dr. Mustafa

Konut Sertifikaları

1 : 47

SAĞLAM, Prof. Dr. Dündar

Finans Dünyasındaki Hızlı Değişmelerin Reel Ekonomi Üzerindeki Etkileri

4 : 29

SAKINÇ, Dr. Süreyya

Mali Dengesizlik Sorununun Çözümünde "Vergilenebilir Kapasite" Yaklaşımı

11 : 51

TUNÇ, Dr. Havva

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu

12 : 51

ÜNLÜSOY, Fatih M.

Ekonomik Boyutları ile Turizm-Çevre İlişkileri

7 : 49

YAŞA, M. Tarık

Yeni Yayınlar: Milli Prodüktivite Merkezinin Yayınları

6 : 59

Yeni Yayınlar: Milli Prodüktivite Merkezinin Yayınları

7 : 62

Yeni Yayınlar: Pazarlama ve Dağıtım Araştırmaları; Dr. Nezir H. Neyzi

9 : 55

Yeni Yayınlar: Türkiye Bankalar Birliğinin Yayınları

10 : 61

Yeni Yayınlar: Anonim Ortaklıkta İç Kaynaklardan Esas Sermaye Artırımı;

Doç. Dr. Ayşe Nur Berzek

11 : 61

Sayın Okurumuz,

1991 yılı abonenizi yenilediniz mi?

Bekliyoruz...

EKONOMİK YORUMLAR**AÇIK OTURUM****Ocak 1990 - Sayı: 1 - Sayfa: 5**

Konu : Türkiye ekonomisinde, mevcut sorunlar ve güçlükler yanında gözden kaybolan olumlu gelişmeler de var mı?

Yöneten : - **Doç. Dr. T. Güngör Uras**

Katılanlar : - **Ege Cansen**

- **Meriç Köyatası**

- **Prof. Dr. Memduh Yaşa**

Mart 1990 - Sayı: 3 - Sayfa: 5

Konu : Türkiye ekonomisinde 1989 yılındaki gelişmeler ve 1990 yılına ilişkin beklentiler.

Yöneten : - **Dr. Öztin Akgüç**

Katılanlar : - **Prof. Dr. Erdoğan Alkin**

- **Dr. Deniz Gökçe**

- **Osman Ulagay**

Nisan 1990 - Sayı: 4 - Sayfa: 5

Konu : Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler ve bunun yansımaları.

Yöneten : - **Prof. Dr. İlder Turan**

Katılanlar : - **Halûk Ceyhan**

- **Nihat Gökyiğit**

- **Prof. Dr. Çelik Kurdoğlu**

- **Prof. Dr. Halûk Ülman**

Mayıs 1990 - Sayı: 5 - Sayfa: 5

Konu : Piyasa Araştırması'nın bir kolu olarak Paneller ve Türkiye'de Pazar Araştırması'ndaki gelişmeler.

Yöneten : - **Dr. Nezi H. Neyzi**

Katılanlar : - **Hayri Cem**

- **Vural Çakır**

- **Selim Erbay**

- **Pervin Olgun**

- **Fusun Noyan**

Haziran 1990 - Sayı: 6 - Sayfa: 5

Konu : 1990 ilkbaharında Türk ekonomisinin karşılaştığı sorunlar ve çözüm önerileri.

Yöneten : - **Dr. Öztin Akgüç**

Katılanlar : - **Prof. Dr. Asaf Savaş Akat**

- **Prof. Dr. Dündar Sağlam**

- **Osman Ulagay**

Ağustos 1990 – Sayı: 8 – Sayfa: 5

- Konu : Körfez bunalımı Türk ekonomisini etkiler mi? 1990 yılının ikinci yarısında Türk ekonomisi nasıl bir gelişme gösterebilir?
- Yöneten : – **Doç. Dr. T. Göngör Uras**
- Katılanlar : – **Dr. Öztin Akgüç**
 – **Ege Cansen**
 – **Prof. Dr. Tansu Çiller**
-

Eylül 1990 – Sayı: 9 – Sayfa: 5

- Konu : Türk toplumunun tüketime yönelmesi ve sonuçları.
- Yöneten : – **Prof. Dr. Erdoğan Alkin**
- Katılanlar : – **Dr. Orhan Altan**
 – **Prof. Dr. Yıldırım Kılış**
 – **Kemal Kurdaş**
 – **Prof. Dr. Dündar Sağlam**
-

Ekim 1990 – Sayı: 10 – Sayfa: 5

- Konu : Türk ekonomisinde döviz sorunu; dış ticarete, cari işlemlerde ve dış ödemeler dengesinde gelişmeler; izlenen politikalar; alınması gereken önlemler.
- Yöneten : – **Dr. Öztin Akgüç**
- Katılanlar : – **Prof. Dr. Asaf Savaş Akat**
 – **Prof. Dr. Erdoğan Alkin**
 – **Kemal Kurdaş**
-

Kasım 1990 – Sayı: 11 – Sayfa: 5

- Konu : 1990 yılında bankacılık kesimindeki gelişmeler; 1991 yılına ilişkin beklentiler.
- Yöneten : – **Dr. Öztin Akgüç**
- Katılanlar : – **Dr. Metin Berk**
 – **Yavuz Canevi**
 – **M. Çetin Hacaloğlu**
-

Aralık 1990 – Sayı: 12 – Sayfa: 5

- Konu : 1991 Yılı Bütçesi ve ekonomide olası gelişmeler.
- Yöneten : – **Prof. Dr. Dündar Sağlam**
- Katılanlar : – **Prof. Dr. Ömer Faruk Batırel**
 – **Doç. Dr. Seyfettin Gürsel**
 – **Osman Nuri Torun**
-

EKONOMİK GÖSTERGELER**(TÜRKİYE)**

AKGÜÇ, Dr. Öztin

Ocak 1990	1 : 4
Şubat 1990	2 : 4
Mart 1990	3 : 4
Nisan 1990	4 : 28
Mayıs 1990	5 : 4
Haziran 1990	6 : 24
Temmuz 1990	7 : 4
Ağustos 1990	8 : 30
Eylül 1990	9 : 4
Ekim 1990	10 : 4
Kasım 1990	11 : 4
Aralık 1990	12 : 4

EKONOMİK GÖSTERGELER**(DIŞ DÜNYA)**

ALTINTAŞ, Doç. Dr. Nilsen

Ocak 1990	1 : 46
Şubat 1990	2 : 50
Mart 1990	3 : 52
Nisan 1990	4 : 54
Mayıs 1990	5 : 52
Haziran 1990	6 : 54
Temmuz 1990	7 : 58
Ağustos 1990	8 : 42
Eylül 1990	9 : 40
Ekim 1990	10 : 50
Kasım 1990	11 : 49
Aralık 1990	12 : 48

BANKA VE EKONOMİK YORUMLAR ● *Aylık Dergi* ● YAYIMLAYAN : *Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.* ● İDARE YERİ : *Binbirdirek Mahallesi, Suterazisi Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul* ● TELEFON : 526 34 11 YAZIŞMA : *P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul* ● 1991 İÇİN YILLIK ABONE (KDV dahil) 60.000 TL; Öğrencilere : 30.000 TL ● SAYISI (KDV dahil) : 5000 TL ● İLAN FİYATLARI : *Arka Kapak 1.500.000 TL; Ön Kapak İçi 900.000 TL; Arka İç Kapak 750.000 TL; Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 600.000 TL; Tam Sayfa 550.000 TL; Yarım Sayfa 300.000 TL; Çeyrek Sayfa 150.000 TL; Renk Farkı (kapakta tek renk için) 500.000 TL* ● NOT: *İlan fiyatlarına % 12 KDV ilave edilecektir* ● BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul) : *Akbank T.A.Ş. Türbe Şubesi 443; İş Bankası A.Ş. Türbe Şubesi 15420; Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. Çemberlitaş Şubesi 2269-9; T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768* ● AÇIKLAMA : *Bu «Ayrı Bası» Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi'nin Ocak 1991 tarihli 1 inci sayısının ilavesidir* ● DİZGİ : *Yazıevi, Telefon: 512 60 43* ● BASKI : *Yaylacık Matbaası, Telefon: 527 42 42* ● CİLT : *Gürkan Ciltevi, Telefon : 568 96 38*

— ★ —

Bankacıların ve
İş Çevrelerinin Beklediği Kitap :

●
VECDİ ÜNAY

●
**BANKALARCA
DIŞ TİCARETİN
FİNANSE EDİLMESİ
USULLERİ**

●
ES Yayınları – Telefon: 526 34 11

banka ve EKONOMİK yorumlar

AYLIK DERGİ • OCAK 1990 • YIL : 27 • SAYI : 1 • 4000 LİRA (KDV DAHİL)

Okurlara Mektup / 3

Ekonomik Göstergeler (İç) / 4

Ekonomik YORUMLAR / 5

Erge Cansen

Meriç Köyatası

Doç. Dr. T. Güngör Uras

Prof. Dr. Memduh Yaşa

Değerleme Piyasası / 21

Doç. Dr. Mehmet Balak

Türkiye'nin Son On Yıllık

Yatırım Borç Gelişimi

Doç. Dr. Turgay Berksoy

Doç. Dr. Turgay Berksoy

Mutlu Bir Yeni Yıl

Yeni Yıl

Doğuş Basından) / 43

Doç. Dr. Nilsen Altıntaş

Ekonomik Göstergeler (Dış) / 46

Yatırım Sertifikaları / 47

Prof. Dr. Mustafa Sağcan

Yeni Ekonomik Olayları / 50

Prof. Dr. Yıldırım Kılış

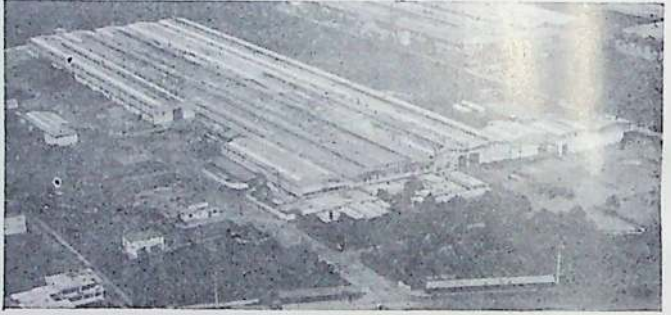
Yeni Yayınlar / 53

Prof. Dr. Mehmet E. Palamut

Türkiye ekonomisinde,
mevcut sorunlar ve güçlükler yanında
gözden kaybolan olumlu
gelişmeler de var mı?

ÇELİK HALAT

EN BÜYÜK ÜRETİCİ
OLMANIN
SORUMLULUĞUNU
TAŞIYOR.

ÇOKDEMETLİ HALAT
MONOTORON
ÖNGERİLİMLİ BETON TELİ
YAYLIK TEL
GALVANİZLİ TEL ve
LASTİK TELİ

Öncü oluşumuzu bize duyduğunuz güvene borçluyuz.

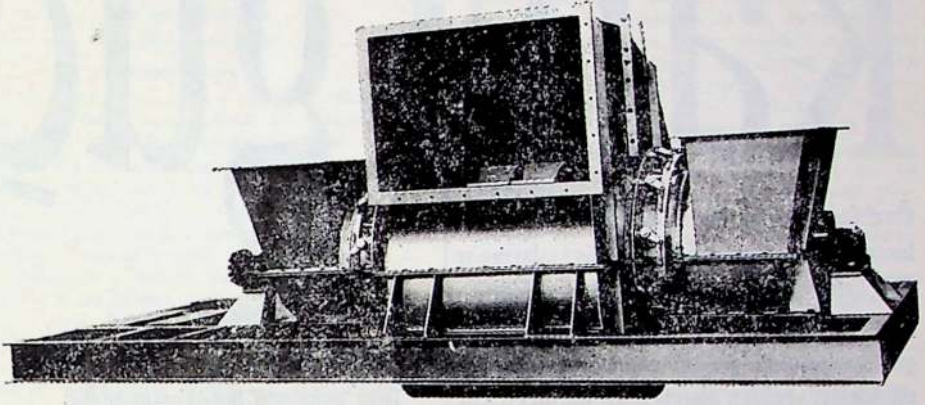

ÇELİK HALAT
ve
TEL SANAYİİ A.Ş.

Kabataş, Setüşü No:27 80040-Istanbul

Tel: (1) 152 45 00 (4 hat) Tlx: 24230 ceha tr Fax: (1) 149 89 22

Isıtma, havalandırma, klima
konularında
projelendirme, imalât, montaj, taahhüt
işleriniz için hizmetinizdeyiz

İMALÂT PROGRAMIMIZ

- **ISITMA, HAVALANDIRMA VE KLİMA CİHAZLARI**
200 000 m³/h hava 3 000 000 Kcal/h ısıtma ve 1 200 000 Kcal/h soğutma kapasitelerine kadar. Ayrıntılı veya normal tiplerde.
- **VANTİLATÖR VE ASPIRATÖRLER**
3000 mm SS toplam basınç ve 300 000 m³/h kapasitelerine kadar, aksiyel ve radyal tiplerde.
- **SOĞUTMA KULELERİ**
- **YÜKSEK BASINÇLI BUHAR VE KIZGIN SU KAZANLARI**
5 - 100 atü basınç ve 5 - 100 ton/h kapasitelerde, su borulu sistemde.
- **YÜKSEK VE ALÇAK BASINÇLI BUHAR, KIZGIN VE SICAK SU KAZANLARI**
0,5 - 20 atü basınç ve 0,2 - 28 ton/h kapasitelerde, alev ve duman borulu ve 3 çekiyli sistemde.
- **EŞAĞJÖR VE BUHAR ÜRETİCİLERİ**
1,4 milyon Kcal/h ısıtma kapasitesine kadar.
- **BOYLER, HİDROFOR VE SU DEPOLARI**
- **AKARYAKIT TANKLARI**
- **SU TAŞIYICI CİHAZLARI**
- **İNDÜKSİYON CİHAZLARI**
- **BOYAMA VE BOYA KURUTMA TESİSLERİ**
- **YÜKSEK BASINÇLI KOMPLE BUHAR VE KIZGIN SU SANTRALLERİ**
- **BİNALARIN KOMPLE MEKANİK TESİSATI**
- **OTOMOBİL ISITMA RADYATÖRLERİ**
- **KOMPLE FABRİKA MONTAJI**
- **ENDÜSTRİYEL DEMİR VE ÇELİK İMALÂT İŞLERİ**

SELNİKEL

ISITMA ve KLİMA CİHAZLARI SANAYİİ A.Ş.

İSTANBUL ŞUBESİ

İnönü Cad. 69/12 Taksim - İstanbul
Telefon : 144 48 08 - 149 03 62
Telgraf : Selnikel - İstanbul
Telex : 24423 Slni tr.
Fax : 149 46 32

GENEL MÜDÜRLÜK VE FABRİKA

Esenboğa Hava Meydanı Yolu 14. Km. Ankara
Telefon : 324 02 37 (6 hat)
Telex : 44432 Sİfa tr - 43156 Selk tr.
Fax : 324 40 56
Posta Adresi : Tunus Cad. 5/8 06680 / Ankara

Diş düşmanı tartar'a ve diş çürümelerine karşı güç

Özel formülünün etkisi klinik deneylerle kanıtlanan İpana Anti-Tartar, diş taşlarına ve diş çürümelerine karşı güçlüdür. İçerdiği Fluorid ile diş minelerini sertleştirir, diş çürümelerini önler. Bileşimindeki özel maddeler, yeniden diştaşı oluşumunu en aza indirger. İpana Anti-Tartar, günlük kullanımda diş çürümelerini de önleyen ideal "özel bakım" diş macunudur.

Tartar (Diştaşı) Nedir?

Tartar dişler üzerinde, özellikle diş ile dişetin birleştiği bölgelerde biriken kireçleşmiş tabakalardır.

Tartar "periodontal" hastalıklara neden olur:

- İstenmeyen ağız kokuları oluşur.
- Dişetleri çekilir, iltihaplanır, sık sık kanar.
- Dişlerin direnci azalır, sallanmaya başlar.
- Diş çürüme hızlanır.

Tartar, ayrıca, dişlerin görünümünü de çirkinleştirir.

Tartar (Diştaşı) Nasıl Önlenir?

Tartar, diş hekimleri tarafından temizlenir. Ancak, zaman içinde, dişlerin dişetiyle birleştiği bölgede yeniden tartar birikimi başlamaktadır. İpana Anti-Tartar, bu birikimi geciktirir, en aza indirger. Diş çürümelerine ve diştaşlarına karşı güçlü İpana Anti-Tartar, her gün, düzenli olarak kullanılmalıdır.

Unutmayın!

İpana Anti-Tartar özel formülü, güçlü etkisi, farklı tadıyla, günlük ve özel diş bakımı için geliştirilmiş, çağdaş bir İpana ürünüdür.

Siz de, her gün düzenli olarak İpana Anti-Tartar kullanın, diş minelerinizi sertleştirin, diş çürümelerini önleyin, diştaşlarından arınmış, sağlıklı dişler kazanın!

diş macununuzu biliyoruz

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi

KEMAL KURDAŞ

Yazı İşleri Müdürü

DR. ÖZTİN AKGÜÇ

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Asaf Savaş Akat • Prof. Dr. Erdoğan Alkin • Dr. Orhan Altan • Prof. Dr. Osman Fikret Arkun • Prof. Dr. Mustafa A. Aysan • Dr. Metin Berk • Prof. Dr. Ünal Bozkurt • Prof. Dr. Kenan Bulutoğlu • Prof. Dr. Nasuhi Bursal • Ege Cansen • Haluk Ceyhan • Prof. Dr. Lâtif Çakıcı • Mehmet Gün Çalika • Şinasi Çelikkol • Özer U. Çiller • Bülend Çorapçı • Ahmet Demirel • Zeki Döşlütöğlü • Necdet Durakbaşı • A. Aydın Dündar • Kaya Erdem • Tarhan Erdem • Oktay Ersoy • Prof. Dr. Cumhuri Ferman • Prof. Dr. Atilla Gönenli • Prof. Dr. Emre Gönensay • Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu • Erhan İşil • Prof. Dr. Haluk A. Kabaalloğlu • Prof. Dr. Müh. Kemal Kafalı • Adnan Başer Kafaçoğlu • Y. Doç. Dr. Ahmet S. Kalın • A. Nazif Keyman • Prof. Dr. Yıldırım Kılış • Prof. Dr. Tamer Koçel • Prof. Dr. Kemal Kurtuluş • Nuh Kuşçulu • Prof. Dr. Erol Manisalı • Prof. Dr. Orhan Morgil • Prof. Dr. Erdoğan Moroğlu • Ziya Nebioğlu • Ergün Neng • Rahmi Önen • Prof. Dr. İsmail Öztaşlan • M. Celâlettin Özgen • Ertan Özgür • Tuncay Özilhan • Selâhattin Özmen • Prof. Dr. Ergun Özsunay • Doç. Dr. Merih Paya • Prof. Dr. Relha Poroy • Prof. Dr. Dündar Sağlam • Halit Soydan • Prof. Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş • Osman N. Torun • Prof. Dr. Kemal Tosun • Fikret M. Tuncer • Nezh Tunçşiper • Prof. Dr. Gül G. Turan • Doç. Dr. Şeref Türen • Doç. Dr. T. Güngör Uras • İbrahim Ülkem • Dr. Cüneyt Ülsever • A. Doğan Yalın • Doç. Dr. Göksel Yücel • Prof. Dr. Ahmet Yüksel

Basım-Yayın Danışmanı

M. Tarık Daş

OKURLARA MEKTUP

1984

Sevgili Okurlarımız,

Bir yılı daha geride bıraktık. Derginiz 1990 ile birlikte 27'nci sayıya başlanmıştır. Bir kez daha yineleyelim: Belirli konuları işleyen bir yayın organının yaşamını 26 yıl başarıyla sürdürebilmesinin başta gelen nedeni, okurlarının gösterdikleri yakınılıdır. Bu sayının eki «Ayrı Basım», bir bakıma 1989 yılının bilançosu niteliğindedir. Bir önceki yılın dergilerinde; 37 ayrı yazarın kaleme aldığı 76 yazı ve çeviri, 24 bilim ve işadamları ile yöneticinin katıldığı 10 «Ekonomik Yorumlar» toplantısı metni, yurt içi ve dışındaki gelişmelere ilişkin 24 «Ekonomik Göstergeler» tablosu yer almıştır. Bu, Dergi'ye yazarların ve konuşmacıların da ilgi gösterdiklerini ortaya koymaktadır. 1989'un sayılarında 131 reklamın çıkması ise, Dergi'nin kuruluşlar için etkili bir reklam aracı olduğunun kanıtıdır. Bu «giriş»ün bir «sonuç»u olmalıdır: Dergi'ye sürekli destek olan; okurlarımıza, yazarlarımıza, konuşmacılarımıza ve reklam veren kuruluşlara; çalışmalarımıza değerli görüşleriyle olumlu katkılarda bulunan Danışma Kurulu üyelerimize; içten teşekkürlerimizi sunar, yeni yıllarını en iyi dileklerimizle kutlarız.

Dergi, 1990'da da; «ekonomik konuları tartışarak ülkemiz için en gerçekçi politika ve yöntemleri bulma» amacından sapmayacak, hiçbir kişi ve kuruluşa ödün vermeyen tutumunu sürdürecektir. Türkiye'nin ekonomik açıdan daha aydınlık yıllarına ulaşması yolunda çaba harcayanlara yardımcı olacaktır.

Bu sayının «Ekonomik Yorumlar» bölümünde, değişik bulacağınızı sandığımız bir konu ele alınıyor: «Türkiye ekonomisinde, mevcut sorunlar ve güçlükler yanında gözden kaybolan olumlu gelişmeler de var mı?» Açık katırlan değerli konuşmacılarımız «Evet...» diyorlar. Dergi'deki diğer yazıların da ilginizi çekeceğini umuyor, «Türkiye'nin Son 10 Yıllık Dış Borç Gelişimi» başlıklı yazıyı okumanızı özellikle salık veriyoruz.

Saygılarımızla,

AYLIK DERGİ OCAK 1990 YIL : 27 SAYI : 1 400 LİRA (KDV DAHİL)

İDARE YERİ : Binbirdirek Mahallesi, Suterazlı Sokak No. 6 Kat 2; 34400 Sultanahmet - İstanbul • TELEFON : 526 34 11 • YAZIŞMA : P.K. 769; 80005 Karaköy - İstanbul • AÇIKLAMA : Dergi'de çıkan yazılar kaynak göstermek koşuluyla alınabilir • KDV DAHİL 1990 İÇİN YILLIK ABONE : 48.000 TL; ÖĞRENCİLERE : 24.000 TL. • İLAN FİYATLARI : Arka Kapak 1.000.000 TL, Ön Kapak İçi 600.000 TL, Arka Kapak İçi 500.000 TL, Tam Sayfa (Ekonomik Yorumlar bölümü öncesi ve içi) 400.000 TL, Tam Sayfa 350.000 TL, Yarım Sayfa 200.000 TL, Çeyrek Sayfa 100.000 TL, Renk Farkı 250.000 TL. • NOT : İlan fiyatlarına % 10 oranında KDV ilave edilecektir. • BANKA HESAP NUMARALARI (İstanbul): Akbank Türlbe Şubesi 443, İş Bankası Türlbe Şubesi 15410, Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi 2269-9, Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768 • DİZGİ - TERTİP - BASKI : Met/Er Matbaası, Piyerloti Cad. Anadolu İş Hanı No. 39/7, Çemberlitaş - İstanbul, Telefon: 528 28 90 • CİLT : ŞEMA, Telefon : 556 31 09 • BASKI TARİHİ : 29 Ocak 1990 • SAYISI : 6000

ekonomik göstergeler

	1987	1988	1989		
			Ağustos	Eylül	Ekim
T.C. MERKEZ BANKASI					
Döviz ve Altın Mevcudu (milyon \$)	2998.5	3689.3	4447.3	4985.6	5634.6
Banknot Miktarı (milyar TL.)	3018.3	4485.1	7506.8	7981.7	8233.9
T.C. Merkez Bankası Kredileri (milyar TL.)	3438.7	5142.3	5946.7	6729.3	6387.5
Hazineye Kısa Vadeli Avans (milyar TL.)	1406.6	2081.9	2561.8	3091.1	2819.3
BANKALAR (milyar TL.)					
Toplam Mevduat	18565.1	28972.4	34795.9	36607.1	40443.0
Ticari Kuruluşlar Mevduatı	5179.0	6528.8	6285.5	6804.9	7180.5
Tasarruf Mevduatı	6929.2	12711.3	18147.4	19188.3	20938.5
Vadesiz Tasarruf Mevduatı	1512.1	1878.7	2589.4	2795.7	2929.0
Vadeli Tasarruf Mevduatı	5417.1	10382.6	15558.0	16392.6	18009.4
Mevduat Sertifikası	1392.1	1251.1	1604.1	1596.3	1684.7
Resmi Kuruluş Mevduatı	2237.3	1485.8	1738.8	1823.8	2240.7
Bankalar Mevduatı	2035.8	3263.2	1751.4	1893.1	2135.4
Diğer Kuruluşlar Mevduatı	791.6	3732.1	3958.0	5300.8	6263.2
Döviz Tevdiatı	5598.1	9411.3	11456.0	12252.9	12917.2
Toplam Krediler	18700.6	27750.7	33015.1	35654.1	37934.6
Tarım	2758.6	4498.1	4173.3	4388.2	5236.7
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	2312.7	3967.9	4978.4	5149.5	5488.5
Mesleki (Küçük Esnaf ve Sanatkâr)	686.1	931.6	1230.0	1265.0	1312.5
Gayrimenkul (İpotek Karşılığı)	1539.1	2426.7	2576.5	2635.6	2394.6
Denizcilik	59.7	91.4	102.9	102.6	102.9
Ticari, Sınal, Sair	11353.1	15934.9	19953.4	22113.2	23339.4
PARA ARZI (milyar TL.)	6593.0	11243.3	14971.5	16310.6	16786.1
FİYATLAR (DİE Toptan Eşya 1981 = 100, Tüketici 1978 - 1979 = 100)					
Toptan Eşya Fiyatları İndeksi (Genel)	751.9	1274.2	1843.3	1919.9	2002.5
Tarım (Genel)	654.0	1073.9	1613.8	1765.0	1914.7
İmalat Sanayii (Genel)	755.0	1345.5	1923.0	1957.3	2010.9
Tüketici Fiyatları (Türkiye)	2767.2	4848.3	6716.6	7033.0	7566.8
Tüketici Fiyatları (İstanbul)	3194.4	5636.8	7647.7	8103.3	8861.1
DIŞ ÖDEMELER (milyon \$)					
Dışalım (CIF)	14163.1	14339.7	9777.5	11117.2	11633.4
Dışsatım (FOB)	10190.0	11662.1	6987.3	7953.6	9054.2
İşçi Dövizleri	2021.0	1755.0	1846.0	2211.0	

Notlar : (1) TCMB altın ve döviz mevcuduna, altın stokunun yeniden değerlendirilmesinden doğan değer artışları dahildir. (2) TCMB kredilerine, borç tahkimleri (konsolide edilen krediler) dahil değildir. (3) Sosyal güvenlik kurumları mevduatı, Ekim 1988'den itibaren, Resmi Kuruluşlar Mevduatı'ndan Diğer Kuruluşlar Mevduatı (Sair Mevduat) grubuna alınmıştır. (4) Banka kredilerine, Türkiye İhracat Kredi Bankası (Eximbank, eski DYB) kredileri dahildir. (5) Para arzı (M₁) dar tanımlıdır.

ekonomik yorumlar

AÇIK OTURUM

KATILANLAR :

- Ege CANSEN
- Meriç KÖYATASI
- Prof. Dr. Memduh YAŞA

YÖNETEN :

- Doç. Dr. T. Güngör URAS

Türkiye ekonomisinde, mevcut sorunlar yanında gözden kaybolan olumlu gelişmeler de var mı?

URAS — Toplantıya katıldığınız için Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi adına teşekkür ederiz. Hepinize hoş geldiniz diyorum. Dergi'nin düzenlediği bu açık oturumlarda genellikle Türkiye'nin ekonomik sorunları, Türkiye'de karşılaşılan güçlükler, ekonominin iyi gitmeyen yanı üzerine duruyoruz. Bunları tartışıyoruz.

1990'lı yılların şu ilk günlerinde sorunlardan söz edenler, olumsuz yönleri ortaya koyanlar o kadar çok ki... Uygun görürseniz bugün bizler, mevcut güçlüklerle rağmen olumsuz olaylar yanında gözden kaybolan olumlu gelişmeleri araştıralım... Önümüzdeki dönemlerde olumlu yönde neler olabilir? Bu olumlu gelişmeler olumsuzlukları dengeleyebilir mi? Belki de bunlar olumsuzların önüne geçecek

hale gelebilir. Bu toplantıda bunları tartışalım.

Sayın Cansen, siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

CANSEN — Benim öteden beri kafama takılan bir davranış var. Her toplantıda ortaya hep «sorun» diye bir kelime ile çıkılıyor. Hangi seminer düzenlense, hangi panel yapılsa, hep «bilmem nenin sorunları» diye, ya da «bilmem kimlerin sorunları» diye tartışıyorlar. Sanki sorunlardan bahsedilmezse «hak kaybı» olacakmış gibi bir intiba var. Veya bir insan sorunlardan bahsetmiyorsa, «Vay kerata, demek ki işini uydurmuş, tuzu kuru anlaşılmalı!» denilecek diye düşünülüyor. Veya nazar degeceği, ya da kiskançlığa yol açabileceği düşüncesiyle herkes «ağlıyor».

URAS — Özellikle iş adamlarımız... İş adamlarımız genellikle senenin sonuna doğru; işlerin çok kötü gittiğini, o sene fabrikaların mutlaka kapanacağını, anahtarları teslim edeceklerini söylerler. Tabii bu anahtarlar hiçbir zaman teslim edilmez.

KÖYATASI — Ben Almanya'da iken Alman Sendikalar Birliği'nde bir afiş gördüm. Afişte bir iş adamı tipi yer alıyor ve altında şöyle yazıyor: «Ağlamak iş adamının selamıdır.» Demek ki bu sadece Türkiye'ye has bir olay değil. Bütün dünyada böyle bir yaklaşımın olduğu anlaşılıyor.

CANSEN — O ağlıyor, bu ağlıyor ve sorunlar bitmiyor. Buna belki de sorular ve cevaplar demek lazım. «Sorun» kelimesi «mesele» karşılığı mı, «dert» karşılığı mı? Bu da pek açık değil. Çünkü sorunlar tartışıldıkça dertler sıralanıyor. Gerçekte Türkiye'nin de bütün dünyadaki ülkelerin de «sorunları» var. Bu arada sorun olmaktan çıkan şeyler de var.

somut biçimde görülen
bir numaralı iyileşme
döviz konusudur;
bunu, geniş çapta
dışa açılma, fizik
büyüme ve yüksek
öğrenim görenlerin
sayısındaki hızlı
artış izlemektedir

Hepimizin, ekonomik konularla ilgili olmayanlar dahil, somut biçimde gördüğü bir numaralı iyileşme döviz konusudur. Dövizde, Türkiye'de kesin olarak bir gelişme vardır. Türkiye belki bir «döviz fobisi»nden kurtulmuştur. Bu, her açıdan böyledir.

Tabii dövizle ilintili olarak da yabancı mal hâdisesi. İşte kahvesi, sigarası, içkisi, kokusu, çakmağı, dolmakalemi, otomobili... Gerçi parası olan alabiliyor ama, zaten hep öyle olmuştur. Parası olan almıştır, başka türlü olmaz. Ama döviz ve dövizle bağlı olarak yabancı mal hayranlığı konusunda Türkiye'de herkes için kesinlikle büyük iyileşme vardır. Âdeta Türk toplumu bu konuda kompleksten kurtulmuştur. Mesela ben senelerce önce Avrupa'ya gittiğimden hep kahve kokusu arardım. O zaman insanlar birbirlerine kahve getirirlerdi. Bu aslında iptidai bir şeydir. Avrupa'ya gidip oradan Türkiye'ye kahve hediye getirmek zavallı bir şeydir. Aynı şekilde; «Avrupa'ya gitsen ne yaparsın?» sorusunu, «Bol bol kokulu kahve içirim.» şeklinde cevaplandırmak... Bu gibi olaylardan kurtulmuş olmak, bence çok önemlidir. Az buz önemli bir hâdise değil. Tabii bununla ilintili olarak şu soru sorulabilir: «Bu böyle devam eder mi?» Bana göre etme ihtimali etmeme ihtimalinden daha fazla. Aslında her şeyin tehlikesi vardır.

URAS — Belki de bu bizim karakterimizden kaynaklanıyor. Çocukken güldüğümüz zaman bize «Fazla gülme ağlarsın. Çok gülen ağlar.» derlerdi. Ya da «Bugünün bir de yarımı vardır.» gibi deyişlerle yarın korkusu aşılardı. Yâni bizde devamlı olarak yarının daha kötü olacağına dair bir bekleyiş vardır.

CANSEN — Sayın Uras'ı dinlerken aklıma Bal Mahmut'un bir esprisi geldi. Daha doğrusu bir özdeyiş geldi. Kendisi «Avansa üzülme.» dedi. «Ne demek oluyor bu?» denildiğinde de şöyle açıkladı: «İlerde kötü şeyler olacak diye bugün üzülme. Mesela şimdi, ileride hasta olacağım diye üzülüyorsunuz. Bugün hasta mısınız? Değilsiniz. Öyle ise ileride hastalanacağım diye neden üzülüyorsunuz?»

AÇIK OTURUMA KATILANLAR: Yukarıdaki fotoğrafta, soldan sağa doğru: **Meriç Köyatası** (Gazeteci-Yazar; Hürriyet Gazetesi Ekonomi Bölümü Yönetmeni), **Doç. Dr. T. Güngör Uras** (İktisatçı-Yazar), **Ege Cansen** (İşletme Yöneticisi-Yazar; Murahhas Aza, Anadolu Endüstri Holding A.Ş.), ve **Prof. Dr. Memduh Yaşa** (Maliyeci-İktisatçı); «Türkiye Ekonomisinde, mevcut sorunlar ve güçlükler yanında gözden kaybolan olumlu gelişmeler de var mı?» konusunun ele alındığı «**Ekonomik Yorumlar**» toplantısında bir arada görülüyorlar.

nuz? Yani avansa üzülmeceksiniz.» Ben bu tabiri çok sevdim. Çünkü, baktım ki üzüntülerimizin çoğu «hal ile» değil, «istikbal ile» ilgili. Mesela, «Ya dövizimiz biterse...» diye bugünden üzülmüyoruz. Bittiği zaman üzüleceğiz. Öyle ise bir de bugünden niçin üzülelim? Döviz konusu iktisadi olaylarla ilgili olanlar için çok enteresan bir konudur. Hakikaten bu konuda çok ciddi iyileşme var. Hatta yapısal iyileşme var. Tabii bu, «Bu yapı yıkılmaz.» manasına değil ama, bir saman alevi gibi de değil. 8-9 yıldır bu olay devam ediyor. Neredeyse Türkiye de döviz bulma konusunda kurumlaştı. Bu arada muhtemel tehlikelerden bugünkü oturumumuzun kuralına uyarak bilhassa bahsetmiyorum.

İkinci olarak Türkiye'nin dışa açılması konusuna değinmek istiyorum. Hakikaten Türkiye'de geniş çapta bir dışa açılma var. Hem ithalat hem ihracat, hem ticaret hem tahsil, hem de müteahhütlik hizmetleri ve saire... Dışarıda çalışanlar, akrabası dışarıda olup onları ziyaret edenler,

tedavi için gidenler; kısacası artık Türk «yerli» olmaktan çıkmıştır. Dolaşan bir adamdır. Her yerde Türk'e rastlıyorsunuz. Başarılısı var başarısızısı var. Gittiği yere intibak edeni var etmeyi var. Ama artık Türkler daha çok dolaşıyorlar. Artık Türk dışa çok açılmıştır. Bununla bağlantılı olarak Türkiye de yabancılara açılmıştır. Yani artık Türkiye'yi daha çok yabancı insan ziyaret ediyor. İş adamı, ticaret erbabı, turist, öğrenci vb. Demek ki bu iki yönlü bir trafiktir. Hem biz dışa açılmıyız, hem de Türkiye'yi dışa açmıyız. Bu da güzel bir şeydir. Artık Türkiye'nin melezeleşmesi lazımdır. Kültür olarak, fikir olarak yabancılarla çok temas etmesi lazımdır. Ne kadar temas ederse, fikirleri o kadar melezeleşir.

Üçüncü olarak fizik büyümeden bahsedeceğim. Türkiye'nin başına geçen insanlar -ben kendimi bildiğim devrelerden itibaren söyleyeyim- Menderes, Demirel, Ecevit ve Özal'dır. Özellikle Menderes, Demirel, Özal aksını düşünürsek; bunlar bir de

«fizik hedefçi» idarecilerdir. Ben bunları böyle değerlendiriyorum. Şu kadar kilovatsaat elektrik üretimi, şu kadar ton çelik üretimi, şu kadar havaalanı, bu kadar yol, bu kadar baraj gibi devamlı fizik hedefler seçmişlerdir. Özal da aynı okulun talebesi olarak o da fizik hedefler seçerek işbaşına geldi. Türkiye'de fizik hedefler açısından bu yüzden önemli mesafeler katedildi. Telefon açısından olsun, ulaştırma açısından olsun -mesela çevre yolları-, çelik üretimi, çimento üretimi, hava alanları inşası açılarından olsun, Türkiye'de çok önemli mesafeler katedildi. Bu da Türkiye'deki ciddi pozitif gelişmelerden bir tanesidir. Türkiye'nin 30 senelik rakamlarına baktığımız zaman birçok şeyde bin misli gibi artışlar görüyoruz. Mesela gübrede iki bin mislini yakalı-

..

E S Yayınları Sunar:

VECDİ UNAY

**BANKALARCA
DİŞ TİCARETİN
FİNANSE EDİLMESİ
USULLERİ**

Bankaları, bankacıları, bankaçılık eğitimi gören gençleri, ithalat ve ihracat işleriyle uğraşan firmaların yakından ilgilendiren kaynak kitap

410 sayfa (büyük boy) - 15.000 TL (KDV dahil)

İsteme Adresi:

Ekonomik ve Sosyal Yayınlar A.Ş.
Birbirderik Mah., Sütlüce Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon: 526 34 11

Not: Kitabı almak isteyenler, bedelini Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi'ndeki 768, İş Bankası Türbe Şubesi'ndeki 15410, Yapı Kredi Çarşıbaşı Şubesi'ndeki 2269-9, Akbank Türbe Şubesi'ndeki 443 no.lu hesaplarımızdan birisine, "kitap bedeli olduğunu belirterek" havale etmeli, ad ve adreslerini tarahimize bildirmelidir. Ödemeli postalamaya yapılamamaktadır.

yoruz. Keza elektrikte, çimentoda büyük artışlar gerçekleşmiştir. Yani 30 senede bin misli gibi fizik rakam büyümeleri vardır. Tabii bunları «Sorunlar bitmiştir.» şeklinde getirmiyorum. Ama ne olursa olsun bu fizik hedeflerde ileriye gidilmiştir.

Dördüncü olarak bir noktayı belirtip duracağım. Gerekirse sonra devam ederiz. Türkiye'de yüksek tahsil yapanların sayısı ciddi miktarda artmıştır. Yüksek tahsilin kalitesi düşmüş olabilir. Sulandırılmış olabilir ama, şunu da söyleyeyim ki ben bunda da pek emin değilim. Ben de, kıyasından köşesinden üniversitede hocalık yapıyorum, emin değilim düşüp düşmediğinden. Bunu da söyleyeyim. Kalite düşmüş de olabilir. Ama «sayı» o kadar büyümüştür ki, heyecanlanmamak mümkün değil. Şu anda sanıyorum Türkiye'de Açıköğretim dahil 600 bin civarında yüksek tahsil öğrencisi vardır. Şu sıralarda Prof. Hirsch'in hatıratını okuyorum. 1930'larda İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 20 civarında mezun vermiş. Türkiye'de eğitilmiş insan potansiyeli büyümektedir. Bu da çok önemli bir varlık yatırımdır. Yani eğitime yatırım. Kalitesine hiç değinmiyorum, sorunlarına hiç değinmiyorum, nasıl daha iyi olabileceği üzerinde durmuyorum ama, Türkiye'de daha çok insan yetiştiği de bir vakıa. Avrupa standardında yetişmiyor; o kesin. Bununla beraber yetişiyor. Türkiye'deki en pozitif gelişmeleri bunlar olarak görüyorum. Bunlar da ekonominin bir yerde altyapısıdır.

URAS — Sayın Yaşa, siz ne gibi yıllıkler görüyorsunuz?

YAŞA — Efendim ben Sayın Cansen'in bütün söylediklerine katılıyorum. Belki son durduğu konuda bazı itirazlarım olacak. Onu bağlamak için isterseniz sondan başlayayım. Şüphesiz Türkiye'de yüksek tahsil yapan-

ların adedi artıyor. Hatta bu artan adet içerisinde kaliteli yetişenlerin de miktarı artıyor. Fakat kalitesizlere kıyasla kaliteli olanların nispeti çok düşük kalıyor. O zaman kalitesizler Türkiye'deki bütün sorunların biraz da kaynağı oluyor. Yani iyi eğitilememiş insan sayısındaki artışın yarattığı güçlüğü ve sorunu fazla gözardı etmemek lazım gelir diye düşünüyorum. Herhalde «Türkiye'de yüksek diplomalıların sayısı artıyor.» meselesini kendi başına bir gaye olarak benimsememek, kalitesini ihmal etmemek lazım.

ekonomi dışı ama ekonomiyi etkileyen iyileşmelerin başında demokratikleşme gelir; okur-yazar oranının ve müteşebbis sayısının artması; ulusal ve uluslararası konularda türk halkının uyanmış olması; diğer önemli olumlu gelişmelerdir

İyilik olarak kabul edilebilecek birçok şey var. Bunların bir kısmı ekonomi dışıdır ama ekonomiye tesir eder. Bunların başında demokratikleşme meselesi geliyor Türkiye'de. Demokratikleşmeyi iki şekilde alıyorum. Hem siyasi olarak alıyorum, hem de ekonomik olarak alıyorum. Siyasi demokratikleşme, Türkiye'de demokrasi şuurunun yayılmasıyla başlar. Gerçekte Türkiye'de demokrasi tecrübesi çok eskidir. Geriye dönerseniz, 19. asrın başına kadar götürebilirsiniz. En azından 60-70 sene geriye götürebilirsiniz. Ama halka mal olma, de-

mokrasiyi halka bir hayat tarzı olarak yerleştirme açısından konuya baktığınızda, bence bu yenidir. Ayrıca çok faydalı ve mesut bir gelişmedir. Artık Türk halkının bundan sonra demokrasiden kolay kolay vazgeçeceğine veya vazgeçirtilebileceğine pek ihtimal vermiyorum.

Tabii bu demokratikleşme, Türkiye'de birtakım meselelerin daha müsamahalı bir şekilde tartışılıp, sorunlara çözüm yollarının aranmasını da mümkün kılıyor. Yani Türk halkı biraz daha az şoven olmaya da alışıyor. Hem kendi meselelerine hem de uluslararası meselelere bakış açısından daha az şoven oluyor. Daha az şovenlik Türkiye'nin ekonomik meselelerinin de hallini kolaylaştırır. Yabancı sermayeye bakış açısı, Türklerle yabancıların müşterek faaliyetlerine bakış açısı, Türklerin dışarıdaki çalışmalarına bakış açısı ve sairiyi de kolaylaştırır. Eskiden tartışmasını bile yapamadığımız birtakım şeylerin tartışmasını bugün rahatlıkla çok daha büyük kitleler önünde ve nezdinde de yapıyoruz.

İkinci bir konu, okuma-yazma oranının giderek artmış olmasıdır. Tabiiyle bu, Türkiye'de daha vasıflı iş gücünün, yani istihsal faktörlerinden en önemlisi olan iş gücünün daha vasıflı olmasına imkân veriyor. Zannediyorum Türkiye bu asrın sonunda okuma-yazma oranı meselesinde bir geri ülke olma görünümünün tamamen dışına çıkacaktır.

İyimser unsurlardan üçüncüsü, Türkiye'de müteşebbis miktarının ve müteşebbis sayısının artmış olmasıdır. 1950'lerde, hatırladığım kadarıyla, kalkınma ile ilgili eserlerin fevkalâde çok yaygın olduğu ve başladığı, yayın hayatına girdiği sıralarda, az gelişmiş ülkelerin kalkınmasında en büyük handicap olarak müteşebbis unsurunun azlığı ve hatta ademi mevcudiyeti gösterilirdi. Türkiye de bu ülke-

ler arasındaydı. Aslında Türkiye'de devletçilik, biraz da müteşebbis unsurunun mevcut olmamasından kaynaklanmış bir olaydır. Şimdi zannediyorum Türkiye bu meseleyi bertaraf etmiştir. Türkiye'de bakıyoruz, hem dışa açılmada hem ülke içindeki faaliyetlerde müteşebbis unsuru adet ve kalite olarak daha iyi gelişme göstermektedir. Bu sebeptendir ki, Türkiye kalkınması bakımından bir handikabı bertaraf etmiştir diyebiliyorum. Ayrıca bunu, gittikçe hızlanarak artacak bir gelişme olarak da görüyorum.

CANSEN — Sayın Yaşa'nın sözleri bende enteresan bir çağrışım yaptı. Bir «Kapitalist Sistem» deyimi var ki, yanlış. Bunun doğrusu «Serbest Teşebbüs Sistemi»dir. Teşebbüs için müteşebbis gerekiyor. Eğer müteşebbis yok ise, zaten sistem de yoktur.

YAŞA — Müteşebbis kalkınmanın birinci unsurudur. İptidai şekilde klasik iktisat kitaplarında müteşebbis bir bakıma dördüncü istihlal faktörü olarak zikredilir. Yani, «sermaye, tabiat, iş gücü» yanında müteşebbis bunları bir araya getirip istihlal prosesine sokan adamdır. Hani «Un var, yağ var, şeker var; öyle ise neden helva yapmıyorsun?» denir ya... Müteşebbis işte o helvayı yapan adamdır. Bugün Türkiye o meseleyi halletmiştir. Bugün ülkemizde müteahhitlik hizmetlerinin dışında da bazı Türklerin birtakım faaliyetlere giriştiğini görüyoruz. Bunun dışarıya içi gönderme hareketiyle de ilişkisi var. Çünkü o işçi olarak mesela Almanya'ya giden kişilerin birçoğunun dahi şimdi müteşebbis sınıfına geçtiğini görüyoruz. O atmosfer içinde işe işçi olarak başlayan adam, şimdi Almanya'da müteşebbistir. Onun da Türkiye üzerinde tesiri vardır.

Demokratikleşmeyle biraz ilişkisi olmakla beraber gene müspet bir gelişme olarak gördüğüm bir başka hu-

sus, bazı büyük milli ve milletlerarası konularda Türk halkının uyanmış olmasıdır. Türkiye de ileri memleketler gibi bazı ortak sorunlara çare aramaya başlamıştır. Bunların menfi yolda gelişmesinin kendisine, geleceğine ve memleketine birtakım zararlar ıka edeceğine inanmaya başlamıştır. Mesela çevre kirliliği... Bundan 20 sene önce bir siyasi partinin seçim beyannamesi için bir uzun not yazdım. Bu uzun notun içerisinde 5-10 sayfa da çevrenin korunması konusunu dile getirmiştım. 1969 seçiminde bana ilham veren de o zaman İskenderun ile Mersin arasında tarım arazisine kurulan fabrikaların yaratacağı problemlerdi. O zaman bunu hiç kimse dikkate almadı. Hiç kimse bunu bir tehlike olarak görmedi. Şimdi bakıyoruz, Aliğa'da yapılan bir santral, İstanbul'da oturan birçok kişiyi ilgilendiriyor. Yürüyüş falan yapıyorlar. Birçok kimse de bu yürüyüşlere siyasi sebeplerle değil inanarak katılıyor. Bunun zararlı olduğuna inanarak yürüyor. Bu, iyi bir gelişmedir.

Dünyanın bir üyesi olduğumuz şuuru da gittikçe yerleşiyor Türkiye'de. Türkler öteden beri kendileri izole görmeye ve kendilerini hep düşmanla çevrilmiş olarak hissetmeye fevkalade alıştırlar. Bir bakıma bundan da hoşlanırlar. Bunda kuvvet falan da görürler. «Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur.» sözü bence biraz da deformasyondur ama, bu hissin neticesidir. Bence bunda azalma var. Bunun tabii; (1) demokratikleşme ile, (2) Türklerin dışarıya açılması ile ilişkisi vardır. Dışarı açılmada en önemli faktörün de Türk işçisi olduğuna kanım. Çünkü bugün dünyada aileleri ile birlikte 2-2.5 milyon Türk işçisi var. Bunlar Avrupa'nın her tarafında, Fransa'da, İngiltere'de ve özellikle Almanya'da, Hollanda'da, İsviçre'de yaşıyorlar. Ordaki insanlar gibi yaşıyorlar. Ve ordaki insanların aynı prob-

lemlerle karşı karşıya olduklarını görüyorlar. Bazı özel konular dışında onların Türklere bir düşmanlıkları olmadığını da hissedebiliyorlar.

Bununla da ilgili diğer bir nokta olarak Türkiye'de yabancı dil bilgisinin artmış olması olayına da ben çok müspet bir gelişme olarak bakıyorum. Almanya'da yüz binden fazla Türk çocuğu Alman mekteplerine gidiyor. Daha az adelerde olmakla beraber

PROF. DR. MEMDUH YAŞA

Fransa'da, İsviçre'de, Belçika'da, Hollanda'da yabancı dil bilen çocuklar var. Bunların bir kısmı gelecekte Türkiye'nin vatandaşı olarak ülkelerine döneceklerdir. Türklerin dışarıyla komunikasyonunu bence azaltan olayların başında dil bilgisinin azlığı gelmektedir. Bu da zamanla halledilebilecek bir mesele gibi görünüyor. İsterseniz şu safhada bu kadarla iktifa edeyim, sırası geldiğinde gene konuşuruz.

URAS — Sayın Köyatası, bu olumlu gelişmeler konusunda siz ne düşünüyorsunuz?

günümüz için olmasa bile önümüzdeki dönem için altyapı sorununu çözecek ve ekonomiye ivme kazandıracak GAP ve buna benzer projeler olumlu gelişmeler olarak anılabilirler

KÖYATASI — Genelde iyiyi bulmak biraz zor derler ama, Sayın Can-sen'in ve Sayın Yaşa'nın tespitlerine ben de katılıyorum. Eğitim konusunda benim biraz farklı görüşlerim var. Hakkını vermek gerekir; döviz bence hakikaten iyi gidiyor. Bir de şu var ki, iyi giden şeyler bazıları için kötü de olabilir. Döviz konusu benim için kötü gidiyor olabilir de bir ithalatçı için o gelişme iyi gidiyor olabilir. Onun için birtakım farklı çıkar gruplarının beklentileri farklı neticeler ortaya çıkaracaktır. Dövizde ve dışa açılmadaki olumlu gelişmelerin tüketicinin davranış biçimini değiştirdiğini görüyoruz. Yerli mal, yabancı mal, veya mal çeşitlenmesi konusunda tüketicilerin daha hassas davranması, bence iyiye doğru gidiyor.

Bir yığın şey kötüye doğru giderken, belki de bizim için kötü olduğunu sandığımız şeyler aslında önümüzdeki dönem için bazı müjdeli haberler vermektedir. Nedir bu? Örneğin bir GAP Projesi. GAP'ı yaparken şu kadar fedakârlıkta bulunduk, kaynaklar kötü kullanıldı, yanlış idare edildi gibi görüşler ileriye sürülebilir. O ayrı bir konudur. Ama Türkiye'de de eko-

nomide gerçekten bir altyapı sorunu var. Siz daha iyi bilirsiniz, ben de hatırlıyorum, 1980-1981 yıllarında ben İzmir'de gazeteci idim. Ve o bölgedeki iki çimento fabrikası yılın dört veya beş ayı çalışıyordu. Geri kalan aylar tatildi. Sebep ne döviz yokluğu, ne de grevdi. Enerji yokluğu vardı. GAP'ın ve bu tür altyapı yatırımlarının tamamlanmasıyla ben sanki ekonominin bir ivme kazanacağını, verimliliğin artacağını, üretimin artacağını düşünüyorum.

Eğitim konusunda bir gelişme var ama, eğitimin ekonominin ihtiyacını yönlendirecek veya sanayide kullanılabilecek bir nitelikte olduğunu düşünemiyorum. Bir eğitimin programlanması ve sonucunun alınması herhalde 20-30 yıllık bir yatırımdır. O konuda ben biraz umutsuzum ama, burada umutsuz şeyleri konuşmuyoruz.

Biraz da Sayın Yaşa'nın üzerinde durduğu demokrasi konusuna değineyim. Doğu Avrupa ülkelerinde oluşan gelişmelerin Türkiye için olumlu sonuçlar doğuracağına inanıyorum. Türk insanı artık dışarıya açılmıştır, dışarıyla ilişkisi vardır. Böyle olunca biz herhalde onlardan bağımsız kalamayız. O tepkileri Türk halkının da göstermesi, o taleplerde Türk halkının da bulunması; Türkiye'nin hem demokrasi açısından hem de sosyal ve ekonomik gelişmişliği açısından bir lokomotif olacak gibi düşünüyorum. Konuşma sırasında geride kalınca, iyi şeyler de o kadar fazla olmayınca, hep aynı şeyleri tekrar eder gibi bir durum çıkıyor ortaya.

YAŞA — Burada bir saplama yapabilir miyim, Sayın Uras?

URAS — Tabii, buyurun Sayın Yaşa.

YAŞA — Son zamanlarda Türkiye'nin Doğu Avrupa'daki gelişmelerden nasıl etkileneceği, ne yolda etkileneceği devamlı konuşuluyor. Bu ko-

nuşmalar arasında fazlaca laubali olanlar da var; onları bir kalemde geçiyorum. Fakat genellikle ortaya sürülen tez şudur: Bunlar iki konuda seçimlerini yapmışlardır. Birisi, demokratik bir idare kurmaktır. İkincisi, bunlar gayet açıkça söylemek gerekirse kapitalizmi, doğru ifadeyi serbest piyasa ekonomisini seçmişlerdir. Bu bir nevi sosyalizmin tasfiyesidir.

URAS — Sayın Yaşa, isterseniz buna sosyalizmin tasfiyesi demeyelim de komünizmin tasfiyesi diyelim.

CANSEN — Onlar o kelimeyi aynı anlamda kullanıyorlar. Kendilerine «Sosyalist Blok» diyorlar, «Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği» diyorlar.

YAŞA — Dünyadaki yeni gelişmeler konusunda da bazı mülâhazalarımı açıklamak istiyorum. Bu arada özellikle milliyetçilik cereyanlarının oldukça kuvvetlendiğini görüyorum. Bunda bir tehlike de görüyorum. 1930'larda ben üniversite talebesi idim, onun için hatırlarım, o olayların nasıl başladığını... Ayrıca okuduğumuz için de biliyoruz. Bu Ermenistan, Azerbeycan olaylarını, bu vesileyle Türkiye'deki bazı şoven hareketlerinin tekrar canlanması tehlikesini bir tarafa koyuyorum. Ama bu kapitalizme yönelme meselesine gelece... Ben Doğu Avrupa ülkelerinin; adına ister komünizm ister sosyalizm deyin, ama birçok şeyleri 60-70 seneden beri devlet tarafından yapılan bir ekonomik sistemin kitle için yarattığı bazı faydalardan, bazı avantajlardan ve bazı garantilerden kolay kolay vazgeçecekleri kanaatinde değilim. Bunlar nedir? Bunlar işsizlik meselesinin halledilmiş olması olayıdır. Bunlar sağlık meselesinin halledilmiş olması olayıdır. Bunlar eğitim meselesinin halledilmiş olması olayıdır. Türkiye'de son zamanlarda bu üç meseleyi de serbest piyasanın insafına terketme cereyanları vardır. Bu cereyanları

özellikle Türkiye'nin durumuna bakarak tehlikeli bulurum. Bu gibi konular Batı Avrupa'da dahi henüz bizdeki kadar serbest piyasanın insafına ve inisiyatifine terk edilmemiştir. Doğu Avrupa'da hiç söz konusu değildir. Türkiye'nin hence bu ülkelerden alacağı ders, «Bunlar ortaya çıktılar, hepsi kapitalist oldular. Bizde de kapitalizmin dışında ne varsa hepsini tasfiye edelim.» demek olmamalıdır. Ümit ederim ki biraz sonra gözümüz açılır. Bizim kapitalistleşme sürecindeki bazı çok hızlı ve yanlış davranışlarımızı frenlemeye biraz vesile olur diye düşüncelerimi belirtmek istedim.

URAS — Ben de sözü edilenlere bazı şeyler eklemeye çalışacağım. Bu eklemeyi yapmadan önce şunu söyle-

DOÇ. DR. T. GÜNGÖR URAS

yeyim ki, ekleyeceğim olumlu gelişmelerin hepsi 1980'den sonra çıkmış şeyler değildir. Bunlar yılların birikimi ile oluşmuştur. 1980'den bu yana sorunlar oluşurken, bunlar bu sorun-

ların arasından fırlamış iyiliklerdir. Ama bunların da geçmişi vardır, sorunların geçmişi olduğu gibi...

YAŞA — 50 senelik trendlerdir bunlar.

ülkemizde yeni bir profesyonel yönetici kadro gelişmiştir; satıcı piyasası yerini alıcı piyasasına bırakmış, türkiye'de gelişmenin devletçilik ile gerçekleşemeyeceği fikri oluşmuştur; turizm, istihdam ve döviz getiren yeni bir alan olarak önem kazanmıştır.

URAS — Benim Türkiye'deki ilginç gözlemlerimden birisi şudur: Rahmetli Ertuğrul Soysal «Türkiye'de manager yok.» derdi. Oysa şimdi Türkiye'de bir yönetici, profesyonel yönetici kadro çıktı. Bu çok önemli. Eskiden profesyonel yönetici dediğiniz zaman Ahmet Dalli, Hulki Alisbah, Bülent Yazıcı akla geliyordu. Bundan sonraki ikinci aşamada Ertuğrul Soysal, Can Kırac gibi yöneticilerden söz edilebilirdi. Şimdi gerek sanayide gerek ihracatta hakikaten bu işe istikbalini bağlamış birtakım gençler var. Bunlar çalıştıkları firmadan çıktıklarında bir başka firmaya girebilirler. Yani bunların pazarı oluştu Türkiye'de. Yalnız Türkiye'de olmayan şey, bunların unu, şekeri, yağı bir araya getirip helvayı yapmalarıdır. Sermayeyi ve projeyi bir araya getirip yeni

projeleri gerçekleştirme aşamasına bunlar henüz geçemediler. Bunlar hâlâ bir başkasının emrinde çalışıyorlar. Ama ileride bu da olacak Amerika'daki gibi. Sermaye piyasasını kullanarak, yeni projeler gerçekleştirerek belki de birer müteşebbis olacaklar bunlar ileride. Bu bence önemli bir nokta.

İkincisi, Türkiye'de artık ülkenin devletçilikle kalkınamayacağı konusunda bir fikir oluştu. Ben bile, bürokrasiden gelmiş bir insan olarak devletçiliğe karşı belli bir sempatiye sahip idim. Biz öyle bir ortamda yaşamıştık. Ama şimdi görülüyor ki devletçilikle bu iş yürümeyecek. Devletçiliği hâlâ müdafaa edenler yok mu? Var: Politikacılar. Onlar da «Bir gün biz iktidar koltuğuna oturursak, bu

fabrikaları elimize geçirir kendi amaliimize kullanırız.» diye bekleyenlerdir. Onlar dışında devletçiliğe inanan pek kalmadı.

Sonra önemli bir nokta Türk sanayiinde yeni bir oluşum ortaya çıktı. Yani eskiden satıcı piyasası olduğu için «Ne mal ne fiyatla çıkarsa satılır.» deniliyordu. Halbuki şimdi «Türk sanayii alıcı piyasasına» dönmüştü. Onun için teknolojiyi yükseltmek, kaliteyi yükseltmek, ileri teknolojiyi getirmek, ekonomik ölçeğe dikkat etmek ve bu sayede kalite ve maliyet rekabetine girişmek gereği anlaşılmaya başlandı, Türk sanayiinde. Bence bu olumlu, önemli bir gelişmedir. Ayrıca ortaya bir rekabet ve yarış ruhu çıktı. Rekabet ve yarış ruhu her kademedede var. Hem sanayicide var,

Reklam Veren Kuruluşlara Duyuru :

Reklam fiyatları Dergi'nin Ocak 1990 sayısından başlayarak şöyledir :

Arka kapak	: 1.000.000 TL
Ön kapak içi	: 600.000 TL
Arka kapak içi	: 500.000 TL
Tam sayfa (Ekonomik Yorumlar içinde)	: 400.000 TL
Tam sayfa	: 350.000 TL
Yarım sayfa	: 200.000 TL
Çeyrek sayfa	: 100.000 TL

Dergi'ye reklam veren Sayın Kişi ve Kuruluşların bizi anlayışla karşılayacaklarına inanıyor, peşin teşekkürlerimizi sunuyoruz.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Abonelerimize ve Okurlarımıza Duyuru :

Artan maliyetler ve ağırlaşan piyasa koşulları nedeniyle;

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi

Ocak 1990 sayısından itibaren 12 sayı için : (KDV dahil) :

Yıllık Abone	: 48.000 TL
Öğrenci Abonesi	: 24.000 TL

Abone bedelleri posta ile adresimize konutta teslim gönderilebileceği gibi, aşağıda belirtilen İstanbul'daki banka hesaplarımıza da yatırılabilir. Lütfen sonucu tarafımıza bildiriniz.

Akbank Türbe Şubesi : 443
İş Bankası Türbe Şubesi : 15410
Yapı Kredi Çemberlitaş Şubesi : 2269-9
Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi : 768

hem yöneticide var. Daha henüz işçiye intikal etmedi. İşçiye neden intikal etmedi? Onu bilmiyoruz, belki sistem daha onu getirmede ama, oraya da intikal ederse, çok büyük bir gelişme olacak bu.

Nihayet Türkiye'de yepyeni bir alan açıldı. İstihdam ve döviz getiren turizm. Turizmde Türkiye hiç ummadığı noktaya geldi. Eskiden biz «Doğu'nun otelcisi mi olacağız?» derken, bu turizm konusu ortaya çıktı.

CANSEN — Ne komünizm ne kapitalizm, tek yol turizm...

URAS — Erbakan'ın «Çıplak döviz getirir, ahlak götürür.» felsefesinden çok büyük bir geri dönüş oldu. Sayın Erbakan'ı anmışken bir başka noktaya daha temas edelim. Türkiye bir şeyi daha anladı. Doğu'da, yani İslam ülkelerinde falan iş yoktur. Bizim geleceğimiz Batı'dadır. Memduh Hoca hep söylerdi: «Gideceksen Batı'ya git, Batı'ya git.» Hocaya soruşlar: «Peki ya Japonya ne olacak?» O da şöyle cevap vermiş: «Hep Batı'ya gidersen, Japonya'ya da ulaşırsın.» Yani artık anlaşıldı ki, Doğu'da iş yoktur. Gidilecekse Batı'ya gidilecektir. Gördük ve yaşadık; her türlü flörte rağmen Doğu pazarından hiçbir iş çıkmayacağını. Sayın Ecevit bile Müslüman kardeşlerimiz için «bilezik formülü» dedi. «Müslüman kardeşlerimizin parasına biz köprü olacağız, Batı'nın teknoloji bileziğini geçireceğiz.» dedi. Bilezik bize geçti.

CANSEN — «Genç adam Batı'ya git.»

URAS — Bir başka gelişme daha oldu. Artık Türk halkının gözü açıldı. Göz açılma iki aşamada gerçekleşti. Önce gözü açıldı ve bu aç göz doydular. Tabii Türk halkının daha her şey gözü doymadı. Örneğin; inşaata gözü doymadı, köşeyi dönmeye ve fırsatçılığa gözü doymadı da ithal mallarına

gözünü doydular. Döviz, kahveye, buzdolabına gözü doydular, Çikita muza gözü doydular, altına gözü doydular. Ama Türk halkının daha da aç olduğu şeyler var. Mesela binaya kat çıkmak. Ona gözü doymuyor.

Çok önemli bir gelişme daha var. Türk halkı bir şeyi daha anladı. Şu geldiğimiz noktadan geriye dönüş yoktur. Bugün kimse ortaya çıkıp da «Türk Parasını Koruma Kanunu getireceğim, herkesin cebinden döviz alacağım.» diyemez.

YAŞA — Sanırım iki şeyden dönüş yok, Sayın Uras. Hem ekonomik hayatın bu tarzdaki oluşumundan dönüş yok, hem bence de bunun koruyucusu olan demokrasiden dönüş yok. Demokrasi üzerinde yalnız asker kaputu değil, sivil şalı da örtülemeyeceği anlaşılmıştır.

URAS — Evet Sayın Yaşa, size iştirak ediyorum. Artık geri dönülemez. Demokrasiden de geri dönüş yok. Hani «Türkiye'ye diktatörlük getireceğim.» gibi. Yahut da «Efendim, ben döviz kontrol altına alırım. Herkesin cebinde döviz taşımamasını yasaklarım.» Yok artık bunu yapamazsınız. Türkiye'de bence tekrar koyu bir devletçilik uygulamasına geçemezsiniz.

**devletçilik nedir,
ne değildir?
günümüzde devletçiliği
savunanlar var mı?
devletin fonksiyonları
neler olmalıdır?**

YAŞA — Bu devletçiliği biraz tartışalım mı? Bu konuya vuzuh getirmeye çalışalım mı? Hangi devletçilik olur, hangi devletçilik olmaz? Müsaa-de ederseniz ben bu konuya bir iki cümle ile vuzuh getirmeye çalışayım.

URAS — Sayın Yaşa, ben devletçilik derken neyi kastediyorum? İzin verirsiniz onu anlatayım. Bir gün önceki Milliyet gazetesinde (17.1.1990) Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın bir ilanı çıktı. Şöyle bir şey: «GİMA mağazalarında aşağıdaki mallar satılmaktadır: Sirke, ayçiçeği yağı, margarin, sabun, zeytin (vb.)... Bunların en iyisini ve ucuzunu bizim mağazamızda bulursunuz.» Yani devlet sirke satmamalı. Benim devletçilik dediğim budur. Devlet elektrik üretir ama, sirke satamaz.

YAŞA — Devlet fonksiyonu olarak iki şeyin tasfiyesi gerekir. Bir tanesi devletin piyasada bizatihi bir şahıs gibi, ama devlet sıfatıyla iş görmesi. Olmaz böyle şey.

CANSEN — Buna «devlet müteşebbisliği» diyebilir miyiz?

YAŞA — Diyebiliriz. Ama devlet işletmeciliğinin de tasfiye edilmesi lazım. Zaten devlet işletmecilik yapamaz. Çünkü fonksiyonu buna müsait değildir.

URAS — Devletin milletvekilleri-ne ucuz kumaş satacağım diye «filafil» dokuması gibi...

YAŞA — Çünkü bu sonuçta devleti merkezi plancılığa doğru götürür. Ve serbest teşebbüs esprisini ortadan kaldırır. İkincisi, devlet işletmeci olmasa dahi, devlet sektörünün belli bir nispetten sonraki ağırlığı piyasayı gene bozar. Mesela GSMH'nin % 70'i devlet kanalından geçip dağılıyorsa, devlet gene her şeye hâkim demektir. Ekonomide devletin payını azaltma trendi evrensel bir trenttir ve herkes buna uyar. Ama bu Sayın Özal'ın dediği gibi devlete ait her fabrikanın özel teşebbüse devri anlamına gelmez. Mesele bu ağırlığı azaltmak, devletin müteşebbis ve işletmeci olarak fonksiyonunu kabil olduğu kadar tasfiye etmektir. Devletin düzenleyici faali-

yeti ve devletin serbest rekabeti hâkim kılma şartlarını yaratma fonksiyonu... Çünkü o olmazsa soygun düzeni başlar...

URAS — Tekel ve oligopoller... Sayın Yaşa, Türkiye'de bir eksik rekabet vardır. Piyasada, tekel ve oligopol şartları hâkimdir. Tekel ve oligopol şartlarının hâkim olduğu bu piyasada maalesef bugün devletin elinde bulunan bazı üretim tesislerinin kısa sürede bir gruba, tekrar ediyorum, tek bir sermaye grubuna veyahut da tek bir sermaye grubu tarafından kontrol edilmiş kimselere geçmesi, devlet elindeki tekelin özel sektöre geçmesi anlamına gelir. Ve özellikle eğer fiyat kontrolü de uygulanmıyorsa, -uygulanmasına karşıyız- ve de eğer koruma da devam ediyorsa -ki bugün Türkiye'de koruma devam ediyor- bu durumda devletin rantını bir özel kişiye devretmesi tehlikesi var. Bunun dışındaki konularda, örneğin Sümerbank'ın tekstil fabrikalarının özel sektöre satılması konusunda direnmek kolay mı?

KÖYATASI — Bu konuda bir iyimser yaklaşımı ben tekrar belirtmek istiyorum. Sayın Uras'ın ifade ettiği gibi «Türkiye'de devletçilikle kalkınamayacağız.» yolunda bir fikir oluştu. Devletçiliği savunanlar sadece politikacılar. Geçenlerde kendisine sosyal demokrat diyen bir grupla tartıştık. Bu grupta Türkiye'nin devletçilikle hiçbir yere varamıyacağı fikrinde birleştiler ve hatta bu fikri artık sosyal demokrat olduğunu söyleyen iki parti içerisinde de tartışmaya açmak gerektiğini söylediler. Bu gerçekten olumlu bir gelişme. Devletçilikten ne anlaşılacağı konusuna gelince; biraz önce Sayın Yaşa'nın da ifade ettiği gibi, istihdam, sağlık ve eğitim konuları söz konusu olunca Batı Avrupa'da bile devlet işin içinde. Bana öyle geliyor ki, o «devletin ekonomisi»

değil de sanki bir «sosyal devlet» kavramıdır. Piyasa ekonomisine alternatif bir şey de değil gibime geliyor. O artık iyice yerleşiyor.

Tekelci tesislerin satılması konusuna gelince; ben bu konuda biraz önce ileri sürülenlerin aksine bir görüşü savunuyorum. Ekonomide bir ölçek sorunu var. Türkiye ekonomisi küçük bir pazar. Yani Türkiye ikinci bir PETKİM'i belki kaldırır, ama bir üçüncüsünü kaldıramaz. Dördüncü,

MERİÇ KÖYATASI

beşinci otomobil fabrikalarını kaldırır mı kaldırmaz mı? Mevcudun üçünü bir araya getirseniz, o ölçekle bile Avrupa'da boy ölçüşebileceğimiz bir üretim kapasitemiz yok. Ekonominin dış dünya ile rekabet etmesini istiyorsak, o zaman ölçek sorununu göz önünde bulunduramazız lazım. O durumda belki tekelciliği teşvik bile etmemiz lazım. Piyasa ekonomisinde «sosyal devlet kavramını işte burada görüyoruz. Tekelin mahzuru ne? Kaymak dağılımını bozması, tüketiciyi

istismar etmesi veya amiyane tabiriyle kazıklaması. Eğer ekonomik yapı tekelere ihtiyaç gösteriyorsa, bunun devletin elinde olması bence daha sakıncalı. Çünkü, tekelin tüketiciyi istismar etmesini önleyici birtakım tedbirler var. Mesela devlet, «Gümrükleri indirim, ona göre efendi gibi çalış ve dünya ile rekabet et.» diyebilir. Veya tek bir alıcı söz konusu ise, o zaman üreticiye 2 yıl 3 yıl gibi bir süre tanır. O süre içinde firma teknoloji yenileme yatırımını yapar. Bu takvim içerisinde de koruma sınırlanır. Firma tekel avantajını kullanırsa, devletin elindeki avantaj da gümrüktür. Tabi bu kararı alacak olan da devlettir. Tekelin sahibi devlet olursa, devlet bu kararı nasıl alacak? Alırsa da kendini batıracak; dolayısıyla devletin serbest piyasa ekonomisinde bir düzenleyici rolü var. Onun da aracı elindeki gümrük oranlarıdır, antikartel yasalarını uygulamaktadır.

YAŞA — Devletin serbest rekabet şartlarını koruma ve yaşatma fonksiyonu sadece birtakım monopoller, oligopoller kurtarmak meselesi değil. Eğitim bundan geçer. Sağlık bundan geçer. Bunların hepsi sağlıklı devletin oluşmasının ana şartlarıdır. Çevreyi koruma bundan geçer. İstihsal faktörlerinin mobilizasyonu bundan geçer. Şimdi kimse eski bir şeyi okumak istemiyor. Mesela «Filan kanun 70 senelikti. Böyle kanun mu olur?» diye ortaya çıkarlar var. Halbuki ben bugün Türkiye'de «Memur-u Muhakemat-ı Kanunu Muvakkati»nden daha iyi bir kanun çıkarıldığını bilmiyorum. Hâlâ da yaşıyor o kanun, daha iyisi yapılmadığından.

CANSEN — Amerikan Anayasası 200 küsur yaşında.

YAŞA — Neumark'ın kitabını açtığınızı zaman bu mefhumlar gayet iyi bir şekilde ortaya konmuştur. Devletin fonksiyonu iki safhada belirir. Bir,

sistem kurulacağı zaman. Yani piyasa ekonomisi işleyecek. Bu işlemenin, iyi işlemenin şartları nelerdir? Sağlıklı toplum, iyi eğitilmiş toplum, iyi yol, iyi kominikasyon şartları ve saire. Zaten bunlar olmazsa o tekeller de kurulamaz. İkincisi, ex-post. İstihsal faaliyeti oldu. Gelir teşekkül etti ve dağıldı. Nasıl dağıldı? Orada devlet müdahalesi gerekli. Zaten işi de biliyor. Piyasa şartları âdil gelir dağılımı yaratmaz, rasyonel gelir dağılımı yaratır. «Gelir dağılımı halkın ve insanların konseptlerine göre, inançlarına göre âdil midir, değil midir?» meselesi devletin müdahalesini getirir. İstihsal faaliyetinde devlet yok. Yatırım faaliyetinde devlet yok, yahut asgari şekilde var. Ama öbürlerinde var. Kurarken var. G. Nurkse'nin bir kitabı var. Kalkınma ile ilgili ilk kitaplardan bir tanesidir. G. Nurkse der ki; «Amerikan ekonomisinin bu kadar hızlı gelişmesinin ana nedeni, İngiliz idaresi zamanında çok fazla altyapının yapılmış olmasındır.» Fazla kanal yapılmış, fazla yol yapılmış, fazla elektrik ünitesi yapılmış vs. Bunlar boş kapasite hatta. Ama bu boş kapasiteler, müteakip yatırım ünitelerinin aynı kapasitelerden daha ucuzca faydalanmasını sağlamışlar. Devlet orada var. Ama bu devletçilik değildir. Bilakis, serbest teşebbüs, serbest piyasa şartlarının kuruluşunun vazgeçilmez unsurlarıdır.

URAS — Sayın Cansen, ana konumuzdan biraz uzaklaştık ama siz de sanırım devletçilik üzerine bir şeyler söyleyeceksiniz.

CANSEN — Bu «özelleştirme» lâfı çıktığı zaman, benim elimde Amerika'da bu konuda yapılan uluslararası bir kongrenin notlarını kapsayan bir dergi geçti. Orada iki kelime kullanıyorlar: (1) Privatization, (2) Deregulation. Türkiye'de sadece «privatization» yani «özelleştirme» kelimesi te-

davüle çıktı, «deregulation» yani «düzenleyici kısıtlamaları kaldırma» kelimesi tedavüle çıkmadı. Ben kendi yazılarımda bu kavramdan bahsettim, ama hiç tutmadı. Beton üstüne düşmüş tohum gibi kaldı. En küçük bir yeşerme vermedi. Aslında bu «deregulation» biraz da Amerika'da doğan bir hâdise. Sonradan anladım bunu. Çünkü Amerika'da özelleştirilecek sanayi yok ama, azaltılacak çok miktarda müdahale var.

iyileşme konusunda
ümit veren gelişmeler:
rüşvete karşı ciddi
bir kamuoyu oluşmaya
başlamıştır; toplum
bilinçlenmektedir;
türkiye batılılaşma
yoluna girmiştir

Şimdi ben Türkiye'deki iyileşme ile ilgili iki noktaya değineceğim. Aslında iki kötü şeyden bahsedeceğim, ama «Burada iyileşme ümidi var.» diyeceğim. Birincisi rüşvet, irtikap konusu. Yani idareyi elinde tutanların kendi şahsi menfaatleri için ekonomik olarak devleti zayıf düşürücü veya ekonomiyi tahrip edici kararlar almaları. Türkiye'de çok önemli bir rüşvet sorunu var. İkinci sorunu da söyleyeyim, sonra da iyimser taraflarını söyleyeceğim. İkinci sorun çok daha felsefi ve kompleks bir konu. Basite indirgemeye çalışacağım. O da şu: Biz Türkiye'de, «Halkın herhangi bir sorunun çözümü hakkındaki tek-lifi, fertlerin birer birer çözüm diye söylediklerinden en çok tekrar eden-dir.» diye düşünüyoruz. Halbuki çoğu kez, toplumsal sorunların çözümü orada değildir. Biraz felsefik olduğu için ifade zorlanıyor ama müsaadenizle

açacağım. Şöyle ki; bir toplum bin kişiden kurulu olsa ve bu bin kişiye «Bu problem nasıl çözülür?» diye bir soru sorsak, bin kişi de «A yolundan giderek çözülür.» demiş olsa bile, bu çözüm yolu o bin kişilik toplumun menfaatinin tam zıddına olabilir.

URAS — Sayın Cansen, biraz daha basit bir dille anlatır mısınız?

CANSEN — Biraz zor ama, anlatacağım. Bir örnek vereyim. Diyelim ki; «Kaldırımların üzerine arabalarımızı park edelim mi, etmeyelim mi?» Bunu araba sahiplerine soralım. Hatta bir an için o ülkede herkesin araba

EGE CANSEN

nunu çözemez hale gelirsiniz. İmarda da böyle. Halka, «Binalara birer kat çıkalım mı?» diye sorarsanız, hepsi «evet» diyebilir. Hatta bahçelerini de kapatıp oraya dükkan yapmak isteyebilirler. Demokratikleşme sürecine; halkın, bu arzularının gerçekleşmesi için idareye ağırlık koyması dersek, işte açmaza orada gireriz. Giriyoruz da...

Bunun da sosyolojik izahı şu: «Toplum, fertlerin aritmetik toplamı değildir.» Bu, fertlerin aritmetik toplamını, toplum zannetmekten doğan bir yanılgı. Zaman zaman bizim gazetelerimiz de aynı hataya düşüyorlar. Sorunların çözümü için anket yapıp oradan bir sonuç çıkarmaya çalışıyorlar. Oysa ankete cevap verenler başkasının bindiği dalı kesmek için çözüm önerir. Kendi bindiği dal da başkasınca kesilir. Söyledikleri her çözüm, çözümsüzlüğün kendisidir. Türkiye'nin birçok sorununa cevap bulamayışımızın sebebi, halkta oluşan bilinçlenmenin hâlâ «toplumu fertlerin aritmetik toplamı» olarak görüp, bireysel çözümün «n» katını toplumsal çözüm olarak anlamasından geçiyor. «Ben bir fazla kat çıkayım; çöpleri köşeye bırakıvereyim.» diyen ile sokağa çıktıklarında «Yahu bu sokaklarda neden bu kadar çöp var?», «Niçin bu yollardan araçlar geçemiyor?», «Niye şehirde yeşil alan kalmadı?» diye yakınanlar aynı insanlar. Çünkü fertlerin bireysel davranışlarında toplumsal yarar bilinci yok. Bu da Türkiye'nin çok önemli bir sorunu. Bu iki önemli soruna karşı iyimserliğim var. Üstelik bunlar bugünün sorunları da değil. Geçmişten günümüze gelmişler.

Son zamanlarda ne oldu? Son zamanlarda toplumda rüşvet konusunda ciddi bir aleyhte kamuoyu oluşmaya başladı. «Nereden Buldun Kanunu»ndan tutalım da daha birçok şeye kadar «Alan da kaçan mı?» diyerek toplumda bir birikim başladı. Kamu yö-

«sahibi olduğunu da varsayalım. Herkes cevap olarak «Park edelim.» diyebilir. Çünkü o soruyu «Ben edeyim mi?» diye anlayabilir. Konuya «Halkın sesi, Hakkın sesidir.» gibisinden yaklaşım «Bak efendim, halk böyle istiyor. Arabalar kaldırıma park edebilir.» dediğiniz anda da trafik soru-

neticileri ve özellikle belediye yöneticileri tahmin ediyorum ki önümüzdeki günlerde oluşan bu birikim dolaşısıyla, eskisi kadar «yiyici» olamayacaklar. Tabii bu da demokratikleşmenin bir göstergesi. Her belediye başkanı seçildikten üç gün sonra milyarder olmaya başlayınca, orası bir tür yiyicilerin makamı olmaya başlıyor. O zaman da toplumun dikkatini çekiyor. Şimdi bir toplum denetimi, toplum baskısı oluşmaya başladı. Ben bunu bir iyileşme olarak görüyorum. Türkiye'de toplum artık rüşveti denetlemek istiyor. Yöntemini de bulacaktır.

İkinci konuda söyleyeceğim şudur: Çeşitli sorunların çözümü için birçok değişik önerilerde bulunuluyor ve denediklerinde bunların çözüm olmadığı ortaya çıkıyor. Çünkü bu öneriler gerçekte matematik olarak yanlıştır. İşte şimdi bunlar da geriye tepmeye başlamıştır. Bu konuda ilginç örnek, çevreciliktir. Çevre bilinçlenmesiyle birlikte ikinci bir toplumsal denetim mekanizması kuruluyor. Ben buna «toplumun bilinçlenmesi» diyorum. Ama istenirse bu olay «Demokratikleşme» ana başlığı altında da yer alabilir. Bunu da Türkiye'de ilerlemenin manevi unsuru olarak görüyorum.

URAS — Ben de son bir noktaya değineyim... Bizim dışımızda oluşan ve bize iyiliği dokunacak bir başka gelişmeyi de, dünyada 1990 yılına girerken başlayan olaylar olarak görüyorum. Sayın Vahit Halefoğlu anlatıcaya kadar bu «Helsinki Sözleşmesi»nin ne denli önemli bir şey olduğunu fark etmemiştim. Biz de ona imza koymuşuz. Ne diyor? «Silahsızlanma olacak, iktisadi işbirliği olacak, insan haklarına saygı duyulacak.» Biz

◆ Savaş bilmeyen, barışı da bilmez.

Japon Atasözü

bunun ne olduğunu ve önemini imzayı koyduğumuz halde pek kavrayamamışız. 1990'a girerken bütün dünyada olan olaylar gösterdi ki, bunlar önemli şeylermiş. Bu üç unsur komünist yönetimleri bile sarstı. Ama biz hâlâ bunlara dikkat etmiyoruz. Biz bugüne kadar ne diyorduk? «Komünistlere karşı silahlanıyoruz, biz Batı'nın Doğu'daki kalesiyiz. Siz Türkiye'deki insan hakları konusunu bir yana bırakın, bakın komünist ülkelerde neler oluyor? Herkes bize düşman. Kimse ile işbirliği yapmaya ihtiyacımız yok. Biz kendi kendimize yeteriz.» gibi şeyler söylüyorduk. Şimdi anlaşılıyor ki biz bu olaylardan kaçamayacağız. Bizim dışımızdaki bu gelişmeler, önümüzdeki dönemlerde bizi de bazı şeylere zorlayacaktır.

CANSEN — Yâni daha büyük bir manyetik gücün çekim alanına giriyoruz.

URAS — Evet ama, manyetik alanına girmiyoruz, girdik bile... Ve bu iyi bir gelişme olacaktır. Bir kere askeri harcamaların azalmasına neden olacak, insan haklarına daha saygılı olunmasına yol açacak, bizi ekonomik işbirliğine zorlayacaktır. Bunu, Batılılar gibi hareket etmeye ve Batılılar gibi düşünmeye bizi zorlayacak bir olay olarak da görüyorum.

YAŞA — Bu gelişmeler bir bakıma Türkiye'nin hızlı bir şekilde Batılaşması olarak da görülebilir.

URAS — Sayın Köyatası, bu görüşlere sizin ekleyecekleriniz var mı?

KÖYATASI — Ben de bu söylemenlere katılıyorum. Ayrıca «Altını çizmek gerekir.» diyorum.

URAS — Toplantıya katıldığınız için hepinize tekrar teşekkür ediyorum.

Dergî'nin Notu: Yukarıda sunulan «Açık Oturum», 17 Ocak 1990 tarihinde yapılmıştır.

Sermaye Piyasası

Yrd. Doç. Dr.
MEHMET BOLAK

ARALIK ayı, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası için son derece hareketli bir ay olmuş, üstüste kırılan rekorlar, özellikle ayın son haftalarında yatırımcıların yüzünü bir hayli güldürmüştür. İMKB İndeksi'nin 2000 barajını aşması, Borsa'nın faaliyete geçmesinin 4. yılının kutlandığı «26 Aralık 1989, Salı» gününe rastlamış, indeks aynı gün 2002.74 puana ulaşmıştır. İndeks yılın son üç gününde de yükselmeye devam etmiş, «29 Aralık 1989, Cuma» günü kapanış fiyatları itibariyle 2217.66 pulana yükselmiştir. Aynı indeksin 30 Aralık 1988 tarihindeki kapanış değerinin 373.93 olduğunu hatırlatmak, 1989 yılının, hisse senedi yatırımcıları açısından ne kadar parlak geçmiş olduğunu göstermek bakımından ilginç olacaktır.

Borsa'da yılın son günlerinde kırılan bir başka rekor, günlük işlem hacminde gerçekleşmiş, «28 Aralık 1989, Perşembe» günü, işlem hacmi 79 milyar 209 milyon liraya ulaşmıştır. Böylece, Türkiye fonu için yapılan alımlar nedeniyle 14 Aralık günü kırılan 73 milyar 10 milyon liralık işlem hacmi rekoru da geride kalmıştır. 1988 yılının toplam işlem hacminin 139 milyar 337 milyon lira olduğunu belirtmek de, Borsa'nın kazanmış olduğu boyutun büyüklüğünü gösterecek bir diğer nokta olacaktır.

Tüm bu gelişmelerle birlikte, Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi İndeksi de rekor değerine ulaşmış, «29 Aralık 1989, Cuma» günkü kapanış fiyatları itibariyle 4940.99 puana yükselmiştir. Bu, Kasım ayı sonuna göre % 52.42 oranında ve 1699.29 puanlık bir artış ifade etmektedir. Benzetme yerindeyse, bankaların tasarruf mevduatına bir yılda kazandırdığı verim kadar, hisse senedi yatırımcıları bir ay içinde kazanmışlardır.

Dergi'nin indeksi kapsamındaki 40 hisseden 36'sının fiyatı ay içinde yükselmiş, 4'ünün fiyatı gerilemiştir. Ancak, fiyatı gerileyen hisselerden üçünde, bu durum sermaye artırımından kaynaklanmış, ay içinde yatırımcısına zarar ettiren tek hisse, artık ikinci pazarda işlem görmekte olan Aymar (% 4.17) olmuştur. Ayın rekor fiyat artışı Çimsa'da gözlenmiş (% 88.52), Olmuksa (% 85.34), İzocam (% 79.17), Otosan (% 78.60), Döktaş (% 75.51), Hektaş (% 73.81), Koç Holding (% 72.09), Eczacıbaşı Yatırım (% 70.45) ay içinde % 70'den fazla getiri sağlayan diğer hisseler olmuştur.

Şirketlerin sermaye artırımları yılın son ayında da devam etmiştir. Erdemir'de daha önce ilan edilmiş olan sermaye artırımını ay içinde gerçekleştirilmiş, % 400 bedelli, % 500 bedelsiz artırımla ödenmiş sermaye 38 milyar 400 milyon liradan 334 milyar liraya yükseltilmiştir. Erdemir'de bedelli artırım için rüçhan hakkı kullanımı 2500 liradan yapılmıştır. Öte yandan Kordsa % 30 bedelli, % 20 bedelsiz artırımla, sermayesini 45 milyar liradan 67.5 milyar liraya, Otosan da % 60 bedelsiz artırımla, 27 milyar 331 milyon liradan 43 milyar 730 milyon liraya yükseltmişlerdir.

1989 Yılında Hisse Senetleri Verimi

Her yıl sonunda olduğu gibi, Dergi'nin indeksi kapsamındaki hisseler için yıllık verim hesabı yapılmıştır. 1989 yılı için hesapların yapılmış olduğu «23 Aralık 1988» günü hisse senedi almış ve 1989 yılı içindeki tüm bedelli ve bedelsiz sermaye artırımlarına katılarak «29 Aralık 1989» günü satmış olan bir yatırımcının çeşitli hisse senetlerinde elde etmiş olacağı verim «Tablo 1»de verilmiştir. Tablodaki verim hesapları aşağıdaki formüle göre yapılmıştır:

$$r = \frac{P_{t_0} + (n_y \times P_{t_y}) - P_{t_{-1}} + D - S}{P_{t_{-1}}}$$

TABLO 1

1989 Yılında Hisse Senetleri Verimi

Hisse	Verim (%)	Hisse	Verim (%)
Akçimento	402.73	Kav	442.39
Anadolu Cam	705.17	Koç Holding	775.31
Arçelik	678.95	Koç Yatırım	604.58
Aymar	570.53	Kordsa	404.21
Bağfaş	375.47	Koruma Tarım	391.71
Bolu Çimento	766.35	Brisa	357.14
Çelik Halat	388.75	Makina Takım	747.83
Çimsa	433.16	Metaş	300.00
Çukurova Elektrik	426.41	Nasaş	513.86
Döktaş	316.19	Olmuksa	382.61
Eczacıbaşı Yat.	988.37	Otosan	452.14
Ege Bira	837.25	Polylen	191.18
Ege Gübre	248.75	Rabak	507.41
Erdemir	1800.96	Sarkuysan	916.33
Good-Year	187.72	Sifaş	269.33
Gübre Fab.	193.33	T. Demir Döküm	269.79
Güney Bira	423.36	T. Siemens	392.67
Hektaş	527.22	T. İş Bankası (B)	631.93
İzmir Demir Çelik	609.59	T. Şişe Cam	803.22
İzocam	451.28		
Kartonsan	476.92	Ortalama	529.05

Formülde $P_{i,t}$; eski hissenin yıl sonundaki fiyatını, n_t ; yıl içinde sermaye artırımlarıyla elde edilen yeni hisse sayısını, $P_{i,t}$; yeni hisselerin yıl sonundaki fiyatını, $P_{i,t-1}$; eski hissenin geçen yılın sonundaki fiyatını, D ; yıl içinde elde edilen kâr payını ve S ; bedelli sermaye artırımları için ödenen tutarı göstermektedir. Yıl içinde verilmiş tüm hisse senetleri, bedelli veya bedelsiz olmasına bakılmaksızın yeni hisse kabul edilmiştir.

Örnek olarak Brisa alınacak olursa, yılbaşında sermayesi 27 milyar TL olan Brisa, yıl içinde % 100 bedelli ve % 50 bedelsiz artırımla sermayesini 67,5 milyar TL'ye yükseltirken, hisse başına 1032 TL kâr payı dağıtmıştır. Eski hissenin yılbaşı fiyatı 4300 TL, yıl sonu fiyatı 8000 TL'dir. Yeni hisselerle 250 TL temettü farkı uygulanmakta olduğundan bunların fiyatı ise 7750 TL'dir. Buna göre Brisa'nın 1989 yılı verimi;

$$r = \frac{8000 + 1.5 \times 7750 - 4300 + 1032 - 1000}{4300}$$

$$r = \% 357.14$$

şeklinde hesaplanmaktadır. Diğer hisselerin verimi de aynı şekilde hesaplanmıştır.

Tablodan görüldüğü gibi yılın rekor verimini % 1800.96 ile Erdemir hisseleri sağlamıştır. Diğer bir deyişle, yılbaşında 1 milyon TL'lik Erdemir hissesi almış bir kişinin bugün 19 milyon 9600 TL'si vardır. En yüksek verim sağlayan diğer hisse senetleri ise Eczacıbaşı Yatırım (% 988.37), Sarkuysan (% 916.33), Ege Bira (% 837.25), Şişe Cam (% 803.22) ve Koç Holding (% 775.31) olmuşlardır. Good-Year % 187.72 ile en az kazandıran hisse senedi olurken, 40 hisse için ağırlıksız ortalama verim de % 529.05 şeklinde hesaplanmıştır. Geçen yıllar aynı şekilde hesaplanan ortalama verim rakamları, 1986 yılı için % 101.7, 1987 yılı için % 270.91, 1988 yılı için % -35.35'dir.

Şirketlerin Pazar Değerleri

Hisse senetleri fiyatlarındaki artışlar ve yapılan sermaye artırımları neticesinde İMKB'de işlem gören hisse senetlerinin piyasa değerleri de geçen yıla oranla çok büyük bir artış göstermiştir. Şirketlerin piyasa değerleri, 1988 yılıyla karşılaştırılmalı olarak «Tablo 2»de verilmiştir.

Tabloya, İMKB 1. pazarında işlem görmekte olan 49 hisse ile halen Der-ğ'nin indeksi kapsamındaki Aymar ve Makina Takım hisseleri dahil edilmiş, farklı cins ve değerlerde hisselerle sahip İş Bankası tablo dışında tutulmuştur.

Piyasa değerindeki artış miktarı oldukça çarpıcı bir büyüklüktedir. 1. pazara bu yıl dahil edilen ve geçen seneki toplam içinde yer almayan Alarko, Maret, TSKB ve Yapı Kredi, toplamdan düşülse bile, 1989 yılı toplamı 13 trilyon 700 milyar TL olmaktadır. Piyasa değerleri içinde en yüksek paya Erdemir ve Çukurova Elektrik sahip bulunmaktadırlar. Koç Holding ile Arçelik de 3. ve 4. sırayı

paylaşmaktadırlar. Erdemir tek başına, toplam piyasa değerinin % 29'undan fazlasını temsil etmektedir.

İ.M.K.B.'de İşlem Hacmi

Yukarıda da belirtilmiş olduğu gibi, 1989 yılı Aralık ayının iki gününe ait işlem hacimleri toplamı, tüm 1988 yılında borsada gerçekleşen işlem hacminden fazla olmuştur. «Tablo 3»de aylara göre, 1. pazarda gerçekleşen işlem hacimleri ve miktarları, geçmiş yıllara ait toplam rakamlarla karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Aylık değerler, haftalık değerlerin toplamı olarak hesaplanmış, ay başı hafta ortasına geldiğinde haftalık değer günlerle orantılı şekilde iki aya dağıtılmıştır. Günlük ortalama hesabında Borsa'nın 260 gün açık olduğu varsayımı yapılmıştır. Ancak, resmi tatil günlerinde kapalı olması nedeniyle gerçekte Borsa'nın açık olduğu gün sayısı daha azdır. İlginç bir husus, işlem hacminin % 84.33 ve işlem miktarının % 76.28'inin yılın son 4 ayı içinde gerçekleşmiş olmasıdır.

TABLO 2

1989 Yılı Sonunda Şirketlerin Pazar Değerleri (Milyon TL)

Hisse	Pazar Değeri		Hisse	Pazar Değeri	
	1989	1988		1989	1988
Akcimento	185.063	34.650	Kordsa	459.000	85.500
Alarko	51.000	—	Koruma Tarım	67.568	13.838
Anadolu Cam	145.145	18.850	Köytaş	6.510	1.313
Arçelik	720.000	93.600	Brisa	540.000	116.100
Aymar	57.500	8.550	Makina Takım	14.550	1.725
Bağfaş	236.000	53.000	Maret	83.000	—
Bolu Çim.	137.250	15.000	Mensucat S.	354.600	81.516
Çelik Halat	104.760	21.600	Metaş	33.000	8.250
Çimsa	248.400	45.440	Nasaş	96.558	10.920
Çukurova E.	1.125.000	213.000	Olmuksa	118.250	23.500
Döktaş	90.300	22.050	Otosan	419.808	76.527
Eczacıbaşı Y.	27.000	2.580	Pınar Süt	25.200	4.140
Ege Bira	195.300	21.420	Pimaş	18.000	4.320
Ege Gübre	26.400	7.200	Polylen	20.925	7.650
Enka Holding	20.000	7.350	Rabak	117.000	20.250
Erdemir	4.320.000	199.680	Sarkuysan	181.440	18.522
Good-Year	192.274	66.827	Sifaş	65.520	17.550
Gübre Fab.	115.000	13.132	Teletaş	184.000	65.500
Güney Bira	56.280	11.235	T. Demir D.	165.000	47.000
Hektaş	43.362	6.548	T. S. K. B.	405.000	—
İzmir D. Ç.	330.000	36.500	T. Siemens	215.250	45.150
İzocam	96.750	17.550	T. Şişe Cam	606.467	67.804
Kartonsan	197.100	35.100	Yapı Kredi	610.000	—
Kav	111.000	20.880	Yasaş	36.720	4.320
Kepez Elek.	105.000	31.250			
Koç Holding	925.000	106.750	TOPLAM	14.849.850	1.855.047
Koç Yat.	145.600	20.750			

Sermaye Piyasasında Diğer Gelişmeler

Aralık ayında sermaye piyasası ile ilgili olarak sayılabilecek diğer bazı gelişmeler de şöyle olmuştur:

- Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 14 Aralık 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan tebliğine göre, bilanço esasıyla defter tutan Kurumlar Vergisi mükelleflerinin amortismanlarını değerlemede esas alacakları «yeniden değerlendirme oranı» 1989 yılı için % 70.4 olarak belirlenmiştir. Aynı oran 1988 yılı için % 63.2 idi.

TABLO 3

İMKB'de Hisse Senedi İşlemleri

Aylar	İşlem Hacmi (Milyon TL)	Hisse Sayısı (Adet)
Ocak	5.809	2.252.902
Şubat	10.535	3.481.697
Mart	19.212	6.545.993
Nisan	15.761	4.002.396
Mayıs	36.617	6.978.023
Haziran	68.149	10.484.996
Temmuz	45.487	6.892.689
Ağustos	60.162	10.349.124
Eylül	243.200	25.296.571
Ekim	362.318	33.492.503
Kasım	242.440	24.041.085
Aralık	560.771	81.181.111
Toplam (1989)	1.670.461	214.999.090
Günlük Ortalama	6.425	826.920
Toplam (1988)	139.337	27.791.122
Günlük Ortalama	546	108.985
Toplam (1987)	103.932	14.448.000
Günlük Ortalama	512	71.000
Toplam (1986)	8.703	3.273.000
Günlük Ortalama	35	13.000

• Ay içinde, bankaların kurduğu yatırım fonlarına iki tane daha eklenmiş, Atılım Fon ve Finansfon 3 kurulmuşlardır. Böylece mevcut yatırım fonlarının sayısı 36'ya yükselmiş olup, Vakıflar Bankası'nın da altına endeksli bir yatırım fonu kurmak üzere Hazine'ye başvurduğu ve kurulacak bu yeni fonun katılma belgelerinin yılbaşından sonra satışa çıkacağı öğrenilmiştir.

• Kasım ayında çıkarılan A tertibinden sonra Aralık ayında da, Türkiye'nin tüm termik ve hidroelektrik santralleriyle, 1. Boğaziçi ve Fatih köprülerinin gelirlerine endeksli B tertibi gelir ortaklığı senetleri çıkarılmış ve Ziraat Bankası'nca

satılmıştır. İki yıl vadeli senetlere, Türkiye'nin tüm elektrik enerjisi üretiminden kaynaklanan brüt gelirin birinci yıl % 1'i, ikinci yıl % 0.6'sı, 1. Boğaziçi ve Fatih köprülerinin brüt gelirlerinin her iki yıl da % 8'i dağıtılacaktır.

- Yılbaşından sonra piyasaya 100.000 TL'lik banknot sürülmesinin düşüldüğü, ayrıca 1.000 TL'lik madeni paraların tedavüle çıkarılacağı öğrenilmiştir.

- Türkiye Fonu için yapılan blok alımlar Borsa'da son iki haftada fiyatların ve işlem hacminin yükselmesine etki yapan en önemli faktör olmuştur. Tamamı 100 milyon dolar olması ve yarıdan fazlasının hisse senetlerinden oluşması planlanan Fon için 13-14-15 Aralık tarihlerinde blok alımlar yapılması, öncelikle Fona dahil edilen hisselerle olmak üzere, tüm hisselerle olan talebi canlandırmış ve fiyatların yukarı çekilmesine yol açmıştır. Fon için büyük miktarlarda, Maret, Otosan, Kav, Arçelik, Aymar, Çelik Halat, Çukurova, İzmir D.Ç. ve Erdemir hisseleri alınmıştır. Bilindiği gibi Türkiye Fonu'nun katılım belgeleri New York Borsası'na kote edilip yabancılara satılacaktır. Satışa aracılık edecek yabancı kuruluşların canlı talebi üzerine, ilk etapta 60 milyon dolarlık kısmının satılması planlanmış olan Fonun 84 milyon dolarlık kısmı plase edilmiş durumdadır.

Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi Hisse Senedi Fiyat İndeksi

(Ocak 1974 = 100)

AYLAR	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Ocak	87.04	94.18	135.51	243.11	202.78	297.38	493.05	1711.69	714.75
Şubat	90.24	94.60	157.44	246.73	207.73	325.71	658.37	1465.45	822.11
Mart	91.76	97.99	165.21	249.65	214.77	316.36	619.21	1351.48	923.62
Nisan	90.37	101.49	152.04	235.43	207.07	305.68	613.09	917.93	1009.89
Mayıs	91.66	102.60	156.08	227.24	209.20	304.85	833.54	1005.71	1334.72
Haziran	91.83	106.38	176.25	220.66	210.89	306.66	1050.91	924.97	1745.24
Temmuz	97.63	106.22	176.40	207.07	213.75	323.22	1709.16	927.28	1554.78
Ağustos	98.53	113.08	186.42	204.24	218.60	360.80	2290.94	816.29	1716.64
Eylül	97.89	112.47	199.71	198.36	226.70	394.62	2015.20	881.71	2673.32
Ekim	97.35	115.27	212.63	200.20	238.27	384.48	1548.75	734.01	3486.07
Kasım	100.27	132.45	217.12	200.44	258.90	406.68	1374.18	777.53	3241.70
Aralık	84.18	133.33	242.03	202.10	261.35	438.99	1202.28	722.21	4940.99

Sayın Okurumuz,

1990 yılı abonenizi yenilediniz mi?

Bekliyoruz...

Sıra No.	Kuruluşun Adı	Kayıtlı Sermaye (Milyon TL)	Çıkarılmış (Ödenmiş) Sermaye (Milyon TL)	Takvim Yılı Kârı			Dağıtılan Kâr Payı (%)			Piyasa Fiyatı (TL)			
				1986	1987	1988	1986	1987	1988	Aralık 1988	Ekim 1989	Kasım 1989	Aralık 1989
				(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Milyon TL)	(Net)	(Net)	(Net)				
1	AKÇİMENTO	—	39.375	3.784	6.953	5.192	235	168	36	2.200	4.150	3.700	4.700
2	ANADOLU CAM	20.000	18.850	2.549	5.203	9.791	30	50	60	1.450	5.100	5.300	7.700
3	ARÇELİK	100.000	40.000	16.131	39.087	51.661	63	80	92	3.900	9.300	11.000	18.000
4	AYMAR	10.000	5.000	518	1.195	3.053	12	30	74	2.850	7.200	12.000	11.500
5	BAGFAŞ	—	40.000	7.005	9.313	27.734	55	85	40	1.325	5.000	4.800	5.900
6	BOLU CİMENTO	—	1.500	4.553	5.607	7.142	119,76	181,38	213,45	10.000	27.000	22.500	30.500
7	CELİK HALAT	27.000	10.800	3.729	7.558	10.574	60	100	100	4.000	7.400	7.400	9.700
8	CİMSA	50.000	21.600	7.791	13.667	18.178	175	203,87	82,60	4.300	6.500	6.100	11.500
9	ÇUKUROVA ELEKTRİK	90.000	75.000	32.189	61.939	111.186	100	200	250	7.100	13.500	11.000	15.000
10	DÖKTAŞ	12.000	10.500	2.224	8.317	5.075	50	100	58,50	3.150	4.700	4.900	8.600
11	ECZACIBAŞI YATIRIM	3.000	2.400	421	771	1.713	30	40	45	1.075	5.800	6.600	11.250
12	EGE BİRACILIK	12.600	12.600	1.560	3.315	18.926	20	35	130	5.100	29.000	9.500	15.500
13	EGE GÜBRE	12.000	12.000	2.603	1.720	1.512	60	50	18	1.000	2.050	1.950	2.200
14	EREĞLİ DEMİR ÇELİK	2.500.000	384.000	41.097	119.616	435.558	23	55	175	5.200	67.000	58.000	11.250
15	GOOD YEAR	23.448	23.448	3.108	9.058	15.536	200	100	60	5.700	7.600	6.500	8.200
16	GÜBRE FABRİKALARI	120.000	100.000	1.048	Zarar	Zarar	43,35	—	—	670	1.050	950	1.150
17	GÜNEY BİRACILIK	8.400	8.400	1.041	3.385	6.730	11	35	60	2.675	12.250	5.000	6.700
18	HEKTAŞ	10.000	5.940	1.014	2.173	5.041	36,16	35	75	2.425	4.300	4.200	7.300
19	İZMİR DEMİR ÇELİK	150.000	150.000	1.774	5.721	Zarar	15,96	26,66	—	730	1.550	1.500	2.200
20	İZOCAM	10.000	9.000	367	2.250	6.569	16,80	35	120	5.850	6.500	6.000	10.750
21	KARTONSAN	27.000	27.000	1.054	4.478	8.580	17,91	35	20	1.300	5.100	5.050	7.300
22	KAV	12.000	6.000	4.221	3.694	7.967	300	130	75	17.400	23.000	23.500	18.500
23	KOÇ HOLDİNG	100.000	50.000	10.696	15.504	41.329	45,60	32,50	60	3.050	9.500	10.750	18.500
24	KOÇ YATIRIM	100.000	16.000	2.622	2.826	7.385	39	35	50	2.075	5.200	5.700	9.100
25	KORDSA	150.000	87.500	11.116	24.507	44.293	110	96	96	3.800	7.800	7.500	6.800
26	KORUMA TARIM	20.000	7.425	2.169	5.239	14.105	30	66	111	4.100	7.000	6.800	9.100
27	BRISA (LASSA)	150.000	67.500	11.236	23.102	49.639	32	63	103,20	4.300	6.100	5.000	8.000
28	MAKİNA TAKİM	3.000	1.500	101	Zarar	493	—	—	5	1.150	6.300	6.200	9.700
29	METAŞ	75.000	30.000	352	4.194	Zarar	—	15	—	550	2.450	1.000	1.100
30	NAŞAŞ	70.000	50.820	1.218	2.853	205	15	30	—	780	1.850	1.600	1.900
31	OLMUKSA	50.000	11.000	2.625	6.884	9.722	22	45	35	2.300	5.500	5.800	10.750
32	OTOSAN	40.000	43.730	Zarar	24.346	55.685	—	26,60	70	2.800	8.100	8.600	9.600
33	POLYLEN	—	4.500	330	2.549	3.825	25	20	30	1.700	2.950	3.700	4.650
34	RABAK	25.000	15.000	1.802	6.535	7.547	43	40	40	1.350	7.400	6.100	7.800
35	SARKUYSAN	30.000	7.560	3.132	5.158	11.020	60	75	90	2.450	13.750	15.000	24.000
36	SİFAŞ	—	9.360	2.534	6.195	8.885	8	100	100	3.750	3.950	4.500	7.000
37	TÜRK DEMİR DÖKÜM	50.000	30.000	11.801	12.131	13.880	80	103	44	2.350	4.000	3.650	5.500
38	TÜRK SİYEMENS	—	10.500	5.728	7.313	15.542	106	81	68,50	4.300	16.750	17.500	20.500
39	T. İŞ BANKASI "B"	—	30.000	35.207	62.246	121.414	34,60	38,38	46,08	1.600	6.400	7.400	11.250
40	TÜRKİYE ŞİŞE VE CAM	200.000	121.293,4	3.507	4.584	12.084	10	10	20	1.125	4.600	3.750	5.000

RENAULT 11...

“YASAMINIZDAKI

YENİ HEYECAN!”

RENAULT-MAİ
MOTORLU ARAÇLAR İMAL VE SATIŞ

TÜRKİYE'NİN SON ON YILLIK DIŞ BORÇ GELİŞİMİ Bazı Gözlemler

DOÇ. DR. TURGAY BERKSOY

G İ R İ Ş

BU çalışmanın amacı Türkiye'nin özellikle 1980 sonrası dış borçlanması ile ilgili sorunları incelemektedir. Ancak her ne kadar yoğunlaşma başlangıcı 1980 ise de 1980 öncesine de kısa atıflarda bulunulacaktır. 1980 sonrası incelenirken de 1980-1983 ile 1983'den günümüze kadar olan dönem şeklinde bir ayırım yapılacaktır. Bu ayırım özellikle 1983 sonrası dönemde dış borçlardaki hızlı artışa dikkati çekmek için yapılmaktadır.

Ödemeler Dengesi ve özellikle bunun içinde Cari İşlemler Dengesi ile dış borç analizi ve geleceğe yönelik öngörüler arasındaki yakın ilişki, çalışmanın ana unsurlarından birini oluşturacaktır. Vadesi gelmiş anapara ve faiz şeklindeki yıllık borç ödemeleri ve borç ödeyebilme kapasitesini belirleyecek cari işlemler hesabı arasındaki bu ilişki, ödemeler dengesi rakamlarının güvenilirliği meselesini de gündeme getirecektir.

Çalışma ana hatları itibarıyla 4 bölümden oluşacaktır. Birinci ve ikinci bölümlerde 1980 sonrası istikrar politikaları içinde dış borçlanmanın yeri ve özellikle istikrar politikaları içinde dış borçlanmayı hızlandıran politika ve kaynaklar gözden geçirilecek, dış borçların artış nedenleri üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde kamu kesimi kaynak ve harcamalar dengesi içinde dış borçlanma gereği bir zaman serisi oluşturularak bu gereğin toplam kaynaklar ve kamu kesimi içindeki ağırlığı vurgulanacaktır. Dördüncü ve son bölümde ise dış borç ödeme kapasitesinin kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

I - Dış Borçların Günümüzdeki Durumu

Türkiye'nin dış borçları 40 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakama askeri krediler ve Türk vatandaşlarının açtığı döviz tevdiat hesapları eklendiğinde 45 milyar dolarlık bir düzeye ulaşmaktayız. Tabii net rakama ulaşmak konusunda bazı güçlükler var. Örneğin Türk Lirası ile ödenecek dış borçların, ikili anlaşmalarla sosyalist ülkelere malla ödenecek borçların bu rakama ilâvesi buna karşın bazı alacaklarımızın (örneğin Irak'tan), bankacılık sistemimizin dışarıda yapmış olduğu menkul değer yatırımlarının, özellikle bankaların Merkez

Bankası ve hükümetin bilgisi dahilinde efektif döviz olarak ellerindeki paraları yabancı bankalarda Türk bankaları adına açılmış tevdiat hesaplarında tuttukları dikkate alındığında; bu paraların da toplam borçlardan düşülmesi gerekmektedir. Ancak, tüm bu ilâve ve çıkarmaların biraz önce belirtilen dış borç rakamını önemli şekilde etkilemeyeceği açıktır.

Belirtilen bu toplam dış borçlar içinde kısa vadeliyelerinin oranı % 30'lar seviyesine ulaşmıştır. Bir başka deyişle, toplam dış borçlarımızın yaklaşık üçte birlik kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmaktadır.

Dış borçlarımızda son on yıllık gelişmeyi «Tablo 1»den inceleyebiliriz.

Tablo'nun gösterdiği temel unsurlar şunlardır:

— Türkiye'nin toplam dış borçları son 10 yıl içinde 3'e katlanmıştır.

— Bu 10 yıllık süre 1979-1983 ve 1983-1988 şeklinde iki devreye ayrıldığıında ilk 5 yıldaki dış borç artışı 4,8 milyar dolar iken 1983'ten 1988'e dış borç artışı 22 milyar dolar olmuştur.

— Dış borçlar içinde kısa vadeliyelerin oranı 1979 yılında yapılan borç ertelemeleri vs. de dikkate alınmak kaydıyla 1983'lere kadar ortalama % 15'ler civarında seyrederken, özellikle 1984 sonrası giderek artarak % 30'lara ulaşmıştır.

Dış borçlarımızın ulusal gelir içindeki payı «Tablo 2»de verilmektedir. «Tablo», dış borçlarımızın ulusal gelir içindeki payında 10 yıllık süre içinde meydana gelen dramatik gelişmeyi göstermektedir. Birikmiş borçlarımız günümüzde ulusal gelirimizin dörtte üçlük bir bölümünü temsil etmektedir. Böylesine bir görüntüye bazı Latin Amerika ülkelerinde rastlanılmaktadır. Fikir vermesi açısından bu ülkelerden bazılarında ait 1987 yılı dış borç rakamları ve bunun ulusal gelirleri içindeki payı «Tablo 3»te verilmektedir.

Bu görüntülerin nedenleri nelerdir? Türkiye bugün niçin ağır bir dış borç sorunu ile karşı karşıyadır? Bu sorunun cevabını araştırmak için 1980 sonrası üzerinde yoğunlaşmamıza rağmen 1980 öncesine de göz atmakta yarar vardır.

II - Dış Borçların Artış Nedenleri

1980 Öncesi Dönem :

1970'li yıllarda, özellikle 1973 ve 1978 yıllarında yaşanan petrol şokları, o dönemin ithalât faturaları içinde petrol ithalâtının önemi dikkate alındığında, önemli bir kısa vadeli borç yığılmasına yol açtı. Özel kesimin finansman gerek-

TABLO 1
Dış Borçlarımızdaki Gelişmeler
(Milyon ABD Doları)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988*
Dış Borçlar										
Toplam	13.604	15.163	16.861	17.619	18.391	21.258	25.344	31.228	38.304	40.000
Orta-Uzun Vadeli										
Dış Borçlar	10.048	12.673	14.667	15.455	15.352	16.782	18.395	21.837	27.460	28.000
Kısa Vadeli										
Dış Borçlar	3.556	2.490	2.194	2.164	3.039	4.506	6.949	9.391	10.844	12.000
Kısa Vadeli										
Borçların Oranı	% 26	% 16	% 13	% 12,3	% 16,5	% 21,2	% 26,5	% 30	% 28	% 30

(* Tahmini.

Kaynak : T.C. Merkez Bankası Yıllık Raporları ve Dünya Bankası 1988-1989 Dış Borçlar Tablosu.

sinimi ise DÇM uygulamalarıyla karşılanmaya çalışıldı. Yaşanan petrol şokları dolayısıyla artan petrol fiyatları karşısında döviz kurundan mali politikalara kadar çeşitli önlemler alarak ekonomisini ayarlayamayan ve tüketimini kısip tasarruflarını artıramayan, sanayisinin yapısını değiştirerek katma değeri daha yüksek, teknolojisi daha yoğun ve ihracata konu olabilecek mal üretimine yönelmeyen Türkiye; giderek artan dış borçlarını ödeyemeyecek ve Merkez Bankası'ndaki döviz rezervlerinin de yetersizliği nedeniyle transferlerini yapamayacak hale geldi. Nitekim 1978 ve 1979 yıllarında Türkiye ödeme güçlüğüne düşerek borç ertelemelerine girmiştir. Özellikle kısa vadedeli ticari borçların devlet borcuna dönüştürülerek ertelendiğini belirtelim. 1978 sonu itibarıyla 11 milyar dolar civarında olan toplam dış borçlarımızın 6 milyar dolar kadarı kısa vadeli borçlardan oluşmaktaydı. Ertelenen kısa vadeli ticari borçların tutarı 1.2 milyar dolardır. Keza 1979'da 2.2 milyar dolarlık DÇM borcu da Merkez Bankası borcuna dönüştürülerek 3 yılı ödemesiz olmak üzere 7 yıl ertelenmiştir. Ertelenen bu DÇM borçlarının 1988 yılı sonu itibarıyla eritilerek 329 milyon dolara indiğini, 1989 yılında ise tümüyle ödendiğini son yayınlardan öğrenmiş bulunuyoruz.

1980 Sonrası Dönem :

1980 sonrası dönem «24 Ocak Kararları» ile somutlaşmaktadır. 1980 sonrası temel değişiklikler içinde ithalât liberasyonu, ihracat teşviki ve kambiyo kurunda nispeten gerçekçi düzenlemeleri özellikle zikretmek gerekir. 1980 sonrası dönemde uygulanan ekonomi politikaları dış borçlardaki dramatik artışı da beraberinde getirmiştir.

İthalât liberasyonu ile beraber ithalât bileşimi içinde ara ve hammadde ithalâtı önemli ölçüde artmıştır. Yatırım malları ithalâtı önemli bir borç değişimi yaratmamasına karşın, ara ve hammadde ithalâtındaki bu artış ihracata yönelik üretimin dışa bağımlılığının da bir göstergesidir.

Burada dış borçlanmayı arttırıcı bir yatırım hamlesinin varlığından söz

TABLO 2

Dış Borçların Ulusal Gelire Oranı
(Borç Yüğü)
(Milyar ABD Doları)

Yıl	GSMH	Dış Borç	Dış Borç / GSMH (%)
1979	49.1	13.6	28
1980	49.3	15.1	31
1981	49.2	16.8	34
1982	48.3	17.6	36
1983	44.6	18.3	41
1984	42.3	21.2	50
1985	47.8	25.3	53
1986	52.2	31.2	60
1987	52.8	38.3	72

TABLO 3

Bazı Latin Amerika Ülkelerinin 1987 Yılı
Dış Borçları ve Borç Yüğüleri
(Milyar Dolar)

Ülkeler	Dış Borçlar	D. Borçlar / GSMH (%)
Brezilya	121	% 37
Meksika	106	% 76
Arjantin	55	% 79
Venezuela	36	% 73
Şili	21	% 113
Peru	18	% 49
Kolombiya	17	% 47
Ekvator	11	% 103
Uruguay	6	% 79
Bolivya	5	% 89

Kaynak : Morgan Guaranty; Time, 9 Ocak 1989.

TABLO 4
Ekonomi ve Kamu Kesiminin Genel Dengesine İlişkin Rakamlar (Milyar TL)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
GSMH	2.359.9	4432.7	6564.3	8585.0	11.485.2	18.316.8	27.715.2	39.177.2	58.387.2	103.222.7
Dış Açık (Dış Tasarruf)	179.4	231.7	230.6	150.0	475.6	513.3	525.1	1.023.0	844.0	802.0
Toplam Kaynaklar	2.539.3	4664.4	6794.9	8735.0	11.960.8	18.830.1	28.240.3	40.200.2	59.231.2	104.024.2
Toplam Yatırımlar	495.8	1156.1	1572.6	1792.0	2.375.5	3.640.8	5.681.7	9.654.8	14.850.3	26.454.3
Kamu	(285.5)	(702.0)	(977.9)	(1062.0)	(1298.2)	(2022.7)	(3059.9)	(5342.6)	(7790.0)	(11308.0)
Özel	(210.3)	(454.1)	(594.7)	(730.0)	(1077.3)	(1618.1)	(2621.8)	(4312.1)	(7060.3)	(15146.3)
Toplam Tüketim	2010.3	3508.3	5222.3	7093.0	9.585.3	15.189.3	22.558.6	30.545.4	44.381.5	77.570.4
Kamu	(292.0)	(544.1)	(700.1)	(939.0)	(1167.3)	(1622.8)	(2331.7)	(3552.6)	(5322.6)	(8724.9)
Özel	(1718.3)	(2964.2)	(4522.2)	(6154.0)	(8418.0)	(13566.5)	(20226.9)	(26992.8)	(39058.9)	(68845.5)
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	316.4	924.4	1342.0	1642.0	1.899.9	3.127.5	5.156.6	8.631.8	14.005.7	25.652.3
Kamu	(57.0)	(227.8)	(564.1)	(781.0)	(841.6)	(1423.6)	(2562.8)	(4047.4)	(4825.9)	7.296.8
Özel	(259.4)	(696.6)	(777.9)	(861.0)	(1058.3)	(1703.9)	(2593.8)	(4584.3)	(9179.8)	(18355.5)
Kamu Tasarruf Yatırım Farkı	-228.5	-474.2	-413.8	-281.0	-456.6	-599.1	-497.1	-1295.1	-2964.1	-4011.2
Özel Tasarruf Yatırım Farkı	49.1	242.5	183.2	131.0	-19.0	-85.8	-28.0	272.2	2119.6	3209.2
Kamu Tasarrufları/GSMH	2.4	5.1	8.6	9.1	7.3	7.8	9.2	10.3	8.3	7.1
Özel Tasarruflar/GSMH	11.0	15.7	11.8	10.0	9.2	9.3	9.3	11.7	15.7	17.8
Kamu Kesimi Dış Borç Ödemesi	-19.4	-46.7	-57.9	-244.0	-236.80	-427.3	-981.3	-1236.6	-1875.0	-4236.5
Kamu Kesimi Dış Borç Kullanımı	110.0	205.2	322.4	434.2	566.2	901.5	1.187.8	2.321.4	3.930.9	7.042.8

etmemekle beraber belediyelerin de büyük paylar aldığı altyapıya ilişkin yatırımları ayrı tutmak gerekir. Baraj, yol, konut, liman, telekomünikasyon, çeşitli belediye hizmetleri vs. gibi katma değeri düşük, ekonomiye hızla katkıda bulunmaktan uzak ve sermaye hâsıla oranını yükseltecek yatırımlar, her ne kadar bir kısmı gerçek bir ihtiyacın sonucu olsalar da, tasarruf gereksinimini arttırıcı rol oynamışlardır.

Öte yandan ihracata uygulanan geniş teşvikler, bunlarla sağlanan yararlar yanında kamu ve özel kesimde sanayi için kaynak sıkıntısı yaratmıştır. Bunun da dış borçları olumsuz yönde etkilediğini belirtmek gerekir.

İhracat ve ithalât yanında gözlenen diğer iki kalem olan işçi dövizleri ve turizm gelirlerinin ise anılan dönem içinde dış borç stokuna etkileri şöyle olmuştur :

Turizm gelirleri 1984'e kadar patlamanın gerçekleşmemesi nedeniyle dış borçları olumsuz şekilde etkilemiştir. 1985 sonrası ise bu kalemde gerçekleşen döviz artışı bu olumsuz gelişmeyi yavaşlatmıştır. Özellikle 1987 ve 1988 rakamları belki de bu sektörde yapılmaya başlanan yeni hesaplama yönteminin de etkisiyle cari işlemler dengesinin 1988'de fazla görünmesini sağlayan bir faktör olmuştur.

İşçi dövizleri ise 1980 tedbirlerinin ilk etkileriyle 1980, 1981 ve 1982 yıllarında gösterdiği olumlu gelişmeyi 1983 ve sonrası kaybetmiştir. Dış borçlardaki artış trendinin 1983 sonrası hızlandığı dikkate alındığında, işçi dövizlerinin bu trendin azaltılmasında etkili olmadığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan son zamanlarda sıkça sözü edilen sermaye kaçışını da zikretmek gerekir. Her ne kadar bu konuda sağlam veriler bulunamazsa da, sermaye kaçışının karaborsa kuru kullanılmak kaydıyla fiilen serbest olması, dış borçları olumsuz yönde etkileyen önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır.

Toparlayacak olursak Türkiye, cari işlemler açıklarını kapatmak için dış borç almaktadır. Bir de vadesi gelen borçlarını ödemek için borç almaktadır. Bu, her ne kadar toplam borçların net miktarında değişme yaratmasa da, bunların faiz yükümlülükleri geri ödemede sorunları büyötmektedir. Son olarak, kısa vadeli borçlar içinde döviz tevdiat hesaplarının, Türk parasından kaçışın bir sonucu olarak sürekli yükselmesinin de borç stoku üzerindeki baskısını hatırlatalım.

III - Ekonomi ve Kamu Kesiminin Genel Dengesi İçinde Dış Borçlar

Bu bölümde dış borç olayı ekonominin genel dengesi ve kamu kesimi genel dengesi içinde incelenecektir. 1979-1988 yılları arasındaki 10 yıllık zaman serisinde, ekonominin kaynak ve harcamaları ve bunun içinde kamu kesiminin kaynak ve harcamaları dış borçları nasıl etkilemektedir?

«Tablo 4»te bu amaçla yıllık programlar ve Merkez Bankası raporlarından derlenen «Ekonominin Genel Dengesi» ve «Kamu Kesimi Genel Dengesi»ne ilişkin rakamlar bulunmaktadır. Bu rakamlar tahmin değil, kesin gerçekleşmeleri yansıtmaktadır. Kamu kesimi genel dengesine ilişkin olanlar Konsolide Bütçe, Yerel Yönetimler, KİT'ler, Döner Sermayeler ve Fonları kapsamaktadır.

Dış borç sorunu, temelde yurtiçi tasarrufların yetersizliği nedeniyle dış tasarrufların transferi olduğundan yurtiçi tasarruflara ve toplam yurtiçi tasarruflar içinde kamu kesimi ve özel kesimin paylarına bakıldığında şöyle bir tablo görülmektedir (Tablo 5).

TABLO 5

Toplam Tasarruflar İçinde Kamu Kesimi ve Özel Kesimin Payları (%)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Kamu Kesiminin Payı	18.0	25.0	42.0	48.0	44.0	45.0	50.0	47.0	34.0	28.0
Özel Kesimin Payı	82.0	75.0	58.0	52.0	56.0	55.0	50.0	53.0	66.0	72.0

Dikkat edilirse kamu kesimi tasarruflarının toplam tasarruflar içindeki payı 1985'e kadar artış ve hatta özel kesim tasarrufları seviyesine çıkma eğiliminde iken, 1985'ten sonra özel kesim tasarruflarının oranı artış eğilimine girmektedir. Nitekim «Tablo 6»dan da görüleceği gibi toplam yurtiçi tasarrufların GSMH içindeki payı da yüzde 25'lere çıkmaktadır.

TABLO 6

Toplam Yurtiçi Tasarruf Oranı (%)

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
13.4	20.8	20.4	19.1	16.5	17.1	18.6	22.0	24.0	24.9

Konuya yatırımlar açısından bakıldığında, toplam yatırımların toplam kaynaklar içindeki payı «Tablo 7»de verilmektedir.

TABLO 7

Toplam Yatırımlar (TY)'in Toplam Kaynaklar (TK)'a Oranı (%)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
TY/TK	19.1	24.7	23.1	20.5	19.8	19.3	20.1	24.0	25.0	25.4
Kamu	11.2	15.0	14.4	12.1	10.8	10.7	10.8	13.3	13.1	10.8
Özel	7.9	9.7	8.7	8.4	9.0	8.6	9.3	10.7	11.3	14.6

Görüldüğü gibi yatırım oranı ile tasarruf oranı arasında yatırım lehine sürekli bir fark vardır. Bir başka deyişle yurtiçi toplam tasarruflar yatırımları finanse etmekte yetersiz kalmaktadır. Nitekim bu açığı kapatmak için dış kaynaklara bir başka deyişle dış tasarruflara başvurulmaktadır.

Burada bir parantez açılarak kamu kesimi genel dengesine ilişkin birkaç saptama yapılacaktır. «Tablo 4»de görüldüğü gibi kamu kesiminde sürekli bir tasarruf açığı söz konusudur. Kamu tasarrufu, kamu harcanabilir gelirden kamu tüketimi düşüldükten sonra kalan kısım olduğuna göre, kamu tasarruf açığını düşürmek hatta ortadan kaldırmak için 3 şey yapılabilir :

— Kamu harcanabilir gelirini artırmak. Bunun yolu vergi gelirlerini artırmaktan geçer.

— Kamu tüketimini düşürmek. 1979-1988 arasındaki kamu tüketimi toplam tüketimin ortalama yüzde 12 kadarını oluşturmaktadır. Burada 1-2 puanlık bir azalmanın toplam iç tasarruf oranı üzerindeki olumlu etkisi açıktır.

— Kamu yatırımlarını azaltmak. Görüldüğü kadarıyla son 1-2 yıldır yapılmakta olan şey de budur. Kamu kesimi yatırımlarının payı, incelememize konu

olan 1979-1988 yılları arasında özel kesim yatırımları payına olan üstünlüğünü 1987'den itibaren kaybetmiştir.

Kamu kesimi gözlenen yıllarda bu tasarruf açığını nasıl kapatmıştır? Ya da bu açığın ne kadarı dış borçlanma ile kapatılmıştır? «Tablo 8»de kamu kesiminin 1979-1988 yılları arası tasarruf açığı ve net dış borçlanması görülmektedir.

TABLO 8
Kamu Kesimi Tasarruf Açığı (KKTA) ve Kamu Kesimi Dış Borçlanması/Net (KKDB/N)
(Milyar TL)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
KKTA	- 228.5	- 474.2	- 413.8	- 281.0	- 456.6	- 599.1	- 497.1	- 1295.1	- 2964.1	- 4011.2
KKDB/N	90.6	158.5	264.5	190.2	329.4	474.2	206.5	1084.8	2055.9	2806.3
Fark	- 137.9	- 315.7	- 149.3	- 90.8	- 127.2	- 124.9	- 290.6	- 210.3	- 908.2	- 1204.9

Kaynak : Yıllık Programlar ve Merkez Bankası Raporları.

Tabloda görüldüğü gibi, kamu kesimi sürekli bir tasarruf açığı vermekte ve bu açığın belli bir kısmını dış borçlanma veya dış tasarruflarla kapatmaktadır. Kamu kesimi tasarruf açığının ne kadarlık bölümünü dış borçla kapatmıştır? Bu, «Tablo 9»da verilmektedir. Tablo iki şeyi göstermektedir :

TABLO 9
Kamu Kesimi Tasarruf Açığının Dış Borçla Karşılanan Kısmı (%)

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
39.6	33.4	63.9	67.6	72.1	79.1	41.5	83.7	69.4	70.0

— Kamu kesimi tasarruf açığının giderek daha fazla bir kısmının dış tasarruflarla karşılandığını; ki bu da Türkiye'nin giderek artan dış borçlarının büyük kısmının kamu kesimi tasarruf açıklarından kaynaklandığını gösterir. Bunun diğer bir anlamı, dış borç servisi dolayısıyla katlanılan enflasyonda kamu kesiminin sorumluluğunun büyük olduğudur.

— Kamu kesimi tasarruf açığının dış tasarrufla karşılanamayan kısmını, ki bunun anlamı «özel kesim tasarrufları (iç borçlanma) + emisyon»dur. Bu da enflasyonun ikinci ayağını oluşturur.

Öte yandan «Tablo 4» ve «Tablo 8» beraberce değerlendirildiğinde, bir diğer çarpıcı görüntü ortaya çıkmaktadır. Bu da kamu kesimi net dış borçlanması ile ekonominin genel dengesinde yer alan dış açık veya dış borçlanma arasındaki ilişkinin birbirinden kopuk olduğudur. Bilindiği gibi ekonominin genel dengesinde dış açık veya dış kaynak (dış tasarruf) olarak yer alan büyüklük, cari işlemler açığını yansıtmaktadır. Cari işlemler açığı ile dış borçlar arasındaki ilişki anılan bu büyüklüğün yıllık dış borç birikimi olarak yorumlanmasını gerektirmektedir. İşte bu noktada «Tablo 4» ve «Tablo 8»deki dış açık rakamları ile kamu kesimi net dış borçlanması rakamları karşılaştırıldığında; mantık gereği kamu kesimi net dış borçlanmasının aynı yıl dış açığından küçük, en azından ona eşit çıkması gerekirken; son üç yıl olan 1986, 1987 ve 1988'de film kopmaktadır. Yani bir taraftan kamu kesimi net borçlanması artarken toplam dış borçlanma sayılabilecek dış açık küçülmektedir. Bu çelişki nasıl açıklanabilir? Öte yandan toplam yurtdışı tasarrufları ile dış açığı yansıtan yurtdışı tasarruflara dikkatlice göz attığımızda, bir başka çelişki ile karşılaşırız.

TABLO 10

Toplam Tasarruflar ve Yurtdışı Tasarrufların Toplam Tasarruflar İçindeki Payı

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Toplam Tasarruflar (Yurtiçi + Yurtdışı) (Milyar TL)	495.8	1156.1	1572.6	1792.0	2375.5	3640.8	5681.7	9654.8	14850.3	26454.3
Yurtdışı Tasarrufların Toplam Tasarruflar İçindeki Payı (%)	36.2	20.0	14.7	8.4	20.0	14.1	9.2	10.6	5.7	3.0
Yurtiçi Tasarruflarının Yatırım- ları Karşılama Oranı (%)	63.8	80.0	85.3	91.6	80.0	85.9	90.8	89.4	94.3	97.0

«Tablo 10»da, yurtiçi ve yurtdışı tasarruf toplamı ile yurtdışı tasarrufların bu toplam içindeki payını, yurtiçi tasarrufların toplam yatırımları karşılama oranını görüyoruz. Dikkat edilirse, yurtdışı tasarrufların toplam tasarruflar içindeki payı 1979'daki yüzde 36'lık seviyesinden -1983 yılındaki sıçrama haricinde- giderek azalmakta ve 1988 yılında yüzde 3'lere düşmektedir. Başka bir ifadeyle yine aynı tablodan görüldüğü gibi yurtiçi tasarrufların toplam yatırımları karşılama oranı özellikle son yıllarda % 90'ları aşarak 1988'de % 97'ye ulaşmaktadır. Bunun anlamı nedir? Bunun anlamı, Türkiye'nin yatırımlarını finanse etmek için giderek daha az dış kaynağa, bir başka ifadeyle dış borca gereksinme duyduğudur.

Bu gerçekten böyle midir? «Tablo 1»de sunulan 1979-1988 yılları arası dış borç stokuna bakıldığında, yalnızca son 4 yılda dış borçlar 2'ye katlanmıştır. 1984'de 21 milyar dolar civarındaki dış borç miktarı günümüzde 45 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. Dış kaynak ihtiyacının giderek azalmasının tersine dış borçların artışı nasıl açıklanabilir?

İlk akla gelen stoklar dahil toplam yatırımların payının giderek azalmasının bunların finansmanı için de daha az kaynağa gerek duyulmasına yol açtığıdır. Ancak yatırımların payına bakıldığında (Tablo 7), her ne kadar kamu kesiminin nispi payı düşmekte ise de özel kesim yatırımlarındaki artış toplam yatırımların payını artırmaktadır.

İthalât bileşimi içinde yatırım mallarının oranının giderek düşmesine karşılık tüketim malları ithalâtının artışı, bu çelişkiyi izah edebilecek bir neden olabilir. Ancak, dış açık dediğimiz şey câri işlemler açığının hemen hemen kendisidir; câri işlemler dengesi toplam ithalâtı da içerdüğinden, böyle bir açıklama da yeterli değildir. İşte hemen burada câri işlemler-dış borç ilişkisi üzerinde durmak gerekmektedir. Bir süredir Türkiye'nin câri işlemler hesabı ve dolayısıyla câri işlemler açıklarının gerçek rakamları yansıtıp yansıtmadığı meselesi tartışılmaktadır.

Bilindiği gibi yıllık dış borç değişme miktarı ile aynı yılın ödemeler dengesi hesabının câri işlemler kısmındaki değişme miktarı arasında çok yakın bir ilişki vardır. Eğer bu değişme yıllık dış borç miktarında bir artış olarak gerçekleşmişse, bu câri işlemler hesabında bir açık olarak karşılığını bulacaktır. Ya da daha doğru bir deyişle câri işlemler hesabının açık vermesi bu açığın dengelenmesi amacıyla aynı yıl dış borç düzeyinde bir artışı gerektirecektir. Bu da ödemeler dengesinin sermaye hareketleri kısmındaki uzun ve kısa vadeli sermaye hareketlerinde görülecektir. Hatta daha net rakama ulaşmak için câri işlemler açığına döviz rezervlerindeki yıllık artışı da ilâve etmek gerekir. Böylece net hata-noksan kaleminin sıfır olduğu varsayımıyla belli bir yıla ait; «Câri İşlemler Açığı + Döviz Rezervleri Artışı = Dış Borç Artışı» olması gerekir. «Tablo

11»de, 1979-1987 yılları arası câri işlemler açıkları ve yine aynı yıllara ait döviz rezervleri görülmektedir.

TABLO 11
1979-1987 Yılları Arası Cari İşlemler Açıkları, Döviz Rezervleri ve Dış Borçlar
(Milyon Dolar)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Cari İşlemler									
Açıkları	- 1.413	- 3.408	- 1.919	- 835	- 1.828	- 1.407	- 1.013	- 1.528	- 987
Döviz Rezervleri	551	1.054	1.502	1.824	1.934	2.682	2.239	3.110	3.677
Dış Borçlar	13.604	15.163	16.861	17.619	18.391	21.258	25.344	31.228	45.000*

(*) Askeri Krediler ve yurtiçi Döviz Tevdiat Hesapları dahil tahmini rakam.

Kaynak : Merkez Bankası.

«Tablo 11»den görüldüğü gibi Türkiye'nin 1980-1987 yılları arası Cârî İşlemler Açıkları toplamı olan 12 milyar 925 milyon dolara, aynı yıllara ait döviz rezerv değişimleri olan yaklaşık 3 milyar dolar da eklendiğinde, yaklaşık 16 milyar dolarlık bir rakama ulaşılmaktadır. Halbuki bu rakama eşit olması gereken aynı yıllar dış borç artışı ise yaklaşık 31,5 milyar dolardır. Yani arada 15,5 milyar dolarlık bir fark gözükmemektedir. Bu 1980-1987 dönemini, 1980-1983 ve 1984-1987 şeklinde 4'er yıllık iki devreye böldüğümüzde; 1980-1983 için «Cârî İşlemler + Rezerv Değişimleri» 9 milyar 373 milyon, dış borç değişimi ise 4 milyar 787 milyondur; yani 4,5 milyarlık bir fark söz konusudur. 1984-1987 dönemi için «Cârî İşlemler Açıkları + Rezerv Değişimleri» 6 milyar 678 milyon, aynı dönem dış borç artışı ise 26 milyar 609 milyondur. Yani 20 milyar dolarlık bir fark ortaya çıkmaktadır.

Bu fark nasıl açıklanabilir? Dikkat edilirse cevabı gereken birbiriyle ilişkili 3 çarpıcı sorunla karşı karşıyayız.

1 — Ekonominin genel dengesinde yer alan ve cârî işlemler açığını yansıtan dış açık veya dış kaynak, dış tasarruf ya da kabaca dış borç olarak tanımlanabilen rakamsal ifadenin aynı yıl kamu net borçlanması ile olan ilişkisinin 1986, 1987 ve 1988 yıllarında kopmuş olması.

2 — Yurtiçi toplam tasarrufların toplam yatırımları karşılama oranı artarken, bir başka deyişle yabancı tasarruflara ya da kaynaklara olan ihtiyaç azalırken, dış borçları tersine olarak giderek artması.

3 — Yıllık dış borç artışını ifade etmesi gereken cârî işlemler açıkları ve döviz rezervleri toplamı ile dış borçlar arasındaki ilişkinin kopmuş olması.

Kanımcı birbiriyle içiçe olan bu üç meseleye tutarlı bir açıklama getirilmediği sürece, bu en az salt dış borçların kendisi kadar vahim bir sorun olarak Türkiye'nin ekonomik gündeminde kalacaktır.

Aşağıda, bu konu ile ilgili olarak, tartışmaya açık bazı cevap önerileri getirilmektedir :

• Kur farklarından meydana gelebilecek dış borç kabarması : Bilindiği gibi Türkiye'nin dış borçlarının tümü burada ifade edildiği gibi dolar üzerinden değildir. Dolayısıyla doların diğer paralar karşısında değer kazanması; mark, sterlin, yen cinsinden olan borçların dolar olarak tutarını düşürürken; tersine

bir gelişme, dolar cinsinden borç tutarını yükseltecektir. Buna göre özellikle 1984-1987 dönemi için yapılan bir hesaplama (1) çapraz kur farklılıklarının yukarıda belirtilen 20 milyarlık farkın ancak 6 milyar dolar kadarını açıklayabildiğini ortaya koymaktadır. Yani geride hâlâ 14 milyar dolarlık haklı ve mantıklı açıklaması henüz yapılmamış bir fark kalmaktadır.

• **İhracat rakamlarının abartılmış olması :** Burada özellikle hayali ihracatın ihracat rakamlarını şişirici etkisinden söz edilebilir. O kadar ki, bu iddianın haklılığı hayali ihracatın toplam ihracat içinde en fazla % 10'luk bir paya sahip olabileceği savunmalarını da sonuçsuz bırakabilir.

Öte yandan döviz girdilerinde bazı kalemlerin mükerrer yazılmış olmaları ihtimalinden söz edilebilir. Örneğin: Türkiye'ye gelen turistlerin almış oldukları bazı malların hem turizm gelirlerine hem de ihracat gelirlerine yazıldıkları iddia edilmektedir. Bu da ihracat rakamlarını şişirebilir.

• **İthalât rakamlarının küçük gösterilmesi :** Bazı ithalât ve döviz giderlerinin cari işlemlere eksik veya hiç yazılmamış olması ihtimalinden söz edilebilir. Örneğin, Dünya Bankası verilerine göre 1987 ithalâtımız 17 milyar 838 milyon dolar olarak gözükürken, Merkez Bankası verileri aynı rakamı 13 milyar 556 milyon dolar olarak göstermektedir. Sadece 1987 için aradaki fark 4 milyar 282 milyon dolardır (2).

Öte yandan ikinci bölümde Türkiye'nin dış borç artış nedenleri arasında belirtilen sermaye kaçıışı olayının bir göstergesinin de cari işlemler açıkları ile dış borç artışı arasındaki ilişki olacağı iddiasını da vurgulamak gerekir (3). Dış borç olarak gelen para, cari işlemler açıkları toplamı ile bankalardaki döviz artışından fazla ise, aradaki fark sermaye kaçışını ifade etmektedir. Buna göre son dört yılda 10 milyar doların üstünde bir sermaye yurt dışına kaçmıştır.

• **Turizm gelirlerinin fazlaca iyimser bir şekilde hesaplanması :** Turizm gelirlerinin hesaplanmasında götürü denilebilecek bir yöntemle yapılan hesaplama sonucu elde edilen turist başına harcama tutarının, gelen turist sayısıyla çarpılmasıyla bulunan miktarın, gereğinden fazla şişkin olabileceğinden söz edilebilir.

• **Bazı kredilerin sermaye hareketlerinde gösterilmesi gerekirken yanlışlıkla veya bilerek cari işlemlerde döviz geliri olarak gösterilmesi :** Bu da cari işlemler açığını daraltıcı rol oynayabilir.

IV - Dış Borç Ödeme Kapasitesi ve Gelecekle İlgili Beklentiler

Bu bölümde dış borçların ödenebilirliği meselesi incelenecektir. Tabii dış borçların ödenebilirliği esas olarak Cari İşlemler Hesabı'nda yer alan «İhracat + Turizm Gelirleri + İşçi Dövizleri»ne bağlı olduğundan, anılan bu kalemlerin rakamlarının biraz önce tartışılan «güvenirliği» ister istemez «ödenebilirlik» meselesine kuşku ile bakılmasına yol açacaktır.

(1) Bkz. : Kemal Kurdaş; «Dış Borç Birikimi ve Ödemeler Dengesi Hesapları 'Bir Gözlem' Ek Açıklama», Banka ve Ekonomik Yorumlar, Ocak 1989, s. 49-51.

(2) Bkz. : World Debt Tables, External Debt of Developing Countries Vol. II Country Tables World Bank 1988-1989 ed. ve 1988 Yıllık Ekonomik Rapor.

(3) Bkz. : Emre Gönensay; «1988 Yılı'nın İlk Yarısında Türkiye Ekonomisindeki Gelişmeler», Banka ve Ekonomik Yorumlar, Temmuz 1988, s. 17.

«Tablo 12»de Türkiye'nin 1979-1988 yılları arası dış borç anapara ve faiz ödemeleri ile «İhracat», «İthalât», «Toplam Döviz Gelirleri», «Dış Ticaret Açığı», «Cari İşlemler Açığı» rakamları görülmektedir. Bunlar yardımıyla dış ödeme gücünün bir değerlendirmesi yapılacaktır.

TABLO 12

1979-1988 Yılları Arası Dış Borç Anapara ve Faiz Ödemeleri ile İhracat, İthalat, Dış Ticaret Açığı, Toplam Döviz Gelirleri, Cari İşlemler Açığı (Milyon Dolar)

	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988*
Ana Para Ödemeleri	- 485	- 576	- 551	- 852	- 1093	- 1107	- 1858	- 2145	- 2657	- 3900
Faiz Ödemeleri	- 1010	- 1138	- 1443	- 1465	- 1441	- 1586	- 1753	- 2134	- 2507	- 2950
Toplam Ödemeler	- 1495	- 1714	- 1994	- 2317	- 2534	- 2693	- 3611	- 4279	- 5164	- 6850
İhracat	2261	2910	4703	5890	5905	7389	8255	7583	10322	12550
İthalât	- 4815	- 7513	- 8567	- 8518	- 8895	- 10331	- 11230	- 10664	- 13556	- 15585
Dış Ticaret Açığı	- 2554	- 4603	- 3864	- 2628	- 2990	- 2942	- 2975	- 3081	- 3234	- 3035
Toplam Döviz Gelirleri	4787	5838	8578	10117	9575	11656	13185	12551	16521	19610
Cari İşlemler Açığı	- 1413	- 3408	- 1919	- 835	- 1828	- 1407	- 1013	- 1528	- 987	- 885

(*) Program.

Kaynak : Merkez Bankası Yıllık Raporları.

«Tablo 12»deki veriler kullanılarak Türkiye'nin dış borç ödeme gücünün ölçülebilmesi amacıyla aşağıdaki oranların değerlendirilmesi yapılacaktır.

1 — Toplam Dış Borç Ödemeleri / İhracat Gelirleri : Yıllara göre yapılan hesaplama şu sonuçları vermektedir :

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
0.66	0.59	0.42	0.39	0.43	0.36	0.44	0.56	0.50	0.55

Görüldüğü gibi özellikle 1986'dan itibaren dış borç anapara ve faizinden oluşan yıllık taksitler aynı yıllar ihracat gelirlerimizin yarısını aşar hale gelmiştir.

2 — Toplam Dış Borç Ödemeleri / Toplam Döviz Gelirleri : Sonuçlar aşağıdadır. Biraz önceki sonuç burada da doğrulanmakta ve son üç yılın nispi olarak ağır bir borç ödeme yükümlülüğü getirdiği görülmektedir.

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
0.31	0.29	0.23	0.23	0.27	0.23	0.27	0.34	0.31	0.35

3 — Toplam Döviz Gelirleri / İthalât Gideri : Özellikle 1984-1988 arasının verdiği olumlu görüntünün aynı yıllar cari işlemler hesabındaki sorunlar gözönüne alındığında ihtiyatla değerlendirilmesi gerekir.

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
0.99	0.78	1.00	1.19	1.07	1.13	1.17	1.18	1.22	1.26

4 — İhracat / İthalât: İhracatın ithalâtı karşılama oranı giderek artmaktadır.

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
0.47	0.39	0.55	0.69	0.66	0.71	0.73	0.71	0.76	0.80

5 — Dış Ticaret Açığı / İhracat Geliri: Özellikle 1987-1988 yılları olumlu bir görünüme vermektedir.

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
1.13	1.58	0.82	0.44	0.51	0.40	0.36	0.41	0.31	0.24

6 — Cârî İşlemler Açığı / İhracat Geliri: Ödemeler Dengesi'nde cârî işlemler açıklarının düşmesi ve ihracat gelirlerinin artmasına paralel olarak bu oran da düşmektedir.

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
0.62	1.17	0.41	0.14	0.31	0.19	0.12	0.20	0.09	0.07

7 — Dış Borç Faizi + Anapara Ödemesi + İthalât Gideri / Döviz Gelirleri : Şöyle bir gelişme göstermektedir.

1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
1.32	1.58	1.23	1.07	1.20	1.12	1.13	1.19	1.13	1.14

Yukarıdaki oranlar, bu oranların hesaplanmasında esas alınan verilerin güvenilirliği halinde, Türkiye'nin her ne kadar son yıllarda giderek ağırlaşan bir borç servis oranı ile ve birinci bölümde görüldüğü üzere kısa vadeli bir borç birikmesi ile karşı karşıya olsa bile, diğer dış ödeme gücü göstergelerinin nispi olarak olumlu gelişmesi nedeniyle bir borç ödeme krizi ile karşılaşmayacağını göstermektedir. Tabii bu sonuç önümüzdeki yıllara ilişkin borç taksitleri ve cârî işlemler kalemlerinde öngörülmeven olumsuz gelişmelerin olmamasına bağlıdır.

Burada gelecek yıllara ait bir projeksiyon yapmanın yarar sağlayabileceğini, bir başka deyişle böyle bir projeksiyonun sonuçlarına dayanarak yorum yapılabileceğini ileri sürmek inandırıcı olmayacaktır. Bu inançsızlığın temel nedenleri; daha önce birkaç kez belirtilen Cârî İşlemler Hesabı'ndaki kalemlerle ilgili kuşku ve dış borç taksitlerinin projeksiyonuna esas olan ihracat-ithalât'a ilişkin resmi kuruluşlarımızın rakamları ile örneğin Dünya Bankası rakamları arasındaki çarpıcı farklılıklardan kaynaklanmaktadır. «Tablo 13»de bu farklılıkları yansıtan bazı rakamlar verilmektedir.

«Tablo 13»de özellikle, Merkez Bankası ve Dünya Bankası rakamları arasında ihracat-ithalât farkından oluşan dış ticaret açığı rakamları arasındaki tutarsızlık dikkati çekmektedir.

1980-1987 yılları arası dış ticaret açıklarını yansıtan rakamlar Dünya Bankası verilerine göre Merkez Bankası rakamlarından önemli oranlarda daha düşüktür. O kadar ki, dış ticaret açığı rakamları arasındaki farklılıkların 1980-1987 yılları arası toplam tutarı 11 milyar 293 milyon dolardır. Bunun anlamı şudur:

TABLO 13

Merkez Bankası (MB) ve Dünya Bankası (DB) Verilerine Göre
1980-1987 Yılları Arası Dış Borç ve İthalat-İhracat Rakamları
(Milyon Dolar)

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Toplam Dış Borç								
MB	15.163	16.861	17.619	18.391	21.258	25.344	31.228	38.304
DB	19.040	19.181	19.677	20.289	21.567	25.977	32.784	40.818
İhracat								
MB	2.910	4.703	5.890	5.905	7.389	8.255	7.583	10.322
DB	5.742	8.509	10.068	9.459	11.562	13.101	12.467	16.454
İthalât								
MB	7.513	8.567	8.518	8.895	10.331	11.230	10.664	13.556
DB	9.251	10.510	11.157	11.629	13.276	14.415	14.310	17.838
Dış Ticaret Açığı								
MB	4.603	3.864	2.628	2.990	2.942	2.975	3.081	3.234
DB	3.509	2.001	1.089	2.170	1.714	1.314	1.843	1.384

Kaynak : Merkez Bankası Yıllık Raporları ve World Bank, World Debt Tables 1988-1989 ed.

Şayet Dünya Bankası rakamları doğru ise 1980-1987 yılları arası Cârî İşlemler Hesabı açıkları -işçi dövizli gelirleri ve turizm gelirleri bir an için hesap dışı tutulursa- toplam 11 milyar 293 milyon dolar olarak daha iyi bir görüntü verecektir ki, bu rakam da «dış borç-cârî işlemler açığı» ilişkisi kopukluğunun vaha-metini biraz daha artıracaktır.

S O N U Ç

Türkiye'nin dış borç sorununun özellikle kamu kesiminin tasarruf açığından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Bunun çözümü için ise kamu harcanabilir gelirini artırmak gerektiği, bunun da etkin bir vergilemeden geçtiği anlaşılmaktadır.

Bunun yanında kamu tüketiminin kısılması da, kamu yatırımlarına ayrı-lacak fonları artırarak tasarruf gereksinimini ve dolayısıyla dış borç gereksini-mini düşürecektir.

Dış borcun üçüncü önemli ayağını teşkil eden kamu yatırımlarına ise daha ihtiyatlı yaklaşmak gerekmektedir. Kamu yatırımlarının yoğunluğunun altyapı ve hizmet, konut gibi düşük katma değerli, sermaye-hâsıla oranını yükselten yatırımlardan oluşması, bunların dış borçlanmayı olumsuz etkileyen bir kaleme olmalarına neden olmaktadır. Ancak, bu yatırımların uzun süre ihmal edilmiş ve ekonominin değişim sürecinin hızlandırılması için gerekli yatırımlar olduğu gerçeği gözardı edilmemelidir.

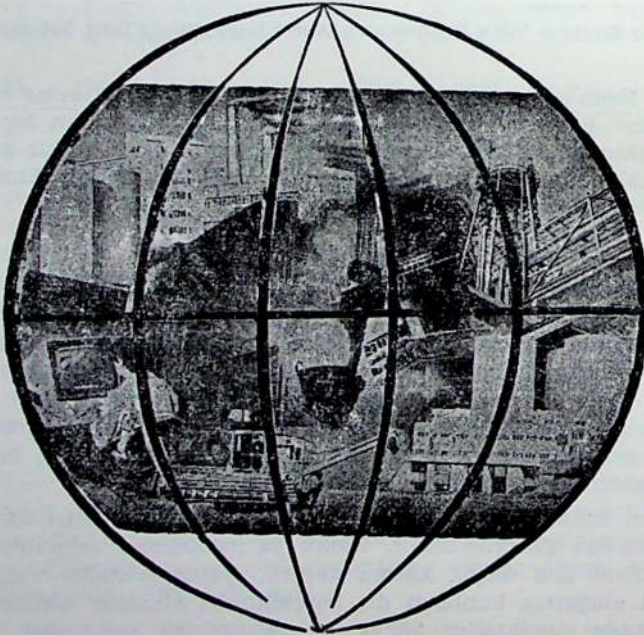
Dış borçların ödenmesi meselesi ise cârî işlemler dengesinde yer alan kalemlerin göstereceği olumlu gelişmelere bağlıdır. Bu da önce dış ticaret dengesinin kurulmasına bağlıdır. Ancak, bu dengenin unsurları olan ithalât ve ihracat rakamlarına doğruluğu konusunda kuşku-kular vardır.

Öte yandan جاری işlemlerin diğer temel iki unsuru olan işçi dövizleri ve turizm gelirlerinin kendilerini belirleyen faktörlerin çokluğu nedeniyle dış borç ödemelerine yönelik projeksiyonlarda fazlaca güvenilir kalemler olarak ele alınmaları gerekir.

Türkiye'nin dış borç stoku ve dolayısıyla anapara ve faiz şeklindeki yıllık borç ödemelerinde ulaştığı durum ister istemez yeni borçlanmaları zorunlu kılmaktadır. Yani Türkiye bu boyuttaki borçlarını ödeyebilmek için yeni borç almaktadır.

Aksi takdirde ya yurtiçi tasarrufların bir kısmını transfer edecektir –ki bu kısmen olmaktadır– ya da emisyonu veya borç ertelemesine başvuracaktır. Anılan bu üç yöntemin de yaratacağı maliyet açıktır. Bunlar dışında bir yöntem olarak özelleştirme ile amaçlanabilecek bir borç-sermaye değişimini de zikretmek gerekir.

Ciddi ve istikrarlı yönlendirme, tasarrufun güvencesidir.

**Türkbank, tasarrufun güvencesine
ve yönlendirilmesine
gösterdiği
özen ve ciddiyetle, ülke ekonomisine
büyük katkılar sağlamaktadır.
Maduruz, gururluuz.**

**Daima güvenle,
daha mutlu geleceğe.**

**TÜRKİTİCARETBANKASI
TÜRK BANK**

DIŞ BASINDAN

Derleyen :
Doç. Dr.
NİLSEN ALTINTAŞ

MUTLU BİR YENİ YIL DAHA MI? (*)

OECD'nin en son ekonomik tahminleri, iyi zamanların, çoğu zengin ülkeler için devam edeceğini göstermektedir. Aralık 1979 ile Aralık 1989 arasındaki farklılık oldukça büyük. 10 yıl önce enflasyon sadece dört senelik bir ekonomik hesaplama sonunda hızlanmakta ve petrol fiyatlarının ikiye katlanması dünyayı derin bir ekonomik durgunluğun eşiğine getirmek üzere idi. Birbirini izleyen sekiz yıllık bir büyüme sonrası bugün, zengin ülkelerde ekonomik durgunluğun herhangi bir işaretine rastlamıyoruz; ayrıca enflasyon da normal düzeydedir.

Zengin ekonomiler 1989'da tahminen ortalama % 3.6 oranında büyüdüler. Merkezi Paris'te olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)'nin en son yayını olan «Economic Outlook»da, 24 üye ülkenin 1990 ve 1991'de daha yavaş büyüyeceği, bununla beraber GSMH'daki büyümenin her iki sene için gene de yaklaşık % 3 olacağı tahmin edilmektedir. Büyüme hızının en fazla Amerika ve İngiltere'de yavaşlayacağı, Japonya ve Avrupa'nın kara kısmında ise artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir.

Japonya'nın GSMH'sının 1990 ve 1991'de % 4'ten daha büyük olacağı, Batı Almanya'nın büyüme hızının ise % 3'ü geçeceği öngörülmektedir. Bu ülkelerden geride kalabilecek olan İngiltere'de GSMH'nın gelecek yıl sadece % 1,3 artması beklenmektedir. Esasen OECD, yüksek faiz oranlarının etkisinin kesin olmamasından dolayı, GSMH'sının bu orandan da daha düşük olabileceği konusunda İngiltere'yi uyarmaktadır.

Daha önceki ekonomik iyileşmeler, politika yapımcıların enflasyonun hızlanmasına karşı ani frene basmaları sonucu, enflasyondaki artışın durdurulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu sıralarda enflasyonun artmasına rağmen, OECD gelecek iki yıl için bunun ortalama % 4,5'te kalacağını (GSMH deflatörüne göre ölçülmüştür) beklemektedir.

(*) The Economist, 23 Aralık-4 Ocak 1990.

İyi bir haber şudur: Güçlü büyüme ve işsizlik oranının düşmesine rağmen işçi ücretlerindeki artış, 1970'lerle karşılaştırıldığında, İngiltere dışındaki ülkelerde sürpriz olarak nitelendirilebilecek şekilde normal bir gelişme göstermiştir. Belki de 1980'lerin yapısal reformları pazarların daha iyi çalışmasını sağlamış ve böylece sabit enflasyonla uyumlu olarak büyüme hızını artırmıştır. Eğer genel düşüncenin tersine yapısal değişiklikler daha büyük bir etki gösterse idi, 1990'lar OECD'nin tahminlerinden daha güllük gülistanlık görülebilirdi. Oysa OECD, geçen üç yıl için endüstriyel dünyanın büyümesini daha düşük tahmin etmiştir.

Kötü haber oldukça bilinen bir duruma ilişkindir: OECD, gelecek iki yıl için câri hesap dengesizliklerinin düzeltilmesinde daha fazla bir ilerleme beklememektedir. Amerika'nın câri hesap açığının yaklaşık 120 milyar dolar olacağı beklenmektedir. Bu konuda OECD, açığın artacağını ileri süren diğer tahminlerden daha iyimser davranmaktadır. OECD, Amerika'nın 1985 ve 1987 yılları rekabetindeki büyük gelişmelerin, standart ekonomik modellerin kabul edemeyeceği şekilde, uzun bir süre ticaret akışını etkileyerek devam ettireceğine inanmaktadır.

Böyle olsa dahi Amerika'nın dış ticaret açığı artmaya devam edecektir. Öyle ise, OECD bu konuda geçmiş oranla neden daha az endişelenmektedir? Amerika'nın çifte açıkları (bütçe ve câri hesap) ile ilgili olarak beklenen dehşetli sonuçların henüz gerçekleşmemiş olmasının bir sebebi, bu açıkların esasen GSMH'nin bir payı olarak muntazaman düşmesidir. Amerika'nın câri hesap açığı, 1987 yılında ulaştığı en yüksek değer olan GSMH'nin % 3,2'sinden % 2'ye düşmüştür. Toplam bütçe açığının ise GSMH'nin % 1'i (bu oran 1986 yılında % 3,5 idi) kadar olacağı tahmin edilmektedir.

Öte yandan Japonya'nın câri hesap fazlalığının önümüzdeki iki sene boyunca dolar bazında daha da artacağı öngörülmektedir. Ancak, 1990 senesi için öngörülen GSMH'nin % 2,2'si oranı, Japonya'nın daha önce ulaştığı azami değe-

OECD TAHMİNLERİ

	Gerçek GSMH'daki Önceki Yıllara Göre % Artış				Enflasyon (GSMH Deflatörü) Önceki Yıllara Göre % Artış				Cari İşlem Dengesi (Milyar Dolar)			
	1988	1989	1990	1991	1988	1989	1990	1991	1988	1989	1990	1991
	A.B.D.	4.4	3.0	2.3	2.5	3.3	4.3	4.4	4.5	-126.6	-122	-118
Japonya	5.7	4.8	4.5	4.3	0.4	1.3	2.6	2.5	79.6	61	61	69
B. Almanya	3.6	4.3	3.2	3.1	1.5	2.6	3.0	2.8	48.5	61	71	76
Fransa	3.4	3.4	3.1	2.8	3.2	3.4	3.1	2.7	-3.6	-4	-4	-4
İtalya	3.9	3.3	3.2	3.0	6.0	5.7	5.6	5.4	-5.6	-12	-13	-14
İngiltere	4.2	2.3	1.3	1.9	6.6	7.3	6.5	5.7	-25.9	-32	-30	-26
Toplam OECD	4.4	3.6	2.9	2.9	3.5	4.3	4.5	4.3	50.2	-85	-72	-71

rin yarısına karşılık gelmektedir. Batı Almanya'nın câri hesap fazlasının ise, Japonya'nın aksine, 1991'de GSMH'nin % 5,4'üne yükselmesi beklenmektedir. Gerçekten de 1990 yılında Batı Almanya, Japonya'yı da geçerek dolar bazında dünyanın en büyük câri hesap fazlasına sahip ülkesi olacaktır. Bununla beraber Almanya'nın iç talebi altı sene içinde ilk defa Ortak Pazar ortalamasının üstüne çıkacaktır.

Amerika'nın GSMH'nin % 2'si kadar olan câri hesap açığına katlanılabiliyor mu? Net dış borçların ihracat miktarına oranının artacağına dikkati çeken tahminler, bu soruya olumsuz yanıt veriyor. Amerika er geç diğer borçlu ülkelerin karşılaştığı problemlerle karşılaşacak ve yurtiçi gelirlerini arttırmaya zorlanacaktır.

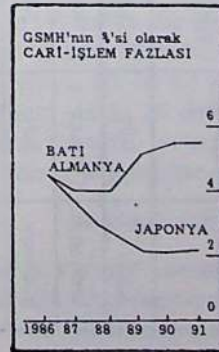
Katlanılabirlik sorusuna değişik bir yaklaşım ise, özel sektör portfolyosundaki dolar payının sabit kalacağını kabul ederek talebe karşılık dolar varlıklarının global arzını izlemektir. Dolar, 1989'da yatırımcıların 1987'deki düşüşten sonra kendi portfolyolarındaki dolar varlıklarının payını düzeltme arayışlarından kaynaklanan talep artışından ve dolar varlıklarının arzındaki ani düşüşten yararlanarak değer kazandı. OECD 1989'un ilk yarısında, Amerika'nın dolar varlıklarının global arzının 1987'deki seviyesinin yarısından daha az olacağını tahmin etmektedir. Dolar varlıkları kabaca; «Amerika'nın câri hesap açığı — yabancı (direkt) yatırımların net getirisi + hükümetin dışarıya sermaye akışı + Amerikalı olmayan ve kamu sektörü tarafından ödünç alınan net dolar miktarı» olarak tanımlanmaktadır.

OECD, Amerikan ekonomisi içinde pazarın güvenilirliğini koruması ve yatırımcıların kendi portfolyoları içindeki dolar varlıklarının payını en azından aynı bırakmaları halinde (ki çok şüphelidir) Amerika'nın câri hesap açığının katlanılabir olacağı sonucuna varmaktadır. Tek engel, Amerika'ya sermaye akışının güçlüğüdür. Avrupa'daki sermaye piyasası liberalleştikçe ve Japonlar bu piyasanın likiditesini arttırdıkça, doları bırakıp diğer ülke dövizleriyle portfolyo çeşitliliği yapma konusunda dikkate değer gelişmeler olmaktadır.

1990 için en iyi tavsiye şudur: Şayet Amerika'nın ticaret açığının katlanılabir olduğuna inanan ekonomistlerin sayısı çok artarsa, endişe etmeye başlayın.

OECD
TAHMİNLERİ

EKONOMİK GÖSTERGELER DIŞ DÜNYA (ARALIK 1989)

Ülkeler	GSMR/GSYİH *	Toptan Fiyatlar *	Ücretler Kazançlar *	İşsizlik Oranı (%) (Başına)	Dış Ticaret Dengesi ** (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Cari İşlen Dengesi (Milyar \$) (Son 12 Ay)	Faiz Oranları (%)		
							Ticari Bankalar		Para Piyasası 3 Aylık
							Kredi	3 Aylık Mevduat	
A.B.D.	2.9	4.6	3.7	5.4	-112.5	-113.9	8.37	10.50	8.42
Avustralya	5.4	6.9	7.6	5.9	- 4.2	- 15.9	17.93	20.50	17.60
B.Almanya	3.3	3.1	3.8	7.9	75.2	54.7	8.00	9.50	7.28
Belçika	b.d.	6.3	4.2	10.2	1.7	3.2	10.15	12.75	10.13
Fransa	3.2	8.1	4.0	9.5	- 7.0	- 4.8	10.88	11.00	11.00
Hollanda	4.7	2.7	1.5	5.6	3.8	6.1	8.55	10.25	8.55
İngiltere	2.0	4.9	9.3	5.8	- 40.4	-33.5	15.13	16.00	15.13
İspanya	b.d.	4.1	5.3	16.1	- 26.7	-10.3	15.82	16.25	7.75
İsveç	2.6	5.6	11.0	1.3	3.8	- 4.0	12.60	13.00	12.35
İsviçre	2.9	3.3	3.6	0.5	- 6.1	6.7	8.50	9.00	7.75
İtalya	3.1	6.5	6.4	16.6	- 12.8	- 5.4	13.50	14.00	b.d.
Japonya	4.8	3.8	3.7	2.3	84.7	64.0	5.78	4.88	2.04
Kanada	2.3	1.3	5.0	7.6	4.6	- 14.9	12.39	13.50	12.35

Açıklamalar : (b.d.) Belli Değil ; (*) Yıllık Yüzde Değişim ;

(**) Avustralya, Fransa, İngiltere, Japonya ve Kanada İthalat P.O.B., İhracat P.O.B. ; Diğerleri C.I.F / P.O.B.

KONUT SERTİFİKALARI

Prof. Dr.
MUSTAFA SAĞCAN

TOPLU Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi (TKKOL)'nin 1983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkındaki Kanun'a dayalı olarak çıkardığı yönetmelik, 15 Ekim 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmış bulunmaktadır.

Buna göre, 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile kurulan Fon'un alışılmış kaynaklarına ek olarak yeni bir araç devreye sokulmuş olmaktadır.

Türk mali mevzuatına ilk kez böyle bir enstrümanın katılması, bunların menkul kıymet mi, yoksa yeni bir iç borçlanma yöntemi mi olduğu tartışmasını da beraberinde getirmiştir.

Konuya kötümser açıdan yaklaşanlar, bunların genel bütçe gelirleri dışında ek kaynak yaratma dışında önemli bir amacı olmadığını belirterek 27 Mayıs 1960 sonrası çıkartılan «Tasarruf Bonoları»na çağrışım yapmaktadırlar. Hemen belirtmek gerekir ki; bu sertifikalar, arkasında gayrimenkul güvencesi taşıyan yeni bir menkul kıymet türü olarak anılan dönemin tasarruf bonolarından oldukça farklıdır. Bu nedenle, kanımızca, sertifikaların

çıkarılış biçimi, zamanlaması, uygulanabilirliği rahatlıkla tartışma konusu yapılabilir ama; amacından saptırılmaları nedeniyle geçmişte kötü izlenimler bırakmış tasarruf bonosuna benzetilmeleri, haksız eleştiriden öteye bir anlam taşımamaktadır.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanun uyarınca çıkarılmış olan Konut Sertifikaları Yönetmeliği'ne göre, «Konut Sertifikası», bir m²'lik brüt konuta eşdeğerli bir menkul değer olarak tanımlanmıştır. Hamiline yazılı olacak olan sertifikanın geçerli olduğu Toplu Konut Projesi üzerinde ayrıca belirtilecektir. Yalnızca Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı Kuruluşu'nun yaptırdığı «aydu-kent projeleri» sertifika konusu olacaktır.

Paraya çevrilme değeri her ay TKKOL'ce yapım maloluşundaki artışlar ve piyasa koşulları dikkate alınarak belirlenecek olan sertifikanın sahipleri, yönetimce yapılacak duyuru üzerine süresi içinde konut satın alma başvurusunda bulunabilecekler, fakat konutun satış tarihindeki satış değerine göre yüzde 30'a kadar şerefiye payı ödemek zorunda kalacaklardır.

Konutun en çok 30 m²'sinin kredilendirilmesi ilkesi getirilmiştir. Bu durumda 40 m²'lik bir konutta kredinin payı yüzde 75 iken; bu oran 60 m² için yüzde 50; 90 m² için yüzde 33; 120 m² için yüzde 25 dolaylarına düşmektedir. Sertifika yoluyla 120 m²'ye değin konut edinilebilecektir.

YARARLARI

Buraya kadar yönetmelikte belirtilen özelliklerini özetlemeye çalıştığımız konut sertifikalarından beklenen yararları üç bölümde ele alabiliriz :

1 — Tasarruf Sahibi Açısından

Özellikle küçük tasarruf sahipleri, karşılığı enflasyonist dönemlerde hızla prim yapan konut olan gayrimenkule dayalı bu menkul kıymete yatırım yapmakla, en azından mevcut tasarruflarının enflasyon karşısında değer yitirmesinin önüne geçmiş olacaktırlardır.

Sertifikalardan istendiği zaman, İdarece her ayın 10'unda belirlenen fiyat üzerinden paraya çevrilebilme olanağı sağlaması, bu menkul kıymetin likiditesini geniş ölçüde arttırmaktadır. Bu avantaja, Sertifikalara

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem görme olanağı da eklenince, fiyatlarının günlük olarak belirlenmesi kolaylaşacaktır.

Böylece menkul kıymetlere henüz tam bir güvenin oluşmadığı toplum kesimlerine, arkasında gayrimenkul güvencesi olan bir türün eklenmesi ile, ülkemizde emekleme aşamasındaki menkul kıymetler piyasasına yeni bir canlılık kazandırılmış olacaktır.

Öte yandan toplumun dar ve orta gelirli kesimleri tasarrufları ile her ay alacakları bir metrekairelik sertifikaları biriktirerek, gerçekten bir konut edin-

**"BİRA"
BU KAPAĞIN
ALTINDADIR.**

me şanslarını arttırmış olacaklardır.

Görüldüğü gibi tasarruf sahipleri açısından sertifika bir yandan verimli bir menkul kıymet oluştururken, öte yandan konut edinmeyi kooperatif macerasına girişmeden gerçekleştirmelerine olanak sağlayacaktır.

2 — Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Açısından

Bilindiği gibi 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile sağlanan fon gelirleri zaman zaman içinde yetersiz kalmıştır. Aşağıda bu gelirlerin başlıca kalemleri gösterilmiştir:

- Akaryakıt
- Tütün, Alk. Alks. İçkiler (Yerli)
- İthalattan Alınan Fonlar
- Tekel İthalatı (Yabancı)
- Kredi Geri Dönüşleri
- Yurtdışı Çıkışları
- Faizsiz Kredi Kurum Kat. Sayı
- Bedelsiz İthalat
- Hazine Bonosu Faiz Geliri
- Talih Oyunları
- Diğer Fonlardan Aktarılan
- Kısa Vadeli Mevduat Hesabı Faizi
- Arsa Satışı
- Gecikme Zammı
- Yap. Sat. Gayrimenkuller
- T. Karayolu Taşımacılığı

Bu kaynakların yetersiz kalışı, İdare'nin konut üretimi gibi önemli fonksiyonlarından birini yerine getirmesini kısıtlamaktaydı. Halkalı (İstanbul), Eryaman (Ankara) gibi uydu-kent projeleri ile kooperatifler başta olmak üzere fertlere verilen konut kredilerini fonun mevcut kaynakları ile karşılamak son derece güçleştiğine göre, sertifika yolu ile yeni kaynak yaratılması İdare'ye biraz nefes alma nağı sağlayacaktır.

Böylece İdare için bazı çevrelerce

önerilmesi kolay fakat gerçekleştirilmesi o denli güç olan «Yap-Sat» formülünün yerini çok daha gerçekçi olan «Sat-Yap» formülü almış olacaktır.

3 — Hükümet Politikası Açısından

Kanımızca «Konut Sertifikası» uygulamasına, başlangıç tarihi zamanlaması açısından da çok isabetli bir biçimde geçilmiştir. Çünkü aynı tarih, geçen yılın bankalardaki yüksek faizli bir yıllık mevduatların çözülme dönemi ile çakışmaktaydı. Böylece ilk aşamada Halkalı konutları için 250.000 metrekarelik satıştan elde edilen 183 milyarlık gelire, bu paraların bir bölümünün bankacılık sisteminin dışına çıkmaması sağlanmıştır. Bu uygulama, enflasyonist baskıları da bir ölçüde frenlemeye yardımcı olmuştur.

SAKINCALARI

Buraya kadar belirtmeye çalıştığımız yararları yanında, sertifikaların bu şekliyle bazı sakıncalarını da sıralamak yerinde olacaktır.

1 — Bir metrekare için belirlenen 735.000.— TL rakamı hem Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nın birim fiyatlarına, hem de rayiç metrekare konut fiyatlarına göre yüksek tutulmuştur. Bu nedenle toplumun çalışan dar gelirli kesimlerinin tasarruflarının bu sertifikalara ulaştırılması güçleştirilmiştir.

2 — Bir yandan küçük konutların isteklendirilmesine çalışılırken, öte yandan 120 metrekareye kadar konut üretilmekte olmasını ve bunların da kredilendirilmeden yararlandırılması, ciddi bir çelişkiyi ortaya koymaktadır. Bu nedenle İdare'nin bundan sonraki plânlama çalışmalarında bu noktaları dikkate almasında önemli yararlar görmekteyiz.

AYIN EKONOMİK OLAYLARI

DR. YILDIRIM KILKIŞ

1990 yılına başlarken, ülkemizin son yıllarda içinde çalkalandığı politik ve ekonomik huzursuzluk ortamında sorunların bazı çevrelerce körüklendiği ve bu tür davranışların âdeta alışkanlık haline geldiği görülmektedir. Artık bu gibi davranışlardan uzaklaşmanın, daha olumlu ve akılcı davranış alışkanlığı edinmenin zamanı geldiğini idrak etmemiz gerektiği kanısındayım. Bu kanımı kuvvetlendiren bazı işaretleri, yönetimdeki kimi yetkililerde, iş ve bilim adamları gruplarında görmeye ve duymaya başladığımı ifade etmek isterim.

Ekonomide alınması gerekli tedbirleri, yapıcı önerilerle ortaya koymaya özen gösteren akademisyenler ve Odalar yöneticilerinin önemli dileği; ekonomid kararların çok başlı olmaması, kendilerinin de görüşlerinin istenmesi ve sonuç istikrarlı ekonomik kararların alınması şeklinde özetlenebilir.

Ekonomik hayatı yakından ilgilendiren ve etkileyen zamların şiddetinin hafifletilmesi, kamu açığının azaltılmasının ciddi olarak hedeflenmesi zorunludur. Hızlı kalkınma için gerekli fonları sağlamak amacıyla yapılan zamların sadece hayatı pahalılaştırması, üstelik büyüme hızının da giderek düşmesi gerçeği karşısında, ekonomik modelin, ülke gerçeklerine uygun olarak tespiti çok önemli olmaktadır.

Ülkemizin sosyal ve ekonomik yapısını ve sorunlarını özellikle vurgulayan Avrupa Topluluğu Komisyonu'nun AT'a üye olmamızı en az 3 yıl erteleyen kararı, duygusal yorumların dışında, akılcı ve yapıcı olarak değerlendirilmelidir. Bu kararın hiç şüphesiz gerçekçi ve aynı zamanda abartılmış yönleri vardır. AT'ın günümüzdeki gücü ve oluşun felsefesi, Roma Antlaşması'nın kabulü günlerinden çok daha gelişmiş ve benimsenmiş durumdadır. 1992 yılı için güdülen «Tek Pazar» hedefi ve Doğu Bloku'nun çözülmesi, demokrasiye ve liberalleşmeye doğru yönelmesi, yeni bir dünya ekonomik dengesinin oluşmasına yol açmıştır.

Bütün bu gelişmeler ortamında, ülkemizde gerçek demokrasiye yönelmek, sosyal ve ekonomik sorunlara uzun vadeli ve ciddi çözümler ve uygulamalar getirmek konusunda, 1990 yılının, akliselim ve açıklık yılı olarak kabul edilmesini diliyorum.

1989'un son ayındaki başlıca ekonomik olaylar ve alınan kararlar şöyle özetlenebilir :

Avrupa Topluluğu'na Üyeliğimiz Ertelendi

Avrupa Topluluğu'na tam üye olmak için 1987'de yaptığımız müracaatı inceleyen Topluluk Komisyonu, Türkiye'nin talebini, 1993 yılından önce müzakere edilemeyeceğini bildirerek, şimdilik reddetmiştir.

Hükümet yetkilileri bu olayı, «ülkemizin AT'a üye olmaya ehil bir aday olduğunun tescili» şeklinde yorumlamışlardır. Nitekim, Komisyon raporunda, ülkemizin AT'a üye olma niteliklerini taşıdığı ifade edilmektedir. Bununla beraber gerek siyasi ve gerekse ekonomik sorunlarımızın olduğu belirtilerek şu hususlar açıklanmaktadır :

- Sendikal haklar, insan hakları ve azınlıklara saygı konularında aşılması gereken mesafeler bulunmaktadır.
 - Türkiye'nin gelişmişlik seviyesi, ortalama olarak Topluluk ülkelerinin üçte biri düzeyindedir ve bölgeler arasında büyük farklar bulunmaktadır.
 - Türkiye ile AT üyesi ülkelerden birisi arasında anlaşmazlık mevcuttur ve bu konu üzerinde Kıbrıs'ın durumunun olumsuz etkileri vardır.
 - İşsizlik oranı yüksektir ve nüfus artış hızı kaygı vericidir.
 - Sosyal güvenlik düzeyi Topluluk normlarından uzaktır ve düşüktür.
 - Enflasyon oranının yüksekliği ciddi bir problem olarak devam etmektedir.
- a. AT Komisyonu raporunda, Türkiye ile Topluluk arasındaki işbirliğinin geliştirilmesi; gümrük birliğinin bir an önce gerçekleştirilmesi; siyasi bağların kurulması ve finansal, sınai ve gerekli görülecek diğer konularda işbirliğine gidilmesi; önerilmektedir.

Mali Konularda Yeni Düzenlemeler

30 Aralık 1989 tarihinde vergi, resim ve harçlarla ilgili yeni düzenlemelerin getirildiği Hükümet tarafından açıklanmış ve bunlar 30-31/12/1989 tarihli Resmi Gazetelerde yayınlanmıştır. Bu yeni düzenlemelerin başlıcaları şunlardır :

- Gelir Vergisi'nin % 25 oranında olan ilk dilimi 6 milyon liradan 8 milyon liraya yükseltilmiştir. % 30'luk ikinci dilim 16 milyona, % 35'lik üçüncü dilim 32 milyona, % 40'lık dördüncü dilim 64 milyon liraya çıkarılmıştır.
- Çalışanlar için uygulanan özel indirim 18 bin liradan 36 bin liraya yükseltilmiştir.
- Motorlu taşıt vergileri % 75 oranında artırılmıştır. Ayrıca lüks otomobil tanımı yeniden düzenlenerek, örneğin 901 santimetre küp altında silindir hacmi olan yabancı otolar, arazi taşıtları ve 11 yaşından büyük tüm otomobiller lüks kapsamından çıkarılmıştır.
- Defter tutma ile ilgili cezalar bir kat artırılmıştır.
- Vergi ödemede gecikme faizi yıllık % 16'dan % 84'e indirilmiştir.
- Götürü vergi oranı % 30 artırılmıştır.
- Yazar kasa kullanma mükellefiyeti ile ilgili yıllık satış veya ciro hadleri ve uygulama tarihleri yeniden şu şekilde düzenlenmiştir :

- 20 milyon liraya kadar 1.1.1990'dan itibaren.
- 18 milyon liraya kadar 1.3.1990'dan itibaren.
- 15 milyon liraya kadar 1.6.1990'dan itibaren.
- 12 milyon liraya kadar 1.9.1990'dan itibaren.
- 10 milyon liraya kadar 1.10.1990'dan itibaren.

Emlâk Vergisi Esasları

24 Aralık 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 1990 yılı Emlâk Vergisi esasları «m²/TL» olarak şöyledir :

	Azami	Ortalama
— Çelik Konstrüksiyon	487.500	472.500
— Betonarme Karkas	287.900	47.000
— Yiğma Kâgir	226.400	22.600
— Yiğma Yarı Kâgir	98.500	23.100
— Ahşap	381.000	28.400
— Taş Duvarlı	43.800	21.300
— Gecekondu	28.600	14.600
— Basit Bina	—	12.200

1989 Yılı İçin Yeniden Değerleme Oranı

Maliye ve Gümrük Bakanlığı, bilanço esasına göre defter tutan Gelir ve Kurumlar Vergileri mükelleflerinin, amortisman hesaplarında 1989 yılı için % 70,4 oranını esas alacaklarını 22 Aralık 1989 tarihli Resmi Gazetede yayınlamıştır. 1988 yılı için bu oran % 63,2 idi.

Dış Ticaret ile İlgili Konular

• İhracatımızın 1989 yılında, hedeflenen rakama (12,485 milyar dolar) ulaşmasının mümkün olamayacağı geçen yılın rakamlarından belli olmuştur. Bununla beraber, 1989 yılı Ocak-Kasım ihracatı 11'inci aydaki gelişme nedeniyle endişe edilen gerileme düzeyinden biraz yukarı çıkmıştır. Bu durumda 1989 ihracatımızın 10 milyar dolara ancak ulaşabileceği tahmin edilmektedir.

• AT'a yapılan dokuma mamulleri ihracatı için uygulanan kotalar, 1990-1991 yılları için yeniden tespit edilerek geçen yıla göre % 3,8 ile % 38,7 arasında değişen oranlarda arttırılmıştır. Ayrıca, ülkeler ve kategoriler arasında aktarma yapma imkânı yine sağlanmıştır.

• İthalatta haksız rekabetin önlenmesine ilişkin 5 tebliğ, 7 Aralık 1989 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Bu tebliğler, kısaca «anti-damping» denilen uygulama ile ilgilidir. Öte yandan Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca Doğu Almanya, Çin Halk Cumhuriyeti, Romanya, İtalya, Güney Kore, Taivan, Macaristan, Finlandiya ve Yugoslavya menşeli muhtelif malların Türkiye'ye dampingli fiyatlarla girdiği ve bu durumun yerli üretime zarar verdiği iddiaları üzerine, «damping soruşturması» açılması kararı verilmiştir.

YENİ YAYINLAR

Prof. Dr.
MEHMET E. PALAMUT

MERKEZİ PLANLAMADA MALİYE POLİTİKASI VE İ SON GELİŞMELER

BURHAN, Doc. Dr. Nuri; Uludağ
Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Ya-
yın No. 23, Bursa, 1989, xii + 263
sayfa (*).

Değerli meslektaşım Doçent (şimdi Profesör) Dr. Nuri BURHAN, bu zamana kadar hiçbir ilim adamının göze alamadığı çetin ve oldukça dikenli bir konuda, yıllardır sürdürdüğü çalışmasını nihayet yayımlatmış bulunuyor: «Merkezi Plânlamada Maliye Politikası ve Son Gelişmeler».

Bilindiği üzere, maliye politikası, bir ülkedeki fon akımlarının ayarlanması ve her türlü malî aracın o ülkenin amaçları doğrultusunda rasyonel, ekonomik ve içerisinde yaşanan koşulların gereğine uygun olarak kulla-

nılmasıdır. Başka bir anlatımla, optimalitenin sağlanmasıdır.

Hiç kuşku yok ki, «optimalitenin sağlanması» süreci, çoğulcu ekonomi-kö-politik sistemler ile her türlü toplumsal kararın merkezci plânlamaya tâbi olduğu tekilci ve kapalı sosyalist sistemlerde, nihai amaçta olmasa bile, kullanılan araçlar ile bu araçların önceden saptanan hedeflere ulaşmadaki etkinlikleri yönünden farklıdır. Çünkü, demirperde ülkelerinde maliye politikası, doğrudan doğruya ekonomiye yön veren bir belirleyicidir ki, Sayın Burhan bunu: «Makro-ekonomik plânlamayı tamamlayıp, uygulanmasına yardımcı olan malî ve parasal alanlardaki girişimler ve uğraşlar bütünü» (s. 35) şeklinde tanımlamaktadır.

U. Ü. Güçlendirme Vakfı Başkanı Rektör Prof. Dr. Nihat Balkır'ın «Öğrencilerin kaynak ihtiyacını karşılamaya yönelik» olarak hazırlanıp bastırıldığı açıklamasını içeren 9 bölümlük kitap, sırasıyla şu konulardan oluşmaktadır:

- 1 — Merkezi Plânlamanın Tarihi ve Kavramsal Çerçeve;
- 2 — Sosyalist Maliye Politikası;
- 3 — Sosyalist Ekonomilerde Maliye Politikasının Amaç ve Araçları;
- 4 — Araçların İncelenmesi: Malî Plânlar;
- 5 — Sosyalist Bütçe: Tanımı ve Başlıca Bütçe Gelirleri;
- 6 — Bütçe Harcama Faslı;
- 7 — Sosyalist Maliye Politikasının Diğer Önemli Araçları ve Para Politikası-Maliye Politikası İlişkileri;
- 8 — Sosyalist Maliye Politikası Araçlarının Kullanılması;
- 9 — Sosyalist Plânlama ve Malî Politika Uygulamalarında Son Gelişmeler (Gorbaçov Reformları).

(*) Yapıttan edinmek isteyenler, «Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayın ve Satış Bürosu, Görükle/BURSA» adresine başvurabilirler.

Yukarıda salt bölüm başlıklarını vermekle yetindiğim Prof. Dr. Burhan'ın bu önemli yapıtının etraflı bir değerlendirmesini, elinizdeki Dergi'nin bana tanıdığı sınırlı olanakları çerçevesinde yapmam oldukça zor. Bununla beraber, kitap hakkındaki düşüncelerimi şu noktalarda özetlemeye çalışacağım:

a) Araştırmada uygulanan yöntem, kullanılan dil ve üslup, yapılan sınıflama, konular arasındaki metodik bağ ve geçişkenlik açılarından kitap, titiz ve ciddi bir çalışmanın ürünü olduğunu hemen belli ediyor. Genelde, bir yapıtın kolayca kavranabilmesi ve ondan yeterince yararlanılabilmesi için, kanımca, ilkin izlenen metod ve tasnife bakmak gerekir. Çünkü, bir bakıma ilim, sınıflandırılmış bilgi yumağıdır. Aksi halde okuyucu, ya sıkılıp kitabı bir tarafa itecek ya da kendince yeni birtakım başlık ve altbaşlıklar oluşturarak, âdeta onu yeniden yazacaktır. Her iki durumun da, beklenenin ve arzulananın dışında olduğu bir gerçektir.

b) Konu başlıklarının siyah, majuskül ve yer yer italik hurufatla yazılışı; gramer ve sentaks kurallarına gösterilen özen; okuyucuyu sıkımsayacak bir biçimde zaman zaman dipnotlara yapılan göndermeler, şekil ve bilim açısından yapıtın değerini arttırmaktadırlar. Kuşkusuz, çoğu kimsenin gözünde «detay» gibi gözükene bu nitelik, aslında önemli olup, okuyucunun dikkatini canlı ve sürekli kılmaktadır.

c) Her ne kadar, kitap için bir

◆ Düşünmeden öğrenmek, kaybedilmiş bir emektir.

Konfüçyüs

açıklama yazısı kaleme alan Sayın Rektör ile yazar, çalışmanın «İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin ... kaynak edinmelerini sağlamak» (s. III ve V) üzere basılıp yayımlandığı ve dolayısıyla bu yapıtın lisans öğrencilerine yönelik bulunduğu genel sanısını veriyorlarsa da; bence bu doğru olmayıp, mevcut haliyle yapıt, daha çok master ve doktora öğrenimi görenler ile sosyo-ekonomik alanlarda yeni düşünce ve politika oluşturma çabası içindeki uygulamacılara ışık tutacak niteliktedir.

d) Kanımca, araştırmanın «Merkezi Plânlamada Maliye Politikası ve Son Gelişmeler» biçimindeki adı, pek isabetli değildir; bu yüzden de yapıtın içeriği, büyük ölçüde şeffaflaşmamaktadır. Oysa, yazarının da «Giriş»te belirttiği gibi, «Araştırmada temel örnek olarak Sovyet Modeli seçilmiştir.» Kaldı ki, yapıtta «Dokuzuncu Bölüm» altında sunulan ve yaklaşık çalışmanın 1/4'lük hacmini oluşturan kısmı («Gorbaçov Reformları»)na ayrılmıştır. Bu nedenle, sözkonusu yapıtın «S.S.C.B.'nde Maliye Politikası, Glasnost ve Perestroika» şeklinde adlandırılması, hem kitabın albenisini arttırır ve hem de gerçek yansıtılmış olurdu. Sayın Burhan, gerek «Önsöz»de ve gerekse «Dokuzuncu Bölüm»de, «Glasnost» ve «Perestroika» deyimlerini sıkça kullanmakla beraber, her nedense bunları kitabın kapağında afişe etmekten çekinmiştir.

e) 8 sayfalık «Kaynaklar»ın kitap, makale ve rapor biçiminde sınıflandırılmaması ile sosyalist maliye politikasına ilişkin kavramlara ve yararlanılan yazarlara ait genel bir «Dizin» (Index) listesinin verilmeyişi; alanında yepyeni ve içerik dolu bu yapıt yönünden, gerçek bir eksiklikler.

f) Kitabın basım ve piyasaya sürümü ile Sosyalist Blok'taki demokratik ve özgürlükçü gelişmeler «birliklilik» (concomitance) göstermektedir; bilerek ya da rastlantısal olarak sergilenen bu durum, kuşkusuz anılan yapının önem ve yararını daha da artırmaktadır. Zira 1989 sonbaharında, demirperde ülkeleri, Polonya ile başlatılan yaygın ve hızlı demokratikleşme sürecine, âdeta birbiriyle yarışır-casına katılmışlar; bu bağlamda, hür dünyanın «Utanç âbidesi» olarak gördüğü 'Berlin Duvarı'nın zulüm ve kasvet gıcırdayan o paslı kapıları aralanmış ve rijit Honecker yönetimi yerini Egon Krenz'e bırakmak zorunda kalmış; komşumuz Bulgaristan, 35 yıllık şoven ve despot Jivkov'un akıl almaz mezalimine «dur» diyerek, kurtuluşu Peter Mladenov'da aramaya yönelmiştir. Şüphesiz, Doğu Avrupa'daki bu kökcül ve özgürlükçü gelişmelerde, «Perestroika'nın her kademede yerel otoritelerin hem yetkilerini ve hem de sorumluluklarını arttırması» (s. 241) ile Glasnost'un getirdiği alternatif bakış açılarından yararlanmasını bilen yöneticilerin, ülkelerindeki «Yoğun büyüme ve etkinlik sorunlarının çözümü»ne (s. 254) uygulanacak maliye politikası önlemlerine daha rasyonel ve bilimsel yöntemlerle yaklaşmaları başlıca et-kendirler.

Sonuçta; maliye, ekonomi, kamu idaresi, siyasal sistem, uluslararası ilişkiler konularına sıcak bakanlara, sosyal bilimler alanında lisans-üstü öğrenim görenlere, politikacı ve onların danışmanlarına bu yapıtı ivedilikle okumalarını öneririm. Çünkü onların, bu kitaptan çıkarmaları olası birtakım önemli dersler bulunmaktadır. Hele bunun, Doğu Bloku'nu saran «Demokrasi kasırgası»nın henüz devam ettiği

bir aşamada yerine getirilmesiyse, çok daha yararlı ve anlamlıdır. Bu vesileyle, sayın meslektaşımı candan tebrik eder ve çalışmalarının sürekli olmasını dilerim.

banka ve ekonomik yorumlar

Aylık Dergi

Ciltlenmiş
eski sayıları :

- Bankacılar
 - İktisatçılar
 - Yöneticiler
- ve ilgili alanlarda
yüksek öğrenim gören
- Öğrenciler

için en yararlı kaynak,

(1990'da Fiyatlar)

(Mevcut Ciltler - KDV Dahil)

1965 yılı cildi :	10.000 TL
1966 yılı cildi :	10.000 TL
1967 yılı cildi :	10.000 TL
1987 yılı cildi :	20.000 TL
1988 yılı cildi :	25.000 TL
1989 yılı cildi :	30.000 TL

(Hazırlanıyor)

Önemli Not : (1) Öğrenciliğini belgeleyenlere % 50 indirim uygulanır. (2) Ödemeli postalama yapılmaz. (3) PTT ile gönderilmesini isteyenlerin cilt bedeline taahhütlü posta pulu karşılığı 1650 TL ilave ederek önceden havale çıkarmaları gerekmektedir.

İSTEME ADRESİ :

Binbirdirek Mahallesi
Suterazisi Sokak No. 6/2
Sultanahmet - İstanbul
Telefon : 526 34 11

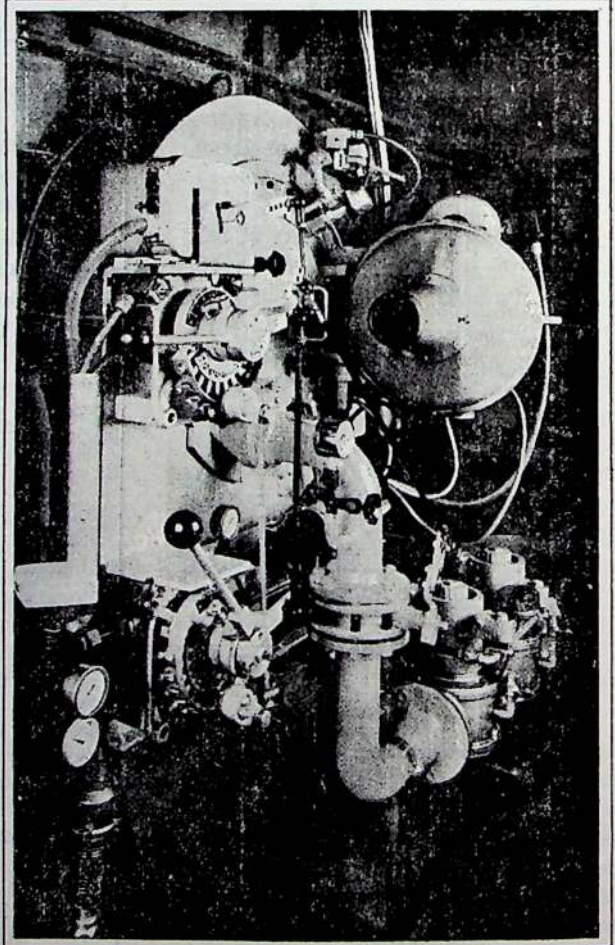
SIVI YAKIT ROTATİF, SIVI YAKIT/GAZ KOMBİNE ve ENDÜSTRİYEL TİP GAZ BRÜLÖRLERİ

- Uzun ömür
- Yüksek verim
- Güvenli işletme
- Üstün kalite
- Ekonomik
- Sessiz
- Geniş kapasite alanı
0,25-25 Gcal/h
- İşletme yüküne tam uyum
- Sürekli kontrol edilebilen
yakıt/hava ayar düzeni
- Yakıt hattına doğrudan
sayaç takabilme özelliği
- İstenildiğinde yakıt/hava
ayar düzeni ile uyumlu
çalışan vakum kontrol
düzeni

Yurdumuzda 30 yıldanberi
başarı ile kullanılan Batı Alman
RAY
Öl - und Gasbrenner GmbH, firması
teknik işbirliği ile imal edilmektedir.

TUNUS CADDESİ NO. 5
06680 ANKARA

TELEFON :
117 60 30 GENEL MÜDÜRLÜK
125 11 52 MAĞAZA
TELEX : 43156 SELK TR
FAX : (4) 117 60 32

Türk bankacılığında yeni bir boyut: Nixdorf teknolojisi.

Bütün dünyada ve Türkiye'de, hem teknoloji hem de iş dünyası için zaman boyutu giderek değer kazanıyor. Bilginin hızla işlenmesi, sonuçların hemen somutlaştırılması ve bunun mümkün olduğunca çok birime aynı zamanda yansıtılması...

Bu yüzden bankacılık çok yönlü bir alan: Ulusal ve uluslararası düzeyde uzmanlaşmayı gerektiriyor. Bir yandan günlük ve tekdüze, bir yandan da son derece karmaşık.

Bu zorlukların içinden çıkabilmek için, bütün dünyada birçok banka, Nixdorf'un Bütünsel Bankacılık Çözümü'ne başvuruyor. Özel olarak bankaların gereksinimlerini karşılamak için tasarlanmış bir donanım ve yazılım birleşimi; buna ek olarak hizmet ve eğitim... Nixdorf'u bütün dünyaya tanıtan ve tercih nedeni yapan özellikler gelişen Türk Bankacılığında da başarının yolunu çiziyor. Dostlarıyla ilişkileri her gün daha çok gelişen Türkiye'nin birçok önemli bankasında Nixdorf'un Bütünsel Çözümü'nden yararlanılıyor. Türkler ve Almanlar, aynı değeri, aynı zaman içinde aynı hızı ve çözümleri paylaşıyorlar.

Bankacılar, bütünsel haberleşme sistemlerinin bir parçası olarak işleyebilecek bilgisayar istiyor. Bilgisayara sahip olmak da yeterli değil. Bunun ötesinde o bilgisayar sisteminin arkasında deneyimi ve bilgisiyyle sürekli destek olacak bir kuruluş gerekiyor.

Nixdorf, donanım alanında modüler yapıya sahip. Teknolojinin gelişimine paralel olarak eski modül yenisiyle değiştirilebiliyor.

Aynı işlem, yazılımdaki gelişmeler için de geçerli.

Evet, Nixdorf bilgisayar hep genç kalır ve uzun bir süre donanım ve yazılım yatırımı korunmuş olur.

Avrupa bankalarının yarısından fazlası Nixdorf'la çalışıyor. Bütün dünyada 150.000'in üzerinde terminal, bankalarda hizmet vermeyi sürdürüyor.

Bütün bankacılar Nixdorf'u tanır:

Şimdi siz de tanıyor sunuz.

Türk-Alman dostluğu geleceğe bakıyor.

NIXDORF
COMPUTER

Şimdi Türkiye’de iki “gerçek” kredi kartı var! İkisi de kredili, ikisi de Yapı Kredi’den!

Bugün batı ülkelerinde kredi kartlarından yalnızca ödeme aracı olarak yararlanılmıyor. Gerçek bir kredi kartı kredi de sağlıyor.

Türkiye’de de Yapı Kredi, VISA’dan sonra MasterCard/Eurocard ile şimdi iki “gerçek” kredi kartı sunuyor.

Yapı Kredi VISA ve Yapı Kredi MasterCard/ Eurocard ile:

► Türkiye’nin dört bir yanındaki binlerce işletmede bir imzayla alışveriş yaparsınız.

► Yaptığınız alışverişler için, ortalama bir ay boyunca hiçbir ödemede bulunmaz, bu süre için faiz ödemezsiniz.

► İsterseniz ödemelerinizi belirli bir süreyle sınırlanmadan, bütçenize göre ayarlıyorsunuz. Harcamalarınızın dörtte birini ödediğinizde, kalan miktardan geniş bir zaman dilimine yayabilirsiniz. Yapı Kredi’den gerçek anlamda kredi kullanırsınız.

► Hesabınızda para olmasa bile, 594 Yapı Kredi şubesinden, change bürolarından ve 170 TELEBANKA’dan nakit çekebilirsiniz.

► TELEBANKA’da ödeme yaparken, nakit çekerken çalışma saatlerine bağlı kalmazsınız. Yapı Kredi’nin kredi kartlarını TELECARD gibi de kullanır, günün 24 saati, yılın 365 günü, TELEBANKA’lardan hizmet alırsınız.

Yapı Kredi’nin VISA ve MasterCard/ Eurocard yurtdışı kredi kartları ise 160 ülkede kabul görür, para yerine geçer.

Yapı Kredi’ye gelin, bilgi alın. Yapı Kredi VISA ve MasterCard/Eurocard’ları yakından tanıyın. Dilerseniz birine, dilerseniz hepsine birden sahip olun.

Dünyada kredi kartı kolaylığından yararlanan 350 milyon kişi arasına siz de katılın.

Bugün “yeni bir hayat”a adım atın.

YAPI KREDİ
“hizmette sınır yoktur”